मिति २०८१ माघ २१ गते कार्यपालिकाको बैठकले स्वीकृत गरेको

स्थानीय तहको आवधिक योजना २०८१-२०९०

पकहाँमैनपुर

पहिलो संशोधन २०८३

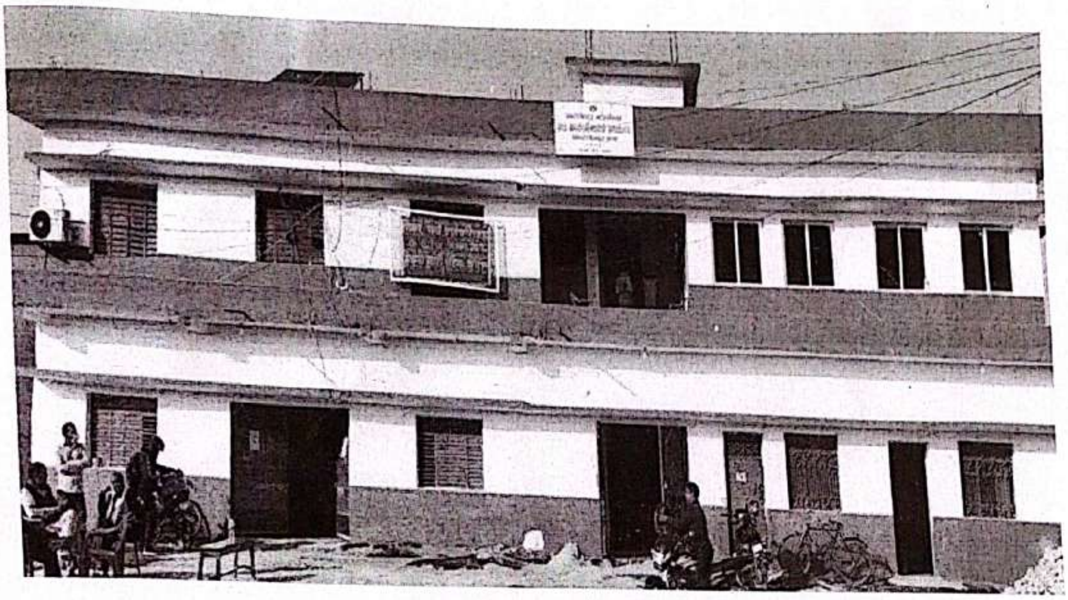

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका कार्यालय

पकहाँमैनपुर,

मधेश प्रदेश, नेपाल

तयारकर्ता:

१. सुधांशु शेखर प्रसाद – सामाजिक विकास शाखा संयोजक / कार्यदल संयोजक

२. सञ्जय प्रसाद चौहान – प्रमुख, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा / कार्यदल सदस्य सचिव

३. जयप्रकाश यादव – सदस्य

४. सुनिता देवी बर्णवाल – सदस्य

५. उपदेश मेहता – सदस्य

६. मनोज कुमार यादव – सदस्य

७. दामोदर दुबेदी – सदस्य

समीक्षा समितिका सदस्यहरू (मिति: २०८२/१२/२७):

१. सञ्जय चौहान – शिक्षा अधिकृत

२. सुधांशु शेखर प्रसाद – योजना अधिकृत

३. मनोज यादव – प्रधानाध्यापक

४. अवध साह – **EMIS** फोकल पर्सन

प्रकाशक:

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका, पर्सा

प्रकाशन प्रति: १००

सर्वाधिकार: प्रकाशकमा सुरक्षित

प्रकाशन मिति: २०८१ साल

प्राविधिक सहयोग:

शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई कार्यालय, पर्सा

सम्बद्ध शाखाहरू:

गाउँ शिक्षा समिति, पकहाँमैनपुर गाउँपालिका

सामाजिक विकास शाखा, पकहाँमैनपुर गाउँपालिका

महिला तथा बालबालिका शाखा, पकहाँमैनपुर गाउँपालिका

योजना शाखा, पकहाँमैनपुर गाउँपालिका

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, पकहाँमैनपुर गाउँपालिका

CamScanner

शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकास नै देश विकासको आधार हो। मर्यादित जीवन, सम्मानित रोजगारी, जीवनपर्यन्त सिकाइ तथा उद्यम विकासको आधार पनि शिक्षा नै हो। ज्ञानमा आधारित समाज निर्माणमार्फत मुलुकको दिगो शान्ति र समृद्धिका लागि शिक्षालाई महत्वपूर्ण माध्यमको रूपमा स्वीकार गरिँदै आएको छ।

नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ। संविधानले विद्यालय शिक्षा अन्तर्गत आधारभूत तहसम्मको पहुँच, निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा र माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हक सुनिश्चित गरेको छ। यसका लागि हरेक स्थानीय तहले शिक्षा क्षेत्रको योजना बनाई अगाडि बढ्नु आवश्यक छ, जसले सही मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ। यस्ता योजनाका आधारमा राष्ट्रले अपेक्षा गरेका उपलब्धिहरू हासिल भई समृद्धितर्फ उन्मुख हुन सकिन्छ।

स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात प्राप्त अधिकार अनुरूप स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरू स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको छ । यस सन्दर्भमा विद्यालय शिक्षा लगायत समग्र पालिकाको शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरू तयार गरी पालिकाले स्थानीय तहमा विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको सर्वविदित छ। पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले शिक्षा क्षेत्रको योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने क्रममा रहेको छ।

यो शिक्षा क्षेत्रको योजना यस गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक विकासका लागि १० वर्षे मार्गदर्शक दस्तावेज हो। यही मार्गदर्शनका आधारमा आगामी वर्षहरूमा शैक्षिक कार्यक्रमहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्दै अगाडि बढ्ने अपेक्षा गाउँपालिकाले राखेको छ।

यस शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माणमा सामाजिक विकास समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण समिति, प्राविधिक समिति, प्रारम्भिक कक्षा सिकाइका प्राविधिक सहयोगकर्ता तथा सम्पूर्ण महानुभावहरूको सहयोग, सुझाव र सल्लाहप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

....

सुरेश प्रसाद मेहता

गाउँपालिका प्रमुख

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका, पर्सा

CamScanner

प्राक्कथन

शिक्षामा सबैको पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता, प्रविधिमैत्री वातावरण, समान सहभागिता तथा अवसर र प्रभावकारी शैक्षिक व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन आजको प्रमुख आवश्यकताहो दिगो विकासका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा, शिक्षा सम्बन्धी ऐन, शिक्षाका राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू साकार पार्न स्थानीय तहमा सरोकारवाला पक्षहरूसँग समन्वय गरी शिक्षालाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउने कार्यमा शिक्षा क्षेत्रको योजनाले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ।

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले यस क्षेत्रको शैक्षिक प्रगतिको लागि विभिन्न योजना तथा कार्यक्रमहरू मार्फत निरन्तर रूपमा आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ। शिक्षा क्षेत्रको योजना तयार पार्न प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने जिल्ला स्तरीय सिकाइ समूह, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई तथा प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ कार्यक्रमप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं।

प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्रको योजना यस स्वरूपमा ल्याउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनुहुने शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण कार्यदल तथा सामाजिक विकास समितिप्रति विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं। साथै, समय–समयमा सुझाव प्रदान गरी सहयोग पुऱ्याउने यस पालिका परिवार, गाउँ शिक्षा समिति, नेपाल शिक्षक महासंघ, शिक्षकका पेशागत संघ–संस्थाहरू, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी राजनीतिक दल तथा तथ्याङ्क संकलनकर्ता सम्पूर्ण महानुभावहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं। आगामी दिनहरूमा यस योजनालाई थप परिष्कृत गर्दै अगाडि बढ्नका लागि रचनात्मक सुझावहरूको अपेक्षा गर्दछौं।

....

देवनाथ साह

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका, पर्सा

CS CamScanner

प्राक्कथन

शिक्षामा सबैको पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता, प्रविधिमैत्री वातावरण, समान सहभागिता, शिक्षामा लैङ्गिक तथा सामाजिक भेदभावरहित अवसर तथा प्रभावकारी शैक्षिक व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन आजको प्रमुख आवश्यकता हो। दिगो विकासका लक्ष्य, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा, शिक्षा सम्बन्धी ऐन, शिक्षाका राष्ट्रिय लक्ष्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू साकार पार्न स्थानीय तहमा सरोकारवाला पक्षहरूसँग समन्वय गरी शिक्षालाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउने कार्यमा शिक्षा क्षेत्रको योजनाले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ।

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले यस क्षेत्रको शैक्षिक प्रगतिको लागि विभिन्न योजना तथा कार्यक्रमहरू मार्फत निरन्तर रूपमा आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ। शिक्षा क्षेत्रको योजना तयार पार्न प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने पालिका स्तरीय शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल, पिपल प्रमोट सेन्टर कार्यक्रमप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं।

प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्रको योजना यस स्वरूपमा ल्याउन महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनुहुने शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण प्राविधिक समिति तथा सामाजिक विकास समितिप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं। साथै, समय–समयमा सुझाव प्रदान गरी सहयोग पुऱ्याउने गाउँपालिका परिवार, गाउँ शिक्षा समिति, शिक्षकका पेशागत संघ–संस्थाहरू, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी राजनीतिक दल तथा तथ्याङ्क संकलनकर्ता सम्पूर्ण महानुभावहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं। आगामी दिनमा यस योजनालाई थप परिष्कृत गर्दै अगाडि बढ्नका लागि रचनात्मक सुझावहरूको अपेक्षा गर्दछौं।

....

सञ्जय प्रसाद चौहान

शिक्षा शाखा प्रमुख

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका, पर्सा

संजय प्रसाद चौहान

शिक्षा शाखा प्रमुख

विषय सुची

हाम्रो भनाइ 3

प्राक्कथन 4

१ बिषय प्रवेश 12

२. शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य 12

३. पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा योजना निर्माणको औचित्य 13

४. पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा योजना निर्माणको आधार 13

५ शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया 14

६ योजना लेखाजोखा 15

७ योजनाको दस्ताबेज 15

परिछेद एकः परिचय 2

१.१ वर्तमान अवस्था 2

१.२ मु ख्य समस्या तथा चु नौतीको विश्लेषण 12

१.३ शिक्षाक्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण 13

१.४ अवसर 14

परिच्छेद दुईः दुरदृष्टि, ध्येय, रणनीति तथा लक्ष्य 16

२.१ स्थानिय तहमा योजना निर्माण गर्दा लिनु कार्यन्वयन आधार 16

२.२ पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको दुरदृष्टि 17

२.३ लक्ष्य 17

२.४ उदेश्य 17

२.५ रणनीति 17

२.६ कार्यनीति 18

२.७ अपेक्षित उपलब्धि 18

2.८ मुख्य कार्यसम्पादन र लक्ष्य निर्धारण 19

परिच्छेद तिनः विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र 22

CamScanner

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पकहाँमैनपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल
२०७३

परिचय..22

३.१ बालविकास र शिक्षा..22

परिचय..22

३.१.१ पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था..23

३.१.२ उदेश्य..24

३.१.३ रणनीतिहरू..24

३.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य..25

३.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य..26

३.२ आधारभुत शिक्षा..28

३.२.१ वर्तमान अवस्था..29

३.२.२ उद्देश्य..31

३.२.३ रणनीतिहरु..31

३.२.५. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य..35

३.३ माध्यमिक शिक्षा..40

३.३.१ वर्तमान अवस्था..40

३.३.२. उदेश्यहरु..41

३.३.३. रणनीतिहरु..42

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा..42

३.३.५. प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य..44

३.४ प्राबिधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक प्र.अ. हरुलाई..49

३.४.१ वर्तमान अवस्था..49

३.४.२. उदेश्य..49

३.४.३ रणनीति..50

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा..50

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य..51

३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई..52

३.६.१ वर्तमान अवस्था..53

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पकाहामैनपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल
२०७४

३.५.२. उदेश्य 54
३.६.३ रणनितिहरु 54
३.६.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 54
३.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 56
३.५.६ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 59
परिच्छेद ४.अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू 64
४.१ पाठयक्रम तथा मुल्यांकन 64
४.१.१. वर्तमान अवस्था 65
४.१.२ उदेश्य 66
४.१.३ रणनीतिहरू 66
४.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा 67
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास 72
४.२.१ बर्तमान अवस्था 72
४.२.३ रणनीतिहरू 76
४.२.४. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 77
४.२.२.उद्देश्य 77
४.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 78
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण 82
४.३.१ वर्तमान अवस्था 82
४.३.२ उद्देश्यहरू 82
४.३.३ रणनीतिहरू 82
४.३.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 84
४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम 86
४.४.१ वर्तमान अवस्था 87
४.४.२ उद्देश्य 88
४४..३ रणनीतिहरू 88
४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य र अपेक्षित उपलब्धि 88

CamScanner

४.४.५ प्रमुख कृयाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 89
४.५ विद्यालय सुरक्षा विपद्न्युनिकरण तथा उत्थानशिलता 90
४.५.१ वर्तमान अवस्था 91
४.५. ३ रणनीतिहरू 92
४.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 93
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास 93
४.६. १ वर्तमान अवस्था 94
४.६. २ उद्देश्य 94
४.६. ३ रणनीतिहरू 95
४.६. ४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 95
४.६.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 96
४.७ विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रबिधि 96
४.७.१ वर्तमान अवस्था 97
४.७.२ उद्देश्यहरूं 98
४.७.३ रणनीतिहरू 98
४.७.४ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 98
४.७.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य 99
परिच्छेद ५: योजनाको नतिजा खाका (अन्य उपक्षेत्र) 102
५.१ योजनाको समग्र नतिजा खाका 102
५.२ प्रमुख कार्य सम्पदान सुचकहरु (Key Performance Indicators-KPIs) 105
५ .३ कार्यक्रम नतिजा खाका (Program Result Framework-PRF) 108
परिच्छेद ६: सुशासन तथा व्यवस्थापन 119
परिचय 119
६.१ शिक्षाको व्यबस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास 119
६.१.१. वर्तमान अवस्था 120
६.१.२ उद्देश्य 120
६.१.३ रणनीतिहरू 120

६.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 121
६.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य 122
६.२ स्थानिय शिक्षा योजान कार्यान्वनको प्रबन्ध 123
६.२.२ उद्देश्य 126
६.२.३ रणनीति 126
६.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा 126
७.१ वर्तमान अवस्था 128
७.२ उद्देश्य 131
७.३ रणनीतिहरू 131
७.४ प्रमुख उपलब्धि 132
७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 132
७.६ योजनाको वर्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया 134
७.७ योजना कार्यान्वयनका लागि वर्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन 135
परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 137
८.१ वर्तमान अवस्था 137
८.२ उद्देश्य 138
८.३ रणनीति 138
८.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा उपलब्धि 138
८.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य 139

CamScanner

योजनाको सारांश

वि.सं. २०७२ मा जारी नेपालको संविधानअनुसार संघीय गणतन्त्रात्मक राज्य व्यवस्था प्रारम्भ भई संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकार क्रियाशील रहेका छन्। यस संविधानले समतामूलक, समावेशी तथा समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण गर्ने ध्येय राख्दै शिक्षासम्बन्धी सबै नागरिकका आधारभूत तथा विशिष्ट मौलिक हकहरू र प्राथमिकताहरू सुनिश्चित गरेको छ।

यी संवैधानिक हक तथा प्राथमिकताहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याउने कानुनी आधारका रूपमा निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन, २०७५ तथा सो सम्बन्धी नियमावली, २०७७ कार्यान्वयनमा आएका छन्। साथै, बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०७५ ले शिक्षालगायत बालबालिकाका हकहरू प्रत्याभूत गरेको छ। नेपाल सरकारले जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले संवैधानिक मान्यतामा आधारित भई शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक सुधार तथा परिवर्तनका लागि नीतिगत मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ।

सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्रसंघद्वारा सन् २०३० सम्म हासिल गर्ने लक्ष्यसहित निर्धारण गरिएका दिगो विकास लक्ष्य (SDGs) का १७ लक्ष्यमा नेपालले पनि प्रतिबद्धता जनाएको छ। तीमध्ये चौथो लक्ष्यले सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र आजीवन सिकाइका अवसरहरूको प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य राखेको छ। यस लक्ष्यअन्तर्गत सातवटा उपलक्ष्यहरू निर्धारण गरिएका छन् भने लक्ष्य प्राप्तिका लागि थप तीनवटा कार्यमाध्यमहरू पनि उल्लेख गरिएका छन्। युनेस्कोद्वारा दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा आयोजित विश्व शिक्षा मञ्च (२०१५) बाट जारी घोषणापत्रले शिक्षा सम्बन्धी दिगो विकास लक्ष्यप्रति प्रतिबद्धता जनाउँदै कार्यढाँचा प्रस्तुत गरेको छ, जसमा नेपालले पनि सहमति जनाएको छ।

उल्लिखित सन्दर्भलाई दृष्टिगत गर्दै नेपाल सरकारले २५ वर्षे दीर्घकालीन दृष्टिकोणसहित पन्ध्रौं तथा वर्तमान सोह्रौं योजना (२०८१/८२–२०८५/८६) तयार गरी शिक्षा विकासका लागि नीतिगत प्राथमिकता निर्धारण गरेको छ। साथै, संघीय सरकारअन्तर्गत शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय क्षेत्र योजना (SESP) सन् २०२२/२३ देखि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

यिनै सन्दर्भहरूलाई आधार मानी पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले संवैधानिक दायित्व, कानुनी प्रावधान तथा स्थानीय आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन आवश्यक ठानेको छ। साथै, ज्ञान, विज्ञान तथा प्रविधिमा आएको परिवर्तनलाई आत्मसात गर्दै सृजनशील, सक्रिय तथा आर्थिक–सामाजिक रूपान्तरणमा योगदान पुऱ्याउने जनशक्ति विकासका लागि शिक्षा प्रणालीलाई समयानुकूल बनाउनु आवश्यक देखिएको छ।

कोभिड–१९ महामारी तथा विभिन्न प्राकृतिक विपद्का कारण शिक्षा क्षेत्रमा आएको अवरोध र क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्दै पुनः गतिशीलता प्रदान गर्नुका साथै भविष्यमा हुन सक्ने विपद्, महामारी तथा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्ने सक्षम तथा उत्थानशील (Resilient) शिक्षा प्रणाली विकास गर्नु पनि यस योजनाको प्रमुख आवश्यकता हो।

उपरोक्त सन्दर्भका आधारमा पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले तथ्यपरक तथा प्रभावकारी योजना आवश्यक ठानी स्थानीय तहस्तरको शिक्षा क्षेत्र योजना (Education Sector Plan–ESP) तयार गरेको छ। यो योजना सन् २०३०

सम्मको शिक्षा विकास दृष्टिकोणसहित सन् २०२४ देखि २०२८ सम्मका लागि आवश्यक स्रोतको आकलन गरी तयार गरिएको हो।

१ बिषय प्रवेश

शैक्षिक सेवा प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वियन गरि अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नु एवम् शिक्षामा पहुच,गुणस्तरिय, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्नुका लागि शिक्षा योजनाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। नेपाल विद्यालय तहको शिक्षाको विकासका लागि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना कार्यान्वियनमा रहेको छ। त्यसैगरि प्रदेशस्तरमा पनि शिक्षा क्षेत्र को योजना निर्माण भई कार्यन्वयनमा छन्। स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ जारी भएपश्चात् आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षाका कार्यक्रम स्थानिय तहमार्फत कार्यान्वियन भइरहेका छन्। अनिवार्य तथा निःशलुक आधारभुत शिक्षा तथा निःशलुक माध्यमिक शिक्षा हासिल गर्नुका लागि ७५३ ओटै स्थानिय तहले सङ्घीय र प्रदेश सरकारका योजनालाई आधार मानी आफ्ना आवश्यकतालाई प्राथमिकतामा राखी यस पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले आफनो शिक्षा योजना निर्माण गरेको छ।

२. शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

नेपाल संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुलक शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य, सोह्रौँ पञ्चवर्षीय योजनाको अवधारणा तथा विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्वन्धी ऐन कानुनले प्राथमिकतामा राखेका नीति, कार्यक्रम तथा लक्ष्यलाई सङ्घीय सरचनाअनुरूप कार्यान्वियन गर्नु र विद्यालय शिक्षा क्षेत्र को विकासलाई दिशानिर्देश गर्नु सङ्घीय, प्रदेश र स्थानिय तहमा विद्यालय शिक्षा योजनाको निर्माण गर्नु आवश्यकता देखेर यो गाउँपालिकाले शिक्षा योजना निमार्ण कार्यलाई अगाडि बढाएर विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई आत्मसात गर्नु र सिर्जनशिल, सक्रिय तथा आफनो गाउँतथा समग्र नेपाल आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी नागरिक तयार गर्नुका लागि र शिक्षाको योगदानलाई समय सापेक्ष बनाउन पनि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र को योजनामार्फत समग्र शिक्षा प्रणालीमा सधुार गर्नु जरुरी महसुश गरेर अगाडी बढेको छ।

नेपाल संविधान अनूसची ८ मा स्थानिय तहको एकल अधिकार अन्तर्गत आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (११,ज) ले आधारभुत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ ओटा शिक्षाका अधिकार तोकिएका छन्। यस ऐनको दफा २४ (१) मा स्थानिय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरि कार्यान्वियन गर्नुकार्यन्वियन नीतिगत व्यवस्थासमेत गरको छ। यी प्रावधानलाई कार्यान्वियन गर्नुका लागि पकाहाँ मैनपुर गाउँपाकिकाले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु एकमद प्रतिबद्द रहेको छ।

यस गाउँभित्रका सबै विद्यालय शिक्षामा रहेका आर्थिक तथा सामाजिक लगायतका कारणले सुविधाविहीन, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको समतामूलक पहुच र सहभाँगिता सुनिश्चित गर्नु तथा प्रत्येक बालबालिकामा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै समग्र गाउँभित्रका सबै विद्यालयका शिक्षाको गुणस्तरिय तथा सान्दर्भिकता अभिवद्धि गर्ने शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (नेपाल संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशलुक शिक्षा ऐन तथा नियमावली, दिगो विकास लक्ष्य, सोह्रौँ पञ्चवर्षीय योजनाको अवधारणा तथा विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्वन्धी ऐन कानुनले प्राथमिकतामा

CamScanner

राखेका नीति, कार्यक्रम तथा लक्ष्यलाई सङ्घीय संरचना अनुरूप कार्यान्वयन गर्नु र विद्यालय शिक्षा क्षेत्र को विकासलाई दिशानिर्देश गर्नु सङ्घीय, प्रदेश र स्थानिय तहमा विद्यालय शिक्षा योजनाको निर्माण गर्नु आवश्यकता देखेर यो गाउँपालिकाले शिक्षा योजना निमार्ण कार्यलाई अगाडि बढाएर विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास तथा परिवर्तनलाई आत्मसात गर्नु र सिर्जनशिल, सक्रिय तथा आफनो गाउँतथा समग्र नेपाल आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका लागि उपयोगी नागरिक तयार गर्नुका लागि र शिक्षाको योगदानलाई समय सापेक्ष बनाउन पनि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र को योजनामार्फत समग्र शिक्षा प्रणालीमा सधुार गर्नु जरुरी महसुश गरेर अगाडी बढेको छ ।

नेपाल संविधान अनूसची ८ मा स्थानिय तहको एकल अधिकार अन्तर्गत आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (११,ज) ले आधारभुत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ ओटा शिक्षाका अधिकार तोकिएका छन् । यस ऐनको दफा २४ (१) मा स्थानिय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरि कार्यान्वियन गर्नुकार्यन्वयन नीतिगत व्यवस्थासमेत गरको छ । यी प्रावधानलाई कार्यान्वियन गर्नुका लागि पकाहाँ मैनपुर गाउँपाकिकाले शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वियन गर्नु एकमद प्रतिबद्द रहेको छ ।

यस गाउँभित्रका सबै विद्यालय शिक्षामा रहेका आर्थिक तथा सामाजिक लगायतका कारणले सुविधाविहीन, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको समतामूलक पहुच र सहभाँगिता सुनिश्चित गर्नु तथा प्रत्येक बालबालिकामा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै समग्र गाउँभित्रका सबै विद्यालयका शिक्षाको गुणस्तरिय तथा सान्दर्भिकता अभिवद्धि गर्ने शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School education Sector Plan) स्वीकृत गरि कार्यान्वयनमा ल्याएको हुँदा यस पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले पनि यसैको आधारमा आफनो शिक्षा योजना निर्माण गरेका छ।

३. पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा योजना निर्माणको औचित्य

३.१ तीनै तहमा बन्ने शिक्षा योजनाका बिच लम्बिय (Vertical) र क्षितिजीय (Horizontal) सहसम्बन्ध स्थपित गर्नु

३.२ सङ्घ र प्रदेशबाट प्रदान लैङ्गिकमैत्री स्रोतहरूलाई योजनामा आधारित बनाई व्यवस्थापन, परिचालन र उपयोग गर्नु

३.३ कार्यक्रम र स्रोतमा देखिएका अभाव, दोहोरोपना, स्रोत परिचालन असक्षमता जस्ता समस्यालाई न्यूनीकरण गर्नु

३.४ साझा विषयमा लागीत साझे दारी, समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन

३.५ शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता हासिल गर्नु सहयोग पुर्याउन

४. पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा योजना निर्माणको आधार

यस गाउँपालिकाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा निम्नलिखित दस्तावेजलाई मूल आधार बनाएको छ :

४.१ नेपालको संबिधान

CamScanner

४.२ सोहौं आवधिक योजना

४.३ स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ४.४ सङ्घ, प्रदेश र स्थानिय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७

४.५ अनिवार्य तथा निःशलुक शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली

४.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) र सिकाइ आपूरण तथा द्रुत सिकाइ योजना

४.७ शिक्षा नीति मूलतः राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, शिक्षाको सोचपत्र २०७९

४.८ विद्यालय शिक्षामा समता रणनीति

४.९ दिगो विकास लक्ष्य राष्ट्रिय कार्यढाचा

४.१० स्थानिय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र स्थानिय तहको विकास योजना

४.११ स्थानिय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना

४.१२ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन

४.१३ विद्यालय सधुार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

यो शिक्षा योजना निमार्ण कार्य गर्दा यस पालिका भित्र रहेका सबै शाखा तथा उप शााखाहरुको सक्रिय सहभागितामा विभिन्न पटकको बैठक तथा छलफलबाट यो मस्यौदा तयार गरिएको छ। जहाँ बिधालयले बनाएको बिधालय शिक्षा योजना र नमुना बिधालय विकास योजनालाई कार्यान्वयन गर्नु तथा योजनाले परिपेक्षित गरेका मुख्य मुख्य कार्यलाई प्रमुख आधार मानि योजना योजना विचको अन्तरसम्बन्ध कायम हुन गरि योजना तर्जुमा गरिएको छ।

५ शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

यस गाउँपालिकाको शिक्षा योजना निमार्ण कार्य गर्दा पहिलो गाउँशिक्षा समितिको बैठक गरि शिक्षा योजनाको बारेमा विस्तृत जानकारी गराइ यसले समग्र पालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक प्रभाव तथा निकट भविष्यमा पालिकाको अवस्था कस्तो रहने छ भनी डाटाले देखाउन कार्यलाइ आधार बनाइ निमार्ण प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। जस अनुसार मिति २०८१/ ०४/ २२ गते बसेको बैठकबाठ सामाजिक बिकास समिति सँयोजक **सुधांशु शेखर** ज्यूको सँयोजकत्वमा १० दश सदसीय शिक्षा योजना निमार्ण कार्यदल गठन भई कार्य अगाडि बढेको छ। जस अनुसार तपसिलका कार्यहरु गरिएको छ।

५.१ गाउँकार्यपालिका स्तरीय बैठक

५.२ योजना निर्माण समितिको गठन

५.३ स्थानिय तहको शिक्षा क्षेत्र को अवस्था विश्लेषण

५.४ गाउ/ टोल तथा वडास्तरमा विभिन्न सरोकारवाला (वडाध्यक्ष, विद्यालयका प्रधानाध्यापक र शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, अपाङ्गता भएका व्यक्ति सगँ सम्बन्धित सङ्घसंस्थालगायत विभिन्न सरकारी/गैरसरकारी सङ्घसंस्था आदि) सगँ भेला छलफल गरि सुझाव सङ्कलन

५.५ स्थानिय तह तथा विद्यालय स्तरीय छलफल

CamScanner

५.६ योजनाको मस्यौदा तयारी

५.७ मस्यौदामाथि सरोकारवालाको सुझाव सङ्कलन तथा पृष्ठपोषण

५.८ योजनाको अन्तिमीकरण

५.९ वाह्य विज्ञद्वारा योजनाको लेखाजोखा र सुझाव समायोजन गर्नु बाकी

५.१० स्थानिय कार्यपालिकाबाट योजनाको स्वीकृति र कार्यान्यिन गर्नु बाकी

६ योजना लेखाजोखा

यस गाउँपालिकाको शिक्षा योजना निमार्ण कार्य गर्दा पहिलो गाउँशिक्षा समितिको बैठक गरि शिक्षा योजनाको बारेमा विस्तृत जानकारी गराइ यसले समग्र पालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा पारेको सकारात्मक प्रभाव तथा निकट भविष्यमा पालिकाको अवस्था कस्तो रहने छ भनी डाटाले देखाउन कार्यलाइ आधार बनाइ निमार्ण प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ ।

५.१ गाउँकार्यपालिका स्तरीय बैठक

५.२ योजना निर्माण समितिको गठन

५.३ स्थानिय तहको शिक्षा क्षेत्र को अवस्था विश्लेषण

५.४ गाउँ÷टोल तथा वडास्तरमा विभिन्न सरोकारवाला (वडाध्यक्ष, विद्यालयका प्रधानाध्यापक र शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, अपाङ्गता भएका व्यक्ति सगँ सम्बन्धित सङ्घसंस्थालगायत विभिन्न सरकार-गैरसरकारी सङ्घससंस्था आदि) सगँ भेला छलफल गरि सुझाव सङ्कलन

५.५ स्थानिय तह तथा विद्यालय स्तरीय छलफल

५.६ योजनाको मस्यौदा तयारी

५.७ मस्यौदामाथि सरोकारवालाको सुझाव सङ्कलन तथा पृष्ठपोषण

५.८ योजनाको अन्तिमीकरण

५.९ वाह्य विज्ञद्वारा योजनाको लेखाजोखा र सुझाव समायोजन गर्नु बाकी

५.१० स्थानिय कार्यपालिकाबाट योजनाको स्वीकृति र कार्यान्यिन गर्नु बाकी

७ योजनाको दस्तावेज

यस पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले योजनाको स्वरूपलाई अनसुची १ बमोजिमको ढाचामा आधारित भई तयार गरेको छ । यस योजनाको परिचय खण्ड भन्दा पहिला योजनाको कार्यकारी सारांश, विषयसुची, तालिकाहरूको सुची समावेश गरिएको छ ।

CamScanner

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकहाँमैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

परिछेद एक: परिचय

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकापर्सा जिल्लाको १४ स्थानिय तहहरु मध्ये एक स्थानिय हो । यस गाउँपालिकाले अफ्नो क्षेत्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, शैक्षिक लगायतका सम्पूर्ण पक्षको विकास गर्नु पर्दछ । प्रत्यक्ष रुपमा आफु पनि संलग्न भइ रहने हुदा अत्यन्त गहनता पूर्वक विकासका बाटाहरु पहिल्याउनु पर्छ । हाम्रो संविधानमा समतामूलक, समावेशी र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण गर्ने मुख्य ध्येय राखे अनुरुप शिक्षा सम्बन्धी हक अधिकारका प्राथमिकताहरु स्थापित गरेका छन । शिक्षा सम्बन्धी हक तथा प्राथमिकतालाई कार्यान्वयन गर्नु निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा नियमावली २०७७ र बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले शिक्षा सम्बन्धी हकहरुलाई प्रत्याभूत गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले संवैधानिक मान्यतामा आधारित रही शिक्षा क्षेत्रमा हुने तथा परिवर्तनका निम्ति नीतिगत व्यवस्था गरेको छ ।

स्थानिय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (२) ज मा आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षाको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार दिइएको छ । सोही आधारमा बृहत दायित्व बोध हुनेगरि शिक्षाको विकास गर्नु अनिवार्य हुन जान्छ ।

कुनै पनि क्षेत्रको विकास योजनाविना सम्भव हुँदैन, त्यसैले शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न कालखण्डमा योजनाहरू निर्माण हुँदै आएका छन्। राणाकालदेखि नै प्रयास भए पनि ठोस योजनाको अभावमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेन। व्यवस्थित रूपमा भने २०११ सालको राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोगको प्रतिवेदनबाट योजना निर्माणको सुरुआत भएको देखिन्छ। त्यसपछि सर्वाङ्गीण राष्ट्रिय शिक्षा योजना २०१८, राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति योजना (२०२८–२०३२) लगायत विभिन्न कार्यक्रमहरू लागू गरिएका छन्।

पछिल्लो समयमा दिगो विकास लक्ष्य (२०१५–२०३०) का उद्देश्यहरू हासिल गर्न विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (२००९–२०१५) र विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०१६–२०२२) लागू भएका थिए। यिनै आधारमा पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले गाउँ शिक्षा योजना (२०८१–२०९०) निर्माण गरी राजपत्रमा प्रकाशित गरिसकेको छ। साथै, नयाँ सन्दर्भमा आगामी १० वर्ष (२०२४–२०३३) का लागि शिक्षा विकासको दृष्टिकोणसहित शिक्षा क्षेत्र योजना (ESP) तयार गरिएको हो।

१.१ वर्तमान अवस्था

नेपाल २०५२ देखि २०६२/६३ सम्म चलेको द्वन्द् पश्चात वि.सं.२०७२ को संविधान सभाबाट संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधान (२०७२) जारी भई संघ, प्रदेश र स्थानिय तहको कानुनी तथा व्यवस्थापकीय संरचना अनुरुप स्थानिय तहको निर्वाचन २०७४ सँगै पकहाँमैनपुर गाउँपालिकामा पनि निर्वाचित स्थानिय सरकार गठन भएको हो । यो पालिकाले यस अवधिमा शैक्षिक, भौतिक, प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय क्षेत्रमा केही प्रगति हासिल गरेको छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ५ वटा वडाहरु रहेका छन ।

योजना भनेको भविश्यमा लैङ्गिकमैत्री कामहरुको अनुमान भएकोहुनाले योजना निर्माण गर्दा तथ्यहरुमा आधारित भएर लैङ्गिकमैत्री क्रियाकलापहरु र त्यसमा लाग्ने खर्चको अनुमान गरिएको हुन्छ। यस्तो योजनालाई कार्यरुपमा

CamScanner

परिणत गर्नुको लागि सम्बन्धित जिम्मेवार निकायहरुको लगनशिलता महत्वपुर्ण हुन्छ। योजनामा प्रश्ताव गरिएका रणनीतिहरु र कार्यकलापलाई यथा समयमा कार्यान्वयन गर्नु सकिएको खण्डमा मात्रै अपेक्षा गरिएका उपलब्धिहरु हासिल गर्नु सकिन्छ। हाल विभिन्न कोणबाट आलोचित भइरहेको सामुदायिक विद्यालयको शिक्षालाई गुणस्तरिय बनाई यसप्रति अभिभावकहरुको आकर्षण बढाउनु आजको आवश्यकता रहेको छ । नेपाल संविधानले स्थानिय तहलाई प्रदत्त गरेको विद्यालय शिक्षाको यो जिम्मेवारी पुरा गर्ने काममा सबैको सहयोग भएमा विद्यालय शिक्षालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरिय र निःशुल्क बनाउने लक्ष्य पूरा गर्न सकिने आशा गर्न सकिन्छ।

क भौगोलिक अविस्थितिको विश्लेषण

नेपाल अधिराज्यको मध्यमाञ्चले विकास क्षेत्र अन्तर्गत कार्यन्वयन नारायणी अञ्चलको पाँच जिल्लाहरु मध्येको एक पर्सा जिल्लाको सदरमुकाम बीरगंज देखि १५ कि.मी. पश्चिममा साबिक पाँच गाउँ विकास समितिहरु धोरे, सुर्जाहा, पकहाँमैनपुर, लहावरथकरी र सबैठवा संयोजन भई हाल २ नं. प्रदेश अन्तर्गत पकहाँमैनपुर गाउँपालिका मिति २०७३/११/२७ गते गठित स्थानिय तह हो। स्थापना २०७३ जम्मा वडा संख्याः ५,जनसंख्याः २२९५७,क्षेत्रफलः २१.२६ (वर्ग कि.मी.),समावेश गाविसहरूः धोरे, पकहाँमैनपुर,लाहवरथकरी, सुर्जाहा, र सबैठवा गा.वि.स. भौगोलिक रुपमा सुगम रहेको पकहाँ मैनपुर गाउँपालिकाको कृषि व्यवसायिक वातावरणिय लगायतका बिभिन्न बहुयामिक पक्षहरुबाट महत्वपुर्ण पहिचान रहेको छ ।

पकहाँ मैनपुर गाउँपालिकाको राजनैतिक विभाजन

मधेश प्रदेश, जिल्लाः पर्सा, वडा संख्याः ५

ख जनसाङ्ख्यिक सरंचनाको विश्लेषण

भौगोलिक रुपमा सुगम रहेको पकहाँ मैनपुर गाउँपालिकाको कृषि व्यवसायिक वातावरणिय लगायतका बिभिन्न बहुयामिक पक्षहरुबाट महत्वपुर्ण पहिचान रहेको छायस पालिकाको क्षेत्रफलः२१.२६ वर्ग किलोमिटर जनसंख्याः जम्माः२२५८५ पुरुष ५२.२ ५, अर्थात ११७८९ पुरुष र महिला ४७.८ ५ अर्थात महिला १०७९६ रहेको छ । जस्मा लैङ्गिक अनुपात १०१.३७ पुरुष प्रति १०० महिला रहेको छ । कुल परिवार सँख्या ३५३० रहेको जस्मा कुल साक्षरता दर ६४.४ ५ रहेको जस्मा पुरुष साक्षरता दर ७४.१ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ५३.८ प्रतिशत रहेको छ भने २.२ प्रतिशत अपाङ्गता भएको जनसँख्या रहेको छ जस्मा पुरुष २.२ र महिला २.२ नै रहेको छ । जन्म दर्ताको अवस्था हेर्दा ३१.४ प्रतिशत बालबालिकाहरु जन्म दर्ता बाट बँचित रहेका छन यसलाई पुरा गर्नु सबैलाई ध्यान दिनु कार्यन्वयन देखिन्छ ।

(ग) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण

नेपाल सामाजिक तथा संस्कृतिक विविधतायुक्त देश हो । विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, समुदायका फरकफरक सामाजिक तथा सांस्कृतिक परम्परा, रीतिरिवाज तथा प्रचलनहरू रहेका छन् । भाषिक दृष्टिले पनि नेपाल बहुभाषी देश हो, नेपालमा १२३ भाषा - भाषिका पहिचान गरिएको छ । यस्तो सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भाषिक विविधताले नेपालको पहिचान स्थापित गर्नुका साथै आ–आफ्नो संस्कृति तथा भाषाप्रति र समग्रतामा यस्तो विविधताप्रति सबै समुदायले गौरव गर्ने गर्दछन् । अर्कोतिर नेपालमा भाषिक, जातजातिगत, क्षेत्रगत आधारमा

CamScanner

परम्परादेखि सिर्जित भिन्नताले विभेद तथा बञ्चितीकरणमा परी विकासका अवसरहरूबाट बञ्चित भएका र सुविधाविहिन हुन पुगेका व्यक्ति तथा समुदाय पनि रहेका छन् । खास गरि जातजातीय, भाषिक तथा लैङ्गिक आधारमा हुने भिन्नता तथा बञ्चितीकरणलाई न्यूनीकरण गर्ने विभिन्न प्रयासहरू भई केही सकारात्मक उपलब्धिहरू पनि प्राप्त भएका छन् तापनि हुने गर्नुकार्यन्वयन पक्षहरू थुप्रै छन् । यस्ता विभेदहरू हटाउन तत् सम्बन्धी विभिन्न कानुनहरू बनाइएका र लक्षित विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् भने राजनीतिक, प्रशासनिक तथा केही रोजगारीका क्षेत्रमा आरक्षणा तथा विशेष प्रबन्ध पनि गरिएको छ । यसो हुँदाहुँदै पनि कतिपय सामाजिक व्यवहार परिवर्तन हुन नसक्दा कतिपय स्थान तथा समुदायमा यस्ता भिन्नता पूर्ण रूपमा हट्न सकेका छैनन् । यस्तो अवस्थामा एकातिर विविधतालाई सम्मान गर्ने दृष्टिकोण सहितका शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरू आवश्यक हुन्छन् भने अर्कोतिर सबैलाई समावेश गर्ने, समता अभिवृद्धि गर्ने, विभेदरहितताको वातावरण सृजना गर्ने र आवश्यकतानुसार थप तथा विशेष प्रबन्ध गरि समता र समावेशिता अभिवृद्धि गर्ने आवश्यकतालाई योजना निर्माणमा विशेष ध्यन दिनु जरुरी छ ।यसबाट सामाजिक सदभाव, सहयोग र सहकार्यको संस्कृति विकास गरि समता अभिवृद्धिमा योगदान हुने छ । त्यसैगरि सामाजिक तथा सांस्कृतिक परम्परा तथा रीतिरिवाजका नाममा हुने विभिन्न विभेद, अन्याय, बञ्चितीकरण तथा अन्धविश्वास र हानीकारक अभ्यासप्रतिको सचेतताको विकास गर्नु पनि उत्ति कै आवश्यक छ । यसै सन्दर्भमां यो गाउँपालिका तराई क्षेत्रमा कार्यन्वयन भएकाले तराई भागमा बसोवास गर्ने आदिवासी जनजातीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा, ब्राम्हण, कुशवाहा , चौहान , मुस्लिम,यादव,पटेल,मलाह,बिन,धोबी, जाती समेतको मिश्रित बसोवास रहेको यस गाउँपालिकामा मुख्य कामकाजी भाषा नेपाली भएता पनि स्थानिय मौलिक भोजपुरी भाषा बोलीचालीमा रहेको पाइन्छ । धार्मिक रुपमा करीव ८० प्रतिशत हिन्दु धर्मालम्बीहरु यो क्षेत्रमा मनाइने चाडपर्वहरुमा छठ, दिपावली, होली, महाशिवरात्री, दशैं , तिहार, आदि रहेका छन्। यो क्षेत्रमा चाडपर्वका समयमा लैङ्गिकमैत्री बिभिन्न क्रियाकलापहरुले यहाँको सामाजिक र गाउँवस्तुगत विवरण पकहाँमैनपुर गाउँपालिका , साँस्कृतिक उत्कृष्टता झल्काउने गर्दछन्। भेषभुषाका रुपमा तराई मूलका पुरुषहरुले मुख्य रुपमा धोती, कुर्ता र र महिलाले साडी, लगाउने गर्दछन् । यस गाउँ पालिकामा रहेका बिभिन्न मठ मन्दिर महत्वपूर्ण धार्मिक,सांस्कृतिक सम्पदाहरु हुन्। पकहाँमैनपुर गाउँपालिका को सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतायुक्त स्थानिय तह हो ।

घ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

नेपाल न्यून आय भएको मुलुकबाट मध्यम आय भएको मुलुकमा प्रवेश गर्ने तयारीमा छ । विगत केही दशकदेखि नेपालले औसत आर्थिक वृद्धिदरमा राम्रै उपलब्धि हासिल गरेको छ । सन् २०१५ को भुकम्पका कारण सन् २०१५-१६ (०.८ प्रतिशत) र बिगतको कोभिड-१९ का कारणले सन् २०१९-२० को आर्थिक वृद्धिदर न्यून (२.३ प्रतिशत) रहन जाँदा विगत १० वर्षको औसत आर्थिक वृद्धिदर ४.६ प्रतिशत रहेको छ । भुकम्प पछिको वर्ष २०१६/१७ मा आर्थिक वृद्धिदर ८.२ प्रतिशत पुगेको थियो भने त्यसपछिका दुई वर्ष पनि आर्थिक वृद्धिदर ७ प्रतिशतको हाराहारीमा रही तुलनात्मक रूपमा राम्रो रहेको थियो । विगत १० वर्षको औसत मूल्य वृद्धि ६ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ नेपालको सन् २०१९ को प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय १०८० अमेरिकी डलरका आधारमा विश्व बैकको वर्गीकरणअनुसार न्यून आय भएको मुलुकबाट न्यून, मध्यम आय भएको मुलुकमा प्रवेश गर्ने आधार पुरा भएको छ

CamScanner

। सन् २०१९ को राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ उत्पादन (GDP) सन् २००९/१० को भन्दा करिब तीन गुणाले वृद्धि भई रु.३७६७ अरब रहेको छ भने यसअनुसार प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन रु.१.२६ लाख हुन आउँदछ।
सङ्घीय स्तरमा मध्यकालिन खर्च संरचना (MTE) मा प्रक्षेपण गरिएअनुसार आगामी तीन वर्षको वृद्धिदर तथा राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ उत्पादनको प्रक्षेपण निम्नअनुसार रहेको छ।

गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था, गाउँक्षेत्रभित्र बसोवास गर्ने गाउँवासीको मुख्य पेशा तथा सीप, रोजगारी, कृषि, उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय, सहकारी, पर्यटन, बैंक तथा वित्तिय संस्था लगायतका आर्थिक गतिविधि रहेका छन । कम आय भएको मुलुकबाट नेपाललाई मध्यम आय भएको राष्ट्रमा पुर्याउने सरकारको महत्वकांक्षी लक्ष्यलाई टेवा दिन यस गाउँपालिकाले पनि विभिन्न किसिमका आर्थिक क्रियाकलापहरुलाई अगाडि बढाएको छ। यहाँका बासिन्दा मुख्य गरि कृषिमा निर्भर छन । यहाँ धान, गहु, सरसो, तरकारी खेती हुने गर्छ । यहाँका मानिसहरुको आर्थिक स्तर माथि उकास्न उन्नत जातको पशुपालन, बीउ विजन, व्यावसायिक खेती, रोजगार तथा स्वरोजगारमुखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएकोछ। यसका अलवा वैदेशिक रोजगारले पनि यहाँको आर्थिक अवस्था वृद्धि गर्नुमा मद्दत गरेको देखिन्छ भने महामारीको रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ ले समग्र आर्थिक क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पारेको छ । यसलाई न्युनिकरण गर्नुको लागि गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका रोजगारमुलक कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउन एक अर्का सँग समन्वय सहकार्य गरेर अगाडि बढ्ने लक्ष्य राखेको छ |

शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण:

नेपाल एक वहुभाषिक, बहुजातीय, बहुधार्मिक (सहिष्णुता), विविध भौगोलिक अवस्थाले युक्त एक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक मुलुक हो । यहाँको शिक्षा प्रणालीमा परम्परादेखि विद्यमान माथि उल्लेखित पक्षले प्रत्यक्ष एव परोक्षरुपमा प्रभाव पार्दै समय सापेक्ष रुपका राजनैतिक एवं सामाजिक घटनाले परिवर्तन एवं परिमार्जन गरेको पाईन्छ २०६३ को राजनैतिक आमूल परिवर्तन पश्चात वर्तमान अवस्थाको नेपालको शिक्षाको परिभाषा दिन त्यति सजिलो छैन । तापनि मुलुकको राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, साँस्कृतिक अवस्था लगायत यहाँ वसोवास गर्ने विविध जातजातिको अवस्था, आवश्यकता र चाहनालाई मध्यनजर गर्दा नेपालको शिक्षा भन्नाले अनिवार्य एवं निःशुल्क प्राथमिक शिक्षा, सवै तहमा दिगो, प्रभावकारी एवं गुणस्तरिययुक्त व्यावहारिक शिक्षा, देशमा वढ्दो वेरोजगारी समस्यालाई मुलुक भित्रै समाधान गरि आत्मनिर्भर बनाउन सक्ने प्राविधिक एवं व्यावसायिक शिक्षामा प्राथमिकता, सवै भाषा, लिपि, संस्कृति धर्म आदिको संरक्षण, सम्वद्र्धन एवं परिमार्जन गर्दै समाजमा सहयोगको आदान प्रदान गरि समायोजन हुन सक्ने परिपक्व नागरिकको विकास, राज्यलाई आधुनिक विश्वसंग विश्ववन्धुत्व, भाइचारा, सहयोगको आदान–प्रदान गर्नु सक्ने आधुनिक वैज्ञानिक शिक्षा प्रणाली, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा राज्यको छवि कायम राखी विश्वलाई सन्देश दिन सक्ने मौलिक शिक्षा प्रणाली तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा सम्पर्क बढाउनका लागि अंग्रेजी भाषा लगायत प्रमूख अन्तर्राष्ट्रिय भाषाको प्रभावकारी सिकाई व्यवस्था आदिको माध्यमबाट समतामूलक समावेसी सामाजिक व्यवस्था निर्माण गर्नु सक्ने शिक्षा प्रणाली हुनुपर्दछ ।

CS CamScanner

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकहाँमैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था

नेपाल विद्यालय क्षेत्र अन्तर्गत एकवर्षे प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा ४ वर्ष उमेरका बालबालिका सहभागी हुन्छन्। ५-१२ वर्ष उमेर समूहका लागि ८ वर्षको निःशुल्क र अनिवार्य आधारभुत शिक्षा र १३-१६ वर्ष उमेर समूहका लागि ४ वर्षको निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा दिने दायित्व नेपाल सरकारको रहेको छ। नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानिय तहलाई प्रदान गरेको छ। यसले स्थानिय तहलाई जिम्मेवार बनाएको संवैधानिक व्यवस्था छ। नेपाल निजी स्तरबाट सञ्चालन भएका शःशुलक र सरकारी लगानीमा सञ्चालन भएका निःशुल्क गरि दुई प्रकारका शिक्षा प्रणाली सञ्चालनमा आएका छन्। यसै गरि यस गाउँपालिकाभित्र पनि यी दुवै प्रकृतिका शैक्षिक पद्धतिहरु सञ्चालनमा आएको छन्। यस खण्डमा यस गाउँपालिकाको संक्षिप्त शैक्षिक अवस्था अन्तर्गत नीतिगत व्यवस्था, उल्लेख्य उपलब्धि तथा अन्तर, विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाको कार्यान्वयन र दीगो विकासका लक्ष्यहरुको सन्दर्भ चर्चा गरिएको छ।

बिधालयको बिबरण

CamScanner

१) कक्षागत रुपमा सन्चा लत बिद्यालयहरुको बिबरण (Schools Running by Grades)	L_Basic (1-5)	U_Basic (6-8)	Sec (9-10)	Sec (11-12)
कक्षागत र तहगत जम्मा बिद्यालय सङ्ख्या (सबै प्रकारका)	12	2	1	1
कक्षागत र तहगत सबै प्रकारका समुदायिक जम्मा बिद्यालय सङ्ख्या	12	2	1	1
जम्मा समुदायिक बिद्यालयमध्ये अनुमति प्राप्त कक्षाग र तहगत बिद्यालय सङ्ख्या (शुन्य दरबन्दी भएका)	2	2	1	0
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये विशेष बिद्यालयहरुको सङ्ख्या (वि भन्न अपाङ्गताका भएका बालबा लकाका ला ग)	0	0	0	0
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये धा र्मक बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये घुम्ती बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये समाहित शक्षा सहितका बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0
जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये आवा सय सुविधा सहितका बिद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0
प्राबि धक धार सहितका जम्मा सामुदयिक बिद्यालयहरुको सङ्ख्या (कक्षा ९-१२)	0	0	0	1
नमूना बिद्यालय कार्यक्रम सहितका सामुदयिक बिद्यालयहरुको सङ्ख्या (कक्षा ९-१२)	0	0	0	0
बिज्ञान बिषय सहितका जम्मा बिद्यालयहरुको सङ्ख्या (सबै प्रकारका कक्षा ११-१२)	0	0	0	0

उपलब्धिको अवस्था

पकहाँ मैनपुर गाँउपालिकाका १६ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु छन । पालिका स्तरीय EMIS तथा SESP toolkits अनुसार प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा अनुभव लिई बालबिकास केन्द्रले ५ वटा आंधारभुत मापदण्ड मध्ये ३ वटा मापदण्ड पुरा गरेका विद्यालय ५९.९ प्रतिशत रहेका छंन भने बालविकासमा खुद भर्ना दर ४२.२ छ

CamScanner

भने बालाबिकासमा सजहै देखिने भर्ना दर ५४.३ प्रतिशत छ भने यसमा सहजै देखिने भर्ना दरमा लैंगिक समता सूचांक १.०८ छ भने खुद भर्ना दरमा लैंगिक समता सूचांक १.२४ रहेको छ भने भर्ना भएका बालबालिकाहरु मध्ये ५८.९९ प्रतिशत दलित बालबालिकाहरु रहेका छन् | कक्षा १ मा नवप्रवेश प्रतिशत ६३.८ प्रतिशत रहेको छ। कक्षा १ मा कूल र खुद भर्ना दर क्रमशः ५६.९ र २७.५ प्रतिशत रहेको छ । आधारभुत तह कक्षा १-५ को आधारभुत तह (कक्षा १–५) मा खुद भर्ना दर (NER),94.5%, आधारभुत तह (कक्षा १–५) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER),120.7%,, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 5) 9.3%,, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर (Retention Rate at the end of Grade 5) 22.3%, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५तथा आधारभुत तह (कक्षा १-५) पुरा गर्ने बालबालिकाको दर ५.८ आधारभुत तह (कक्षा ६–८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER),68.9%,, आधारभुत तह (कक्षा ६–८) मा खुद भर्ना दर (NER) ,62.6%,, आधारभुत तह (कक्षा १–८) मा खुद भर्ना दर (NER) 82.2% , कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 8) 2.1%,, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर Retention Rate at the end of Grade 8) 9.3%,, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथा आधारभुत तह (कक्षा १-८) पुरा गर्ने बालबालिकाको दर २.१ प्रतिशत, माध्यमिकतह (कक्षा ९–१०) मा सहजै देखिने भर्ना दर -GER) 67.7%,, माध्यमिकतह (कक्षा ९–१०) मा खुद भर्ना दर -NER) 39.6%, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 10) 1.3%कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर (Retention Rate at the end of Grade 10) 5.5%, कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० तथा माध्यमिकत्तह (कक्षा १–१०) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-10) 1.0%,बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूको प्रारम्भिक परिक्षण र पहिचान (Early Screening) कार्य सम्पन्न गर्ने सामुदायिक बिद्यालयहरुको सङ्ख्या १६ , आधारभुततह (कक्षा १-८) मा अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीको प्रतिशत ०.६ माध्यमिकतह (कक्षा ९–१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर -GER) 40.1 %,, माध्यमिकतह (कक्षा ९–१२) मा खुद भर्ना दर -NER) 21.4 %,, आधारभुततह (कक्षा १–८) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC) 5.3%,, माध्यमिकतह (कक्षा १–१२) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC) 50.9% । पकाहाँ मैनपुर गाँउपालिकाको विगत वर्षहरुको शैक्षिक उपलब्धि स्तर र शैक्षिक वर्ष २०८० को उपलब्धि स्तरलाई समीक्षा गर्दा विगतका वर्षहरुको भन्दा हालको उपलब्धि स्तर क्रमशः राम्रो हुदै गइरहेको स्थिति छ। कोभिड -१९ को महामारीको प्रभावले यहाँको शैक्षिक उपलब्धिको स्तरलाई कम गरेको थियो ।

२. प्रारम्भिक बाले बिकाश तथा शिक्षा

२.१	कुल भर्नादर (प्रतिशत)	54.3
२.२	खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	42.२

२.३	कक्षा १ का नवप्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालविकाश तथा शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको (प्रतिशत)	41.3

३. आधारभुत शिक्षा

३.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेश दर (प्रतिशत)	56.9
३.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (प्रतिशत)	27.5
३.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर (प्रतिशत)	120.7
३.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	94.4
३.५	कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर (प्रतिशत)	23.3
३.६	कक्षा १-८ मा कु भर्ना दर (प्रतिशत)	100.8
३.७	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर (प्रतिशत)	82.2
३.८	कक्षा १-८ खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचकांक (प्रतिशत)	1.32
३.९	कक्षा ८ सम्म टिकाउ दर (प्रतिशत)	9.3
३.१०	५-१२ बर्ष उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	5.3

४. माध्यमिक शिक्षा

४.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	67.7
४.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	39.6
४.३	कुल भर्नादर कक्षा ११-१२	16.8
४.४	खुद भर्नादर कक्षा ११-१२	6.1
४.५	कुल भर्नादर कक्षा ९-१२	40.1
४.६	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	21.4
४.७	कक्षा ९-१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचकांक	0.97

स्रोत- एस.इ.एस.पी. टूल्किट्स

नीतिगत प्रबन्ध

नेपाल संविधान, २०७२ को भाग ३, धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हकको व्यवस्था गरिएको छ। उक्त संविधानमा आधारभुत शिक्षामा पहुँचको हक, आधारभुत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निशुःलक, माध्यमिक तहसम्मको

CamScanner

शिक्षा निशुःलक, आर्थिक रुपले विपन्न र अपाङ्गता भएकालाई कानुन बमोजिम निशुःलक शिक्षा पाउने हक तथा आधारभुत तहसम्म मातृभाषामा शिक्षा पाउने मौलिक हकको संवैधानिक व्यवस्था गरिएको छ। त्यसै गरि आधारभुत शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवम गुणस्तरिययुक्त बनाउन अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी नियमावली, २०७७ ले प्रत्येक नागरिकको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ। स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानिय तहलाई शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा अधिकार कार्यहरु प्रदान गरे अनुरुप पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले गाउँशिक्षा विधयक,शिक्षा ऐन निर्माण लगायत यहाँको समग्र शैक्षिक गुणस्तरियलाई वृद्धि गर्नु शैक्षिक अन्तरक्रिया, पेशागत क्षमता विकास, शैक्षिक गुणस्तरिय हुने लगायतका योजना तथा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ।

नेपाल विद्यालय क्षेत्रअन्तर्गत एक बर्षको प्रारम्भिक बालिवकास तथा शिक्षामा चार वर्षका बालबालिका सहभागी हुन्छन् भने ५-१२ वर्ष उमेर समूहका लागि ८ वर्षको निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभुत शिक्षा १३-१६ वर्ष उमेर समूहका लागि ४ वर्षको निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व सरकारको रहेको छ तापनि शुल्क तिरेर पढ्ने निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित र सरकारको लगानीमा सञ्चालित शुल्क तिर्न नकार्यन्वयन गरि दुवै प्रकारका विद्यालयहरू सञ्चालन भइरहेका छन् ।यस खण्डमा मुलुकको संक्षिप्त शैक्षिक सन्दर्भअन्तर्गत नीतिगत प्रबन्ध, उल्लेख्य उपलब्धि तथा अन्तर, विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाका कार्यक्रम तथा उपलब्धिहरू र दिगो विकास लक्ष्यहरूको सन्दर्भ उल्लेख गरिएको छ।

क. विद्यालय शिक्षा

नेपाल विद्यालय शिक्षा आधारभुत र माध्यमिक गरि दुई तहको रहेको छ। एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षापछि कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म गरि जम्मा आठ वर्षको आधारभुत शिक्षा कायम गरिएको छ भने कक्षा ९ देखि १२ सम्मको चार वर्ष अवधिको शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ। माध्यमिक शिक्षा साधारण, परम्परागत ,प्राविधिक तथा व्यावसायिक गरि तीन प्रकारको छ। माध्यमिक शिक्षाको प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारतर्फ थप एक वर्ष अवधिको व्यावहारिक अभ्यास समेटिने छ। बालमनोविज्ञान, सिकारुको उमेर तथा सिकाइ क्षमतास्तरका आधारमा विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत खाका देहायबमोजिम छ।

विद्यालय शिक्षा	कक्षा	उमेर समुह	सिकाई क्षमतास्तर
प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा	4 बर्ष	
आधारभुत	कक्षा १- ३	5 बर्ष - ७ बर्ष	तह १

	कक्षा 4-५	८-९ बर्ष सम्म	तह २
	कक्षा 6-8	१०-१२ बर्ष सम्म	तह ३
माध्यमिक	कक्षा ९-१०	१३ बर्ष – १४ बर्ष सम्म	तह 4
	कक्षा ११-१२	१५ बर्ष – १६ बर्ष सम्म	तह ५

शिक्षा क्षेत्र विकास योजनाको कार्यान्वयन

स्थानिय तहको शिक्षा योजना (२०९०-२०८१)ल विभिन्न शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरु परिकल्पना गरि अगाडि सारे पश्चात् सो योजनालाईसहयोग पुऱ्याउने हेतु ले यस गाउँपालिकाले आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापनमा केही पहिले कदमी गरे तापनि जडा गाडेको केही समस्या दरबन्दी, दरबन्दी अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या, शैक्षिक समस्या तथा शैक्षिक समस्या प्रतिको सारोकारवालाको उदासिन्ताले गर्दा चुनौतीको सामना बढी गर्नु परिरहेको छ। जसले गर्दा योजना कार्यन्वयनमा हुन सक्ने अपेक्षित उपलेब्धी प्राप्त नभएको देखिन्छ।

दीगो विकास लक्ष्यहरु

CamScanner

दीगो विकास लक्ष्य (२०१५–२०३०) अन्तर्गत लक्ष्य नं. ४ ले सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र आजीवन सिकाइका अवसरहरूको प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य राखेको छ। यस लक्ष्यप्रति नेपालले सन् २०१५ मा इन्चोन घोषणा तथा संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाबाट पारित प्रतिबद्धताअनुसार सहमति जनाएको छ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकारले दिगो विकास लक्ष्य–४ कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय कार्यढाँचा निर्माण गरी लागू गरेको छ, जसले शिक्षालाई मौलिक मानव अधिकारका रूपमा स्वीकार गर्दै समावेशिता, समानता र गुणस्तरमा जोड दिएको छ। साथै, सन् २१०० सम्म नेपाललाई समुन्नत राष्ट्र बनाउने दीर्घकालीन लक्ष्यलाई समेत आत्मसात गरिएको छ।

राष्ट्रिय योजना आयोगले तय गरेका सूचक तथा मार्गदर्शनका आधारमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय गरी शिक्षा क्षेत्रमा प्रगति अनुगमन तथा समीक्षा गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस अन्तर्गत स्वयम्सेवी राष्ट्रिय समीक्षा (VNR) मार्फत प्रगतिको मूल्याङ्कन गरिँदै आएको छ।

सन् २०२० को समीक्षाले शिक्षामा पहुँच बढेको, विशेष गरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ को कार्यान्वयनले विपन्न तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको विद्यालय पहुँचमा सुधार आएको देखाएको छ। तथापि, सिकाइ उपलब्धिमा अपेक्षित सुधार हुन बाँकी रहेको उल्लेख गरिएको छ।
यी सन्दर्भहरूलाई आधार मानी पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले लक्ष्य नं. ४ हासिल गर्न दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यक्रमसहित १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना (२०२४–२०३३) तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रयास गरिरहेको छ।

१.२ मु ख्य समस्या तथा चु नौतीको विश्लेषण

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका को समग्र शैक्षिक सन्दर्भ र विद्यालय शिक्षाका उपलब्धिका आधारमा विद्यालय शिक्षाको क्षेत्रमा देखिएका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरु निम्नानुसार छन ।

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्ररकक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरि मापदण्ड अनुसार सञ्चालन गर्नु।
- नक्शांकनका आधारमा सुलभ दुरीमा विद्यालयको स्थापना, समायोजंन तथा पुनर्वितरण गर्नु।
- बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री, लैङ्गिकमैत्रीको सिकाइ वातावरण निर्माण गर्नु।
- इन्टरनेट, सुचना र प्रविधिको पहुँच विद्यालयमा पुर्याउनु।
- भौतिक पूर्वाधार र शैक्षिक वातावरणको निर्माण गर्नु।

CamScanner

- आधारभुत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई पूर्ण रुपमा निःशुल्क गरि गुणस्तरिययुक्त सिकाइलाई सुनिश्चित गर्नु।
- व्यवहारकुशल सीपलाई विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म एकीकृत गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग अनुकुलन गर्नु पाठ्यक्रममा परिमार्जन गरि विद्यालय शिक्षाको औचित्यता वृद्धि गर्नु।
- विद्यालय सुशासन र समाजिक परीक्षण गर्नु ।
- व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपर्युक्त संरचना र कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु।
- सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार तथा सिकाइमा प्रभावकारी ढंगले प्रयोग गर्नु।

१.३ शिक्षाक्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण

यस पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको सबले पक्ष, अवसर, चुनौती र हुने गर्ने पक्षलाई तले विश्लेषण गरिएको छ

क) शिक्षा क्षेत्रका सबले पक्षहरु

यस गाउँपालिका को शिक्षा क्षेत्रका सबले पक्षहरु यस प्रकार रहेका छन् :

- यस गाउँपालिकामा सबै वडाहरुमा विद्यालय रहेकाछन ।
- शिक्षकहरुको सहभागिता र सक्रियता राम्रो छ
- प्राय सबै विद्यालय मा बालबिकास केन्द्र रहेको छ
- प्र.अ. हरुलाई प्राप्त शिक्षकहरु बालविकास शिक्षा केन्द्र तथा माथिलो कक्षामा रहेका छन्
- पालिकाबाट हरेक विद्यालय अनुगमन तथा पृष्ठपोषण दिने कार्य हुदै आइरहेको छ |
- सबै विद्यालयमा बालबालिकाहरुको लागि बस्ने सुबिधा रहेको छ !
- सबै विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापना समिति गठन भइ सक्रिय रहेको छ !

ख) शिक्षा क्षेत्रका अवसरहरु

- संबैधानिक प्राबधान अनुसार यस गाउँपालिकाले शिक्षाको विकास गर्नु तत्पर रहेको
- पालिका शिक्षा सम्बन्धि नितिगर ब्यबस्था गर्नु प्रयासरत रहेको
- यस पालिकाले शिक्षा सम्बन्धि बजेट बिनियोजन गर्नु शुरुवात गरेको
- यो गाउँपालिका शिक्षा क्षेत्र को विकास गर्नु सहज रहेको
- यस गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा बिभिन्न संघ सस्थाहरु कार्यरत रहेको

ग) शिक्षा क्षेत्रका हुने गर्ने पक्षहरु

CamScanner

- विद्यालयमा बालबालिकाको निरन्तरता र सिकाईको लागि विद्यालय व्यबस्थापनलाई सक्रिय बनाउन र स्थानिय तह बाट निरन्तर अनुगमन मा जोड
- विद्यालय मा खाजा ब्यबस्थापन भएपनि त्यसको गुणस्तरिय र स्थानिय परिवेश अनुसार बनाउन र अनुगमन गर्नु कार्यन्वयन
- छिमेकी स्थानिय तह को साक्षरता दर अनुरुप अगाडी बढन यस पालिका ले ध्यान केन्द्रित गर्नु कार्यन्वयन
- प्रारम्भिक कक्षाको सिकाई उपलब्धिलाई बढाउन पहिले गर्नु कार्यन्वयन
- स्थानिय तह ले शिक्षा क्षेत्र को बजेट बढाउन जोड दिनु कार्यन्वयन

घ) शिक्षा क्षेत्रको चुनौतिहरु

यस गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक सन्दर्भ र विद्यालय शिक्षाका उपलब्धिका आधारमा विद्यालय शिक्षाको क्षेत्रमा देखिएका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरु निम्नानुसार छन् -

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र कक्षाको समायोजन तथा/पुनर्वितरण गरिमापदण्ड अनुसार सञ्चालन गर्नु।
- नक्शांकनका आधारमा सुलभ दुरीमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गर्नु।
- बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री, लैङ्गिकमैत्रीको सिकाइ वातावरण निर्माण गर्नु।
- इन्टरनेट, सुचना र प्रविधिको पहुँच विद्यालयमा पुऱ्याउँनु।
- भौतिक पूर्वाधार र शैक्षिक वातावरणको निर्माण गर्नु।
- आधारभुत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई पूर्ण रुपमा निःशुल्क गरि गुणस्तरिययुक्त सिकाइलाई सुनिश्चित गर्नु।
- व्यवहारकुशल सीपलाई विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म एकीकृत गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग अनुकुलन गर्नु पाठ्यक्रममा परिमार्जन गरि विद्यालय शिक्षाको औचित्यता वृद्धि गर्नु।
- व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपर्युक्त संरचना र कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु।
- सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार तथा सिकाइमा प्रभावकारी ढंगले प्रयोग गर्नु।
- शिक्षकको व्यवस्थापन, विषयगत शिक्षकको प्रयाप्ता साथै पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले दरवन्दी मिलान गरेर भएपनी शिक्षक र प्र.अ.को व्यवस्थापन गर्नु।

१.४ अवसर

उल्लिखित चुनौतीहरू समाधान गरि विद्यालय शिक्षाको विकासका लागि सहयोगी हुने निम्नलिखित अवसरहरू उपलब्ध हुनेछन।

CamScanner

१. विगत केही दशकदेखि विद्यालय शिक्षाको पहुँच, गुणस्तरिय र समता विकासका लागि सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वाधारका रूपमा रहन सक्ने

२. आधारभुत तहमा निःशुल्क तथा अनिवार्य र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाका लागि संवैधानिक, कानुनी तथा नीतिगत आधार तयार भएको

३. दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि बहुपक्षीय तथा द्विपक्षीय सहकार्य तथा सहयोगको प्रतिबद्धता रहेको

४. शिक्षामा सरकारको लगानी वृद्धिका लागि राजनीतिक रूपमा सहमति देखिएको

५. लामो समयदेखि सरकार तथा विकास साझेदारहरूबिच सहयोग परिचालन र कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि शिक्षा क्षेत्रको क्षेत्रगत सहयोगको ढाँचाको विकास तथा कार्यन्वयन भइरहेको

६. संघीय संरचनामा विद्यालय शिक्षाको विकास र शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि स्थानिय तहलाई जिम्मेवार बनाई तीनै तहका सरकारको सहकार्य तथा समन्वयको स्वरूप प्रारम्भ भएको र तीनै तहबाट लगानी हुन सक्ने व्यवस्था रहेको

७. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक केही संरचना तथा क्षमता विद्यमान रहेकोले यसमा हुने तथा परिमार्जन मात्र गर्दा यस योजनाको कार्यन्वयनमा उपयोग गर्नु सकिने

८. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ विकास भई कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको

९. विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण तथा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने पद्धति विकास भएकाले यसका नतिजाहरूले प्रमाणमा आधारित हुनका लागि सहयोग हुन सक्ने।

१०. सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तरिय हुनका लागि सहयोगी तथा सकारात्मक जनमत रहेको ।

११. यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट सार्वजनिक शिक्षाप्रतिको विश्वास तथा आकर्षणमा बढ्न सहयोग पुग्न सक्ने ।

CamScanner

पकहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पर्सा पकहामैनपुर, मधेश प्रदेश, नेपाल

परिच्छेद दुई: दुरदृष्टि, ध्येय, रणनीति तथा लक्ष्य

२.१ स्थानीय तहमा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनका आधारहरू

नेपाल संविधान, २०७२ ले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ। संविधानले आधारभुत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हकको कानूनी व्यवस्था गरेको छ। अपाङ्गता भएका तथा विभिन्न कारणले पछाडी पारिएका र आर्थिक रुपले विपन्न बालबालिका तथा नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने र प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय वा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको व्यवस्था गरेको छ। शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक तथा रोजगारमूलक बनाउँदै शिक्षामा सबै क्षेत्रबाट लगानी अभिवृद्धि गरि अगाडि बढ्नु आजको टड्कारो आवश्यकता छ। नेपाल संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत शिक्षाको हक, बालबालिकाको हक लगायत राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व, राज्य संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी धारा ५७ को उपधारा ४ बमोजिम स्थानिय तहको अधिकार अनुसूची र स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ ९ज० मा उल्लेखित प्राप्त अधिकारलाई समेत आधार मानी स्थानिय तहको शिक्षालाई योजनाबद्ध ढंगले अगाडि बढाइ स्थानिय आवश्यकतालाई पुरा गर्नु सक्ने जनशक्ति उत्पादन, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्नु सक्ने गुणस्तरिय जनशक्ति उत्पादनका लागि Scaffolding को भूमिका निर्वाह गर्नु सकोस भन्ने आशयले सबैको राय सुझाव लिई यो १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन २०२४-२०३३) तयार गरिएको छ।

वि.स.२०१० को "नेपाल शिक्षा" नामक योजना कार्यान्वयन भए पछि शिक्षामा आम नागरिक र राष्ट्रिय माग तथा विश्व परिवेशबाट सिर्जित ज्ञानको विकासमा नेपाल शिक्षा नीति, योजना, कार्यक्रम तथा परियोजनाहरु कार्यान्वयन हुँदै आएका छन्। प्राथमिक शिक्षा परियोजना, आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना, आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम, शिक्षक शिक्षा परियोजना, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा प्र.अ. हरुलाई परियोजना, सहश्राब्दी विकास लक्ष्य, उच्च शिक्षा परियोजना, विद्यालय क्षेत्र हुने योजना तथा विद्यांलय क्षेत्र विकास योजना जस्ता योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा आए। विश्वको बदलिदो परिवेशअनुसार नेपालले राष्ट्रिय स्तरमा बनाएका योजनाहरु र गरेका प्रतिवद्धताहरुलाई पुरा गर्नुको लागि शिक्षा विकास गुरुयोजनाले महत्वपूर्ण मार्ग निर्देश गर्ने भएकोले यो योजनाको गरिएको छ। यो योजना तयार गर्ने क्रममा यस गाउँपालिकाको गाउँशिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभवक संघका पदाधिकारीहरु, शिक्षक कर्मचारी, विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरु, बालक्लव लगायत सबैसँग औपचारिक तथा अनौपचारिक छलफल र अन्तरक्रिया गरि महत्वपूर्ण राय सुझाव लिइ योजना तर्जुमा गरिएको छ। स्थानिय तहमा उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग गरि स्थानिय तहबाट नै विकेन्द्रीकरणको मर्म अनुरुप **Bottom up Planning Approach** का आधारमा विद्यालय हुने योजना लगायत अन्य प्रक्रियाका माध्यमबाट शिक्षा विकासको गुरु योजना निर्माण गर्नु वाञ्छनीय भएकोले यो योजना तयार पारिएको हो।

CS CamScanner

शैक्षिक विकेन्द्रीकरणलाई व्यवहारिक रुपमा कार्यान्वयन गर्नु आगामी दिनमा शिक्षामा समेटिनु कार्यन्वयन विषयवस्तुलाई फरक ढंगले सम्बोधन गरि संविधानको मर्म अनुसार समन्वय, सहअस्तित्व, सहकार्य र सहकारिताको सिद्धान्तमा अगाडि बढे मात्रै स्थानिय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग हुने साथै समस्या पहिचान र प्राथमिकीकरणमा गुणात्मकता आउने ठहरसहित १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन २०२४-२०३३) निर्माण गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ। यस विद्यालय क्षेत्र योजनाको माध्यमबाट अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वशुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा नेपालले वि.सं. २०८७ (सन २०३०) सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरुलाई समेट्ने गरि यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्यहरु, रणनीतिहरु तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक प्रस्तुत गरिएको छ।

२.२ पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको दुरदृष्टि

गुणस्तरिय शिक्षामा सबैको समावेशी पहुँच पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको इच्छा |

२.३ लक्ष्य

सबै नागरिकलाई शिक्षामा पहुचको अवसर प्रदान गरि समावेशिता आधारमा गुणस्तरिय शिक्षा प्रदान गर्ने ।

२.४ उदेश्य

२.४.१ सबै बालबालिका हरु का लागि गुणस्तरिय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनु।

२.४.२ अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि गुणस्तरिय वृद्धि गर्नु।

२.४.३ माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरि सान्दर्भिकता र गुणस्तरियमा हुने गर्नु।

२.४.४ सबै नागरिकका लागि जीवनपर्यन्त र निरन्तर सिकाइमा अवसर उपलब्ध गराउनु।

२.४.५ विद्यालयहरुमा सुशासन प्रवर्धन गरि सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु।

२.४.६ विद्यालयलाई भय, विभेद र दुव्र्यवहारमुक्त तथा विविधता अनुकुल बनाइ बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरण प्रदान गर्नु।

२.४.७ आपतकालिन, संकटपूर्ण र महामारीजस्ता जोखिमपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्नु।

२.४.८ विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरिय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु।

२.४.९ सिर्जनशिल, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरिक तयार गर्नु।

२.५ रणनीति

२.५.१ सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा पहुच सुनिश्चित गर्नुका लागि विद्यालयको नक्साङ्कन गरि आवश्यकताको आधारमा शैक्षिक सेवाको पहुच विस्तार गर्नु

२.५.२ अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि गुणस्तरिय वृद्धि गर्नु सुशासन, प्रभावकारी नीतिगत व्यवस्था, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास, अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास जस्ता पक्षहरुमा जोड दिने।

२.५.३ माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरि सान्दर्भिकता र गुणस्तरियमा हुने गर्नु शैक्षिक सुशासन, नीतिगत व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास,

CamScanner

अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास, अनुगमन, सुपरीवेक्षण, निर्देशन तथा मूल्याङ्कन जस्ता पक्षहरुमा जोड दिने।

२.५.४ सबै बालबालिका तथा नागरिकका लागि जीवनपर्यन्त र निरन्तर सिकाइमा अवसर उपलब्ध गराउनको लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको पूर्नवितरण र कार्यशैलीमा सुदृढीकरण गर्ने।

२.५.५ विद्यालयहरुमा सुशासन तथा सामाजिक परीक्षणको असल अभ्यासको प्रवर्धन गरि सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु विद्यालयहरुमा उत्तरदायित्व बोध भएका जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने, सुशासन प्रवर्धन मापक सुचकहरु निर्धारण गरि सुशासन प्रवर्धनको मापन गर्ने साथै निरीक्षण, अनुगमन, सुपरीवेक्षण र निर्देशन जस्ता गतिविधिलाई प्रभावकारी बनाउन जोड दिने ।

२.५.६ स्वतन्त्र र भयरहित सिकाइ पद्धतिका सक्षम जनशक्ति निर्माणमा जोड दिने।

२.५.७ विद्यालयमा आपतकालिन, संकटपूर्ण र महामारी जस्ता जोखिमपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्नु वैकल्पिक विधि, माध्यम, पद्धतिको विकास गरि कार्यान्वयनमा ल्याउने।

२.५.८ विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरिय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु निश्चित नीति नियम निर्माण गरि प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जोड दिने।

२.५.९ सिर्जनशिल, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरिक तयार गर्नु स्वतन्त्र सिकाइ, अतिरिक्त क्रियाकलाप, प्रयोगात्मक सिकाइ वातावरण तथा बालमैत्री शिक्षण पद्धतिको प्रयोगमा महत्व दिने।

२.६ कार्यनीति

१. विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा विस्तार लैङ्गिकमैत्रीछ

२. विद्यालय शिक्षामा पहुच वृद्धि गर्नुका लागि विद्यालय भर्ना तथा स्वागत कार्यक्रम, निःशलुक पाठ्यपसुतक, छात्रवृति, दिवा खाजा, विद्यालय पोसाक, शैक्षिक सामाग्री वितरण, अभिभावक शिक्षा आदि जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन लैङ्गिकमैत्रीछ ।

३. विद्यालयबाहिर रहेका सबै बालबालिकलाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने अभियानलाई निरन्तरता दिदै विभिन्न प्रोत्साहन मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरि स्थानिय तहले आफ्नो सेवा क्षेत्रभित्र कुनै पनि बालबालिका विद्यालय बाहिर नरहेको घोषणा गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन लैङ्गिकमैत्रीछ ।

४. सबैका लागि अनिवार्य तथा निःशलुक शिक्षा सुनिश्चित गर्नु शारीरिक तथा सामाजिकरूपमा पछाडि परेका बालबालिकालाई विशेष सिकाइ सामग्री र उचित शैक्षिक अवसरको सिर्जना लैङ्गिकमैत्रीछ ।

५. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन शिक्षणमा विभिन्न विधिहरूको प्रयोग गर्दै उपयक्त पाठ्यसामग्री, सन्दर्भ सामग्री, स्रोतसामग्री, उपयुक्त कक्षाकोठा व्यवस्थापन, शिक्षक पेसागत क्षमता विकास जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन लैङ्गिकमैत्रीछ ।

२.७ अपेक्षित उपलब्धि

शिक्षा क्षेत्रको योजनाको अन्त्य सन २०३० सम्ममा निम्नानुसारको मुख्य उपलब्धि प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ।

१.सबै बालबालिकाहरूले गुणस्तरिय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको पहुँच र अवसर पाएका हुने।

२.अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षामा प्रविधिको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरियमा अभिवृद्धि भएको हुने।

CamScanner

३.माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरियमा हुने आएको हुने।

४.सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार सहितको उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर पाएको हुने।

५.आधारभुत तहमा कार्यान्वयनमा रहेको स्थानिय पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकता तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू,स्थानिय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान, सकारात्मक सोच, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरिक तयार गर्ने महत्वपूर्ण साधन भएको हुने।

६.प्रविधिमैत्री, क्षमतावान र सक्षम शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा हुने भएको हुने।

७.सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने।

८.विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरिय शिक्षाको अवसर सुनिश्चितता भएको हुने।

९.विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको अवस्थामा हुने आएको साथै स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने।

१०.आर्थिक अभावका कारणले कुनै पनि बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित भएको अवस्था नहुने।

११.हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाले भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित भएको हुने।

१२.समुदाय तथा विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री वातावरण निर्माण भइ विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुशासन प्रवर्धन भएको हुने।

१३.शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन तथा सामाजिक परीक्षणको प्रवर्धन भइ बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुने।

१४.प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरु सम्बोधन गरि आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माण भएको हुने।

१५. बालिका, अपाँगता भएका तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको समन्यायिक पहूँच, तथा सहभागिताको सुनिच्श्तिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा हुनेको लागि योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको बिकास भएको हुने ।

2.८ मुख्य कार्यसम्पादन र लक्ष्य निर्धारण

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको १० बर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन् २०२४/२५-२०३३/३४)को मुख्य कार्य सम्पादन सूचको तथा परिमाणात्मक लक्ष्य निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.स.	सुचकहरु	आधारबर्षको अवस्था २०२४	लक्ष्य	
			सन् २०२८	सन् २०३३
१. प्रारम्भिक बाले बिकाश तथा शिक्षा				

CamScanner

१.१	कुल भर्नादर	54.3	73.54	107.40
१.२	खुद भर्ना दर	42.२	61.77	90.44
१.३	कक्षा १ का नवप्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालबिकाश तथा शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको प्रतिशत	141.3	146.95	152.88
२. आधारभुत शिक्षा				
२.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर	56.9	77.18	104.77
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेशदर	27.5	40.32	59.04
२.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर	120.7	116.09	111.63
२.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर	94.4	96.83	99.22
२.५	कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर	२२.३	24.66	27.26
२.६	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर	100.8	100.76	100.76
२.७	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	82.2	89.40	97.22
२.८	कक्षा १-८ खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचकांक	1.32	1.32	1
२.९	कक्षा ८ सम्म टिकाउ दर	9.3	10.47	75.78
२.१	५-१२ बर्ष उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	5.3	3.89	1.00
३. माध्यमिक शिक्षा				
३.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	67.7	82.81	101.26
३.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	39.6	53.12	71.35
३.३	कुल भर्नादर कक्षा ११-१२	16.8	24.48	35.74

CamScanner

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको कार्यालय गाउँ कार्यपालिकाको पर्सा पकहाँमैनपुर, मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

३.४	खुद भर्नादर कक्षा ११-१२	6.1	22.76	84.26
३.५	कुल भर्नादर कक्षा ९-१२	40.1	66.68	110.93
३.६	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	21.4	44.25	91.35
३.७	कक्षा ९-१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचकांक	0.97	0.97	0.97

CamScanner

परिच्छेद तिन: विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र

परिचय

यस शिक्षा क्षेत्रको योजना सन् २०२४- २०३३ का लागि परिच्छेद दुईमा पहिचान गरिएका विद्यालय शिक्षाका दृष्टिकोण तथा उद्देश्यहरूका आधारमा प्रमुख क्रियाकलापहरू निर्धारण र लक्ष्यहरू आकंलन गरि पहिलो पाँच वर्षका अर्थात् सन् २०२४२--०२८ लागि लागीत अनुमान सहित योजनाको खाका तयार गरिएको छ। पहिलो परिच्छेदमा यस शिक्षा क्षेत्रको योजनाको सन्दर्भ र विद्यालय क्षेत्रको वर्तमान अवस्थाको समग्र समीक्षा गरिएको छ। यसले शिक्षा क्षेत्रको योजनाको आवश्यकता तथा प्राथमिकता पहिचान गर्ने आधार तयार गरेको छ। परिच्छेद दुईमा यस योजनाका समग्र दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्यहरू पहिचान गरिएको छ।

तेश्रो परिच्छेदमा विद्यालय क्षेत्रअन्तर्गतका विभिन्न उपक्षेत्रहरू :बालविकास शिक्षा , आधारभुत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरि चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ भने पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन र शिक्षक विकास तथा व्यवस्थापनजस्ता सबैजसो उपक्षेत्रसँग अन्तर विषयहरूको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरि चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ। यसमा प्रत्येक उपक्षेत्रको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा र पहिचान गरिएका चुनौतीहरूलाई दृष्टिगत गरेर योजनाका उद्देश्य, चुनौतीहरू सामना गरि उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक उपक्षेत्रगत रणनीतिहरू र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गरिएको छ।

३.१ बालविकास र शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ३९ (बालबालिकाको हक) को उपधारा (३) मा "प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ" भनी उल्लेख गरिएको छ। साथै, शिक्षा ऐन, २०२८ को आठौँ संशोधनले बालविकास शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगको रूपमा मान्यता दिएको छ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमले बालबालिकालाई केवल लेखपढ वा अक्षर–अङ्क चिनाउने कार्यमा मात्र केन्द्रित नभई उनीहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्नुका साथै आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउन जोड दिनुपर्छ। यस्ता कार्यक्रमहरू विभिन्न समयावधिमा सञ्चालन हुने प्रचलन भए पनि चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाका लागि एक वर्षे प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था नेपालमा निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन, २०७५ तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०६७ मा उल्लेख गरिएको छ। साथै, पन्ध्रौँ र सोह्रौँ पञ्चवर्षीय योजनामा पनि सोही व्यवस्था समेटिएको छ। यसै सन्दर्भमा यस शिक्षा योजनामा पनि एक वर्षे बालविकास कार्यक्रम समावेश गरिएको छ।

CamScanner

सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सरकार, समुदाय, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहकार्यबाट यस पालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको विस्तारमा महत्वपूर्ण उपलब्धि हासिल भएको छ। बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक तथा नैतिक–सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालन गरिने यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकाले यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु स्थानीय सरकारको दायित्वभित्र पर्दछ।

यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने उद्देश्यले विभिन्न कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।।

३.१.१ पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा जम्मा १६ वटा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरु छन् । यस पालिकामा चार वर्ष उमेर समूहका जम्मा ८९२ बालबालिकाहरु रहेका छन् । प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा जम्मा कुल भर्ना दर ५४.३ र खुद भर्ना दर ४२.२ प्रतिशत रहेको छ |

कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा अनुभव सहितको भर्नादर ६३.८ प्रतिशत रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा लैङ्गिक समता सूचक ०.८५ प्रतिशत रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कार्यरत सहजकर्ताहरु मध्ये १०० प्रतिशत महिला रहेका छन् ,जसमध्ये, अधिकतम योग्यता भएको स्नातक सम्म रहेको पाइन्छ । यसरी हेर्दा यस पालिकामा कार्यरत सबै सहजकर्ताहरु नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम् शैक्षिक योग्यता पुरा भएको देखिन्छ ।

भौतिक रुपमा हेर्दा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्यूनतम् मापदण्ड निर्देशिका २०६७ पहिलो संशोधन २०७५ अनुसार यस पालिका अन्तर्गत कुनै पनि बालविकास केन्द्रको न्यूनतम् मापदण्ड नपुगेको देखिन्छ । प्रायः बालविकास केन्द्रहरु बालमैत्री ,अपाङ्गमैत्री र लैङ्गिकमैत्री वातावरण सुनिश्चित हुन सकेको छैन। । एकातिर सहजकर्ताका लागि उत्प्रेरणा र मनोवल वढाइ पेशामा क्रियाशील बनाउन पारिश्रमिकतामा न्यूनता छ भने अर्कातिर उनीहरुका लागि कुनै सघन प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छैन ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा देखिएका विद्यमान समस्या र चुनौतीहरु ;

(बेन्चमार्कको डाटाको आधारमा)

१. ४०.१ प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा न्यूनतम् मापदण्ड पुरा नभएको ।
२. १२.० प्रतिशत तोकिएको उमेरमा बालविकास कक्षामा भर्ना (कुल भर्ना दर ५४.२ प्रतिशत र खुद भर्ना दर ४२.२) नभएको।
३. पोषणयुत, दिवा खाजाको उचित व्यवस्थापनमा समस्या ।
४. कक्षा १ मा भर्ना भएका मध्ये ४१.३ प्रतिशत बालबालिकाहरु बालविकासको अनुभव प्राप्त नगरेको ।
५. १०० प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा व्यवस्थापन समिति गढन भएको देखिदैन|
६. १०० प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा सिकाइका ६ कुना व्यवस्थापन नभएको ।
७. ७९.८ प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकासका शिक्षकहरू तालीम प्राप्त नगरेको ।

CamScanner

८. प्रारम्भिक बालविकासका बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य परिक्षण नगरिएको ।

९. अभिभावकहरुलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र सम्बन्धि जनचेतनाको कमी देखिएको ।

१०. **ECED** केन्द्र/ कक्षाहरुमा अध्यनरत बालबालिकाहरु मध्ये सिकाई सामग्रीको सेट प्रयोग नगर्नेको प्रतिशत ६८.१ रहेको |

३.१.२ उदेश्य

सबै बालबालिकाहरुलाई गुणस्तरिय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु बालविकास र शिक्षा कार्यक्रमको प्रमुख उदेश्य हो। यो उदेश्य परिपुर्तीका लागि शिक्षा क्षेत्रको

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा १०० प्रतिशत बालबालिकाहरुको पहुच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु

२. **ECED** मा प्र.अ. हरुलाई प्राप्त गर्नु बाकी रहेका ७९.८ बालविकास सहजकर्ताहरुको प्र.अ. हरुलाईको सुनिश्चित गर्नु |

४ कक्षा १ मा भर्ना हुने सबै बालबालिकाहरु प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको अनुभव लिएको सुनिश्चित गर्नु ।

५. सबै बालविकास केन्द्रमा सिकाई कुना निमार्ण तथा सामाग्री प्रयोग गर्नु ।

६. ECED केन्द्र/ कक्षाहरुमा अध्यनरत बालबालिकाहरुको लागि १०० प्रतिशत सिकाई सामग्रीको सेट प्रयोग गर्नुको लागि सुनिश्चित गर्नु ।

७. सबै प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र का बालबालिकाहरुको प्रारम्भिक **अपाङ्गता**को पहिचान र स्वास्थ परिक्षण वार्षिक २ पटक गर्नु ।

८. अभिभावकहरुलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र सम्बन्धि जनचेतना दिनु ।

९.सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिकमा स्रोत व्यवस्थापनमा स्थानिय तह जिम्मेवार बन्ने ।

१०.पोषणयुक्त, दिवा खाजाको उचित व्यवस्थापनको लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र व्यवस्थापन समिति गठन तथा कार्यान्वयनको लागि पालिकाबाट सक्रिय सहभागी हुनु ।

३.१.३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ छ।

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ छ। शिक्षकहरूलाई आधारभुत तालीम दिने

१. १०० प्रतिशत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा न्यूनतम् मापदण्ड पुरा गराउन शिक्षकहरूलाई आधारभुत तालीम दिने

२. प्रारम्भिक बालविकासका केन्द्रका भौतीक तथा शैक्षिक सामाग्री सहितको संरचना, बालमैत्री समावेशी भयरहित वातारण बनाउने।

३. अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रमहरू गराउने ।

४. सहजकर्ताहरुको पारिश्रमिक वृद्धि, वृत्ति विकासका लागी सम्बन्धीत निकायहरू संग सम्नवय गर्दै जाने।

५. पोषण युक्त (सहित) दिवा खाजाको उचित व्यवस्थापन गराउने ।

६. कुल भर्नादरको आधारमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन गर्दै जाने ।

७. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रमा निगरानी समिति गठन लैङ्गिकमैत्री

८. सबै बालविकास केन्द्रमा सिकाई कुना निमार्ण तथा सामाग्री प्रयोगको उचित व्यवस्थापन गर्ने।

CamScanner

	सिकाई सामग्रीको Set प्राप्त गर्ने सङ्ख्या						
६.	**ECED** मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कम तथा बढी उमेरका बालबालिकाको प्रतिशत	21.0	21.0	17.77	15.06	12.76	10.81

३.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	पूर्व प्रा/.बि.ECED कक्षा/केन्द्र मा तोकिएका न्यूनतममापदण्डहरूको (Minimum Standards) कार्यन्वयन गर्ने	केन्द्र	59.9	63.86	68.09	72.59	77.40	77.40	100.00
२	विद्यमान ECED/PPC (संस्थागत विद्यालय सुविधासहित) को पुनरावलोकन गर्ने र आवश्यकता पहिचानका आधारमा नयाँ ECED केन्द्रको स्थापना गर्ने	केन्द्र	1		1	१	1	४	७
३	न्यूनतम मापदण्डको पालना सुनिश्चित गर्नु **ECED** मैत्री वाश सुविधाको व्यवस्था	केन्द्र	4	4	4	4	4	16	निरन्तर

९. प्रारम्भिक बालविकासका बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य परिक्षण गर्ने पालिकाबाट व्यवस्थापन गर्ने।

३.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

अपेक्षित नतिजाहरू

- १. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने वातावरण तयार हुनेछ।
- २. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण गरि २० मिनेटको दूरी भन्दा बढी कार्यन्वयन नगरि नयाँ बालविकास केन्द्र विस्तार गरिएको हुनेछ।
- ३. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्र,पालीका र विद्यालययहरूलाई जिम्मेवार बनाइनेछ।

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रको बेन्चमार्क अनुसारको तथ्यांक

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना %	54.3	54.3	59.13	64.39	70.12	76.36
२.	प्रारम्भिक बालविकासमा खुद भर्ना %	42.2	42.2	46.41	51.05	56.16	61.77
३.	न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेको बालविकास केन्द्रको %	59.9	59.9	63.86	68.09	72.59	77.40
४.	प्रारम्भिक बाल बिकासमा शिक्षकहरुलाई प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने दर	95	20.2	24.67	30.13	36.80	44.94
५.	ECED केन्द्र कक्षाहरूमा/ अध्ययनरत बालबालिकाहरु मध्ये	31.9	31.9	36.80	42.45	48.96	56.48

४	बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र सिकाइलाई सहज बनाउन प्रारम्भिक बाल्यावस्था र सिकाइ मापदण्डको कार्यान्वयन	केन्द्र	4	4	4	4	4	16	
५	बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई सहयोग	पहिचान भएका सबै बालबालिकाहरुलाई	०						
७	पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूमार्फत त्रैमासिकरुपमा बालबालिकाहरुको स्वस्थ्य जांच गर्ने साथै बालबालिकाहरूमा अपाङ्गता परीक्षण गरि पहिचान गर्ने	केन्द्र/ सबै	16	16	16	16	16	16	निरन्तर
८	ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलब तथा पोशाक भत्ता	जना	16	16	16	16	16		
९	ECED कक्षाका सहयोगीहरूका लागि तलबभत्ता/	जना	16	16	16	16	16		
१०	ECED कक्षाहरूका सामग्री र सिकाई कुनाका लागि बजेट अनुदान	केन्द्र	16	16	16	16	16		
११	ECED कक्षाहरूका सिकाई सामग्री र विधुतिय	केन्द्र	16	16	16	16	16		

CamScanner

	सिकाई सामग्रीका लागि बजेट अनुदान								
१२	ECED कक्षाहरूमा अध्ययनरत तोकिएका अति बिपन्न र लक्षित समुदायका बालबालिकाहरुको सुबिधाका लागि बजेट अनुदान	केन्द्र	16	16	16	16	16		
१३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रमा निगरानी समिति गठन	केन्द्र	16	16	16	16	16	16	
१४	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रमा सिकाई कुना निमार्ण तथा सामाग्री प्रयोगको	केन्द्र	16	16	16	16	16	16	

३.२ आधारभुत शिक्षा

परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार "आधारभुत शिक्षा" भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा हो। विद्यालय क्षेत्र हुने योजना २०६६-२०७२ ले विद्यालय शिक्षाको पुनर्संरचना गरेर कक्षा १-८ लाई आधारभुत शिक्षा र कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गरेपछि विद्यालय शिक्षा हाल दुई तहको भएको छ। प्राथमिक र निम्न माध्यमिक तहलाई मिलाएर बनाइएको आधारभुत तहलाई संविधानको धारा ३१(१) मा नागरिकको मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको छ। गुणस्तरिय आधारभुत शिक्षाले गरिबी घटाउन मद्दत गर्ने र व्यक्तिको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय हुने ल्याउन सक्ने तथा यसबाट समाज र राष्ट्रलाई नै विकासको पथमा अगाडि बढ्नमा सहयोग हुने कुरा विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन। युनेस्कोको एउटा प्रतिवेदनले यदि कम आय भएका मुलुकका सबै विद्यार्थीहरूले आधारभुत पढाइ सीप हासिल गरेर विद्यालय छाड्ने हो भने १७ करोड १० लाख मानिसलाई गरिबीबाट माथि उठाउन सकिने तथ्य प्रकाशन गरेको छ। आधारभुत तहको शिक्षाको महत्वलाई दृष्टिगत गरेर नै यसलाई योजनाबद्ध रूपमा व्यवस्थित र गुणस्तरिय बनाउनका लागि यसपालिकाले यस योजनामा आधारभुत शिक्षा अन्तर्गत कक्षा १ देखि ८ सम्मको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तरिय तथा समता र व्यवस्थापकीय

प्रवन्धको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरि आगामी दश वर्षका लागि यस तहको शिक्षा विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानिय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र तथा संघ, प्रदेश र स्थानिय सरकारको साझा अधिकारभित्र पनि राखेको छ। संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरिय शिक्षा प्रदान गर्नु एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकार जिम्मेवार हुनुकार्यन्वयन देखिन्छ।

३.२.१ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिका भित्र हाल् समुदायिक विद्यालय तर्फ कक्षा १ ५-सञ्चालित १२ वटा, कक्षा १-८ सञ्चालित २ वटा , विद्यालयहरू गरि आधारभुत विद्यालयहरूको संख्या १४ वटा वटा रहेको छ। कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव सहित आएका बालबालिकाको भर्ना दर ६३.८ प्रतिशत रहेको छ। कक्षा मा सहजै देखिने प्रवेश दर ५६.९ रहेको छ भने खुद प्रवेश दर २७.५ प्रतिशत रहेको छ| आधारभुत तह कक्षा १-५ मा सहजै देखिने भर्ना दर १२०.७ प्रतिशत छ भने खुद भर्ना दर ९४.५ रहेको छ | त्यस्तै आधारभुत तह कक्षा ६-८ मा सहजै देखिने भर्ना दर ६८.९ प्रतिशत रहेको छ भने त्यहि तहको खुद भर्ना दर ६२.६ प्रतिशत रहेको छ। आधारभुत तह कक्षा १-८ सम्म उमेरगत भर्ना दर ९४.७ प्रतिशत रहेको छ | आधारभुत तह कक्षा १-८ सम्म अहिले पनि ५.३ प्रतिशत बालबालिकाहरु विद्यालय बाहिर रहेका छन् | शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कक्षा १-५ मा ६५ प्रतिशत छ भने १६९ प्रतिशत रहेको अवस्थामा विद्यालयमा रहेको पुरानो दरवन्दी संरचनाले गर्दा न्यायोचित रुपमा विद्यालय विद्यार्थी संख्याका आधारमा दरबन्दी नरहेको तथा शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा बहुकक्षा शिक्षणको अधिक विद्यालयमा अभ्यास भइरहेकोले विद्यार्थी संख्याका आधारमा शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण तथा दरवन्दी मिलान गर्नु आवश्यक रहेको छ।

आधारभुत तह कक्षा १-८ मा पुनःउहि कक्षा दोहर्याउने दर २४.३ प्रतिशत, कक्षा छाड्ने दर २२.९ प्रतिशत र कक्षा उन्नति दर ५२.८ प्रतिशत रहेको छ। कक्षा १ - ५ र ६-८ सम्मको सिकाई उपल्बधि क्रमशः राष्ट्रिय औषत भन्दा कम छ । पेशागत प्र.अ. हरुलाई प्राप्त कूल शिक्षक ४० प्रतिशत रहेको यस पालिकामा आगामी दिनमा शिक्षकको पेशागत प्र.अ. हरुलाईका लागि जोड दिनु आवश्यक देखिन्छ।

विद्यालयको विवरण

विद्यालयको प्रकार	सन्चालित कक्षा अनुसारको सङ्ख्या													तहगत सङ्ख्या						जम्मा इकाई	CLC	अन्य	इकाईगत सङ्ख्या			
	ECED	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१-५	६-८	१-८	९-१०	११-१२	९-१२				१-५	६-८	९-१०	११-१२

CamScanner

सबै प्रकारका विद्यालयमा कक्षागत र तहगत सङ्ख्या	0	0	0	1	3	8	0	0	2	0	1	0	[illegible]	[illegible]	[illegible]	16	2	1	2	16	0	0	12	2	1	1
सामुदायिक विद्यालयमा कक्षागत र तहगत सङ्ख्या	0	0	0	1	3	8	0	0	2	0	1	0	1	16	4	16	2	1	2	16	0	0	12	2	1	1
समुदायिक शुन्य दरबन्दी भएका विद्यालय	0	0	0	1	1	0	0	0	2	0	1	0	0	5	3	5	1	0	1	5	0	0	2	2	1	0
सामुदयिक विशेष विद्यालय	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सामुदयिक धार्मिक विद्यालयको सङ्ख्या	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
पुम्ती विद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
समाहित शिक्षा सहितका विद्यालयहरुको सङ्ख्या	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
आवासिय सुबिधा सहितका विद्यालयहरु							0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
प्राबिधिक धार सहितका सामुदयिक विद्यालय कक्षा ९-१२										0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
नमूना विद्यालय कार्यक्रम सहितका विद्यालयहरु										0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
कक्षा ११-१२ मा बिज्ञान बिषय सहितका विद्यालय हरु सबै प्रकारका	0											0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
कक्षा ११–१२ मा बिज्ञान बिषय सहितका सामुदयिक विद्यालय हरु	0											0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
खुल्ला विद्यालय सङ्ख्या	0						0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरुको सङ्ख्या	0	0																			3	0	0	0	0	0
अनौपचारिक बैकल्पिक र प्रौढ विद्यालय	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

आधारभुत शिक्षामा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरु

१.निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभुत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

२.सिकाइको गुणस्तरिय अभिवृद्धि गरि विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा हुने ल्याउने।

३.विद्यालयको प्रशासनिक, भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा हुने ल्याई विद्यालयलाई अपाङ्ग मैत्री, बालमैत्री बनाउने।

CamScanner

४.विद्यालय व्यवस्थापन तथा जनसहभागितामा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने।

५.सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा दक्षतामा वृद्धि गरि शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने।

६. बालिका तथा समावेशी शिक्षा सँजाल गठन, कार्यन्वयन तथा परिचालन गर्ने ।

७. कक्षा दोहर्याउने तथा कक्षा छाड्ने दर घटाउनको लागि पहल गर्ने |

३.२.२ उद्देश्य

यस योजनाले आधारभुत शिक्षासम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्य राखेको छ (

१.अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

२.विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी राष्ट्रिय औसत उपलब्धी बराबर बनाउने,

३.विद्यालयको भौतिक, शैक्षिक र व्यवस्थापकीय वातावरणमा हुने गरि बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित र जवाफदेही बनाउनु,

३.२.३ रणनीतिहरु

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ ।

१.विद्यालय नक्साङ्कन मार्फत सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्नु विद्यालय दरबन्दीलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने।

२.अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्नु स्थानिय सरकारले आवश्यक कानुन तर्जुमा तथा आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने।

३.विद्यालय बहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरि उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्नु आवश्यक व्यवस्था गर्ने।

४.वैकल्पिक , अनौपचारिक र खुला र परम्परागत शिक्षा तथा सिकाइ, लक्षित कार्यक्रम, प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम, आवासीय सुविधा आदि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

५.विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चितता गर्ने।

६.सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको दक्षतामा वृद्धि गरि शिक्षण सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्ले प्रयोग गर्ने।

७.शिक्षकलाई पेशागत प्र.अ. हरुलाईको लागि आवश्यक वातावरण सिर्जना गर्ने।

८.मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ कै अभिन्न अङ्गको रूपमा प्रयोगमा ल्याएर विद्यार्थीलाई कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास लैङ्गिकमैत्रीछ।

९.विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण लैङ्गिकमैत्रीछ।

१०.विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा हुने गर्नु स्थानिय स्वास्थ्य एकाइ मार्फत विद्यालयमा पोषण कर्नर स्थापना गरि सचित्र स्थानिय पोषण पाठ्यक्रम तयार गरि लागू गर्ने।

११.स्थानिय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन तथा न्युनिकरण सम्बन्धी ज्ञान दिने।

१२.विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यस्थापकीय संद्रतिमा हुने गर्ने।

१३. पहुँचयोग्य, सुरक्षित र सँरक्षित वातावरणमा बालिका तथा अपाँगता भएका तथा सीमान्तकृत बालवालिका लाई समावेशी विद्यालय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।

१४. बालिका तथा अपाँगता भएका तथा सिमान्तकृत बालबालिकाको सिकाइ स्तरमा हुने गर्नु अभिभावक शिक्षा, सचेतनामुलक कार्यक्रम सँचालन गर्ने ।

१५.दलित छात्रा,अपाङ्ता भएका बालवालिका,अल्पसंख्यक बालबालिका हरु लाई विभिन्न प्रकारका छात्रवृतिहरु उपलब्ध गराउने।

१६. प्रतेक विद्यालयमा GEDSI Focal Person तोकेर गुनासो सुनवाई समयन्त्रलाई सबल बनाउने ।

१७. अपङ्गता भएका बालबालिकाहरुको लागि ब्रेल लिपी अपाङ्गता मैत्रि भौतिक समरचनाको मध्यमले अपाङ्ग मैत्री वातावरण शुनिचित गर्ने ।

१८. निशुल्क सेनिटरी प्याडको व्यवस्थापन गर्ने ।

१९. मनोपरामर्श सेवाको संगै किशोर किशोरीहरुलाई स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।

२०. बालिकाहरुको खेलकुदमा सहभागिता सुनिचिताको लागि बालिका मैत्री वातावरण सुनिश्चता गर्ने ।

३.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क उपल्विधहरु

१. ५-१२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरुले अनिवार्य तथा निःशुल्क गुणस्तरिय आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरेका हुनेछन।

२. सबै विद्यालयहरु न्यूनतम गुणस्तरिय शिकाई मापदण्ड (**PMEC**) पुरा गरेका हुनेछन ।

३. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरू अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिकाईको अवसर प्राप्त गरेका हुनेछन

४. आधारभुत तहको विद्यार्थीहरुको न्यूनतम शिकाई उपलब्धि ८०-९० प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।

५. स्थानिय तहले आवश्यक सहकार्य गरि विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति सचेत बनाउने छ ।

६. विद्यालयक वातावरण लैङ्गिक तथा अपाङ्ग मैत्री भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभुत तह (कक्षा १-५) मा	120.7	120.7	119.55	118.38	117.23	116.09

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

	सहजै देखिने भर्ना दर (GER)						
२	आधारभुत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (NER)	94.5	94.5	95.06	95.65	96.23	96.83
३	आधारभुत तह (कक्षा ६-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	68.9	68.9	75.75	83.32	91.66	100.82
४	आधारभुत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	62.6	62.6	66.32	70.30	74.52	78.99
५	आधारभुत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	100.8	100.8	100.76	100.76	100.76	100.76
६	आधारभुत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	82.2	82.2	83.94	85.72	87.54	89.40
७	आधारभुत तह (प्रथिमिक कक्षा १-५) मा विद्यालयय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या						
८	आधारभुत तह (कक्षा १-८) मा उमेरगत भर्ना दर (ASER)	94.7	94.7	95.08	95.42	95.76	96.11
९	आधारभुत तह (कक्षा १-८) मा विद्यालय बाहिर	5.3	5.3	4.92	4.58	4.24	3.89

CS CamScanner

	रहेका बालबालिकाहरुको दर (OOSC)						
१०	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थी मध्ये कक्षा ५ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (*Survival Rate to Grade 5)*	9.3	9.3	9.52	9.74	9.96	10.20
११	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थी मध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (*Survival Rate to Grade 8)*	38.2	38.2	42.02	46.21	50.83	55.90
१२	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थी मध्ये कक्षा ८ पुरा गर्ने दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-8))	2.1	2.1	2.15	2.21	2.26	2.32
१३	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेका तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरुको प्रतिशत (Reading)	56.0	56.0				

CamScanner

१४	आधारभुततह मा(कक्षा १-८) मा दलित विद्यार्थी प्रतिशत	64.5	64.5	72	79	88	98
१५	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabiling Conditions) पुरा गरेका आधारभुत तहका विद्यालययको सङ्ख्या (कक्षा १-८)						
१७	आधारभुत तहको(कक्षा १-८) न्यूनतम शिकाई उपलब्धि						
१८	EMIS मा Complete Data entry गर्ने विद्यालयको संख्या	१६	१६	१६	१६	१६	१६

३.२.५. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

CamScanner

क्रसं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)					
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८४	जम्मा
१	सामुदायिक आधारभुत विद्यालयमा (कक्षा १-५) मा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकको लागी तलब भत्ता	शिक्षक संख्या	६२	६२	६२	६२	६२	६२
२	सामुदायिक आधारभुत विद्यालयमा (कक्षा ६-८) मा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	शिक्षक संख्या	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३	आधारभुत तह (६-८) का लागि थप नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	शिक्षक संख्या केन्द्रले व्यवस्थापन गरे अनुसार थपिने छ	५	५	५	५	४	२९
४	सामुदायिक आधारभुत तह कक्षा १-८ विद्यालय हरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	शिक्षक संख्या	१३	१३	१३	१३	१३	१३
५	सामुदायिक आधारभुत तहकक्षा (१-५) का विद्यालय हरुकालागी व्यवस्थापन/सञ्चालन शिक्षण सिकाई) खर्च समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३

CamScanner

	निर्देशिका र Book corner समेतका लागि							
६	सामुदायिक आधारभुत त (कक्षा १-८)विद्यालय हरुकालागी व्यवस्थापन/सञ्चालन शिक्षण सिकाई) खर्च समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि	विद्यालय सबै	१३	१३	१३	१३	१३	१३
७	आधारभुत तह कक्षा १-८ का लागी प्र. अ. भत्ता	शिक्षक	१३	१३	१३	१३	१३	१३
८	आधारभुत विद्यालय(कक्षा १-८)का लागी सञ्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान)SIP निर्माणअद्यावधिक/, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि(	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३
९	बहुकक्षा बहुभाषिक कार्यक्रमMGML program) सञ्चालन भएका विद्यालयका लागि सञ्चालन अनुदान	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३

१०	पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँगको समन्वयमा विद्यालय स्वस्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन अनुदान	सबै आ.बि विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३
१६	आधारभुत तह कक्षा १-५ का लागी पाठ्यपुस्तक खरिदर बितरण अनुदान	रकम	1,998.0	1,642.2	1,432.5	1,318.4	1,269.0	7660
१७	आधारभुत तह कक्षा ६-८ का लागि पाठ्यपुस्तक खरिदर बितरण अनुदान	रकम	1,485.6	1,125.7	857.7	764.8	793.2	51114
१९	कक्षा ६-८ का छात्राहरुलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	रकम	13,332.0	10,958.3	9,558.6	8,797.6	8,468.1	4510.
२०	विद्यालयहरुमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	विद्यालय	1,335.2	1,013.9	773.6	691.2	719.6	1050
२१	समता रणनिति कार्यन्वयन गरि सोका आधारमा लक्षित स्थानिय तहहरूमा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षामा ल्याई उनीहरूको शिक्षालाई निरन्तरता दिन पालिकाहरुलाई बजेट अनुदान	रकम	2,100.0	2,100.0	2,100.0	2,100.0	2,100.0	192
२२	SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्दी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय	36.5	39.0	40.0	39.5	37.5	

२३	आधारभुत तहको अन्तिम परीक्षा कक्षा व्यवस्थापन र सञ्चालन बापत स्थानिय तहलाई बजेट अनुदान	रकम	500.0	750.0	1,000.0	1,250.0	1,500.0	500C
३०	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका विपतहरुको प्रभावबाट जोगाउन प्र.अ., विद्यालय व्यवस्थापन समिति र बाल क्लबहरुको लागि क्षमता अभिवृद्धि प्र.अ. हरुलाई	सबै विद्यालयमा कम्तिमा १ पटक	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३१	विद्यालयमा अनावश्यक राजनैतिक हस्तक्षेप न्युनिकरण गर्नु राजनितिक दलका पदाधिकारीहरुको लागि विद्यालय शान्ति शान्ति क्षेत्र कार्यविधी सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि प्र.अ. हरुलाई	पटक/ संख्या	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३२	बाल क्लब गठन तथा परिचालन	पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	१ पटक	
३३	विद्यालय नर्स शिक्षक तथा प्राथमिक उपचार	सबै विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३४	बालिका तथा समावेशि शिक्षा संजाल गठन र परिचालन	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३५	अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको पहिचान तथा सहयोग	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३
३६	गुनासो सुनवाई संयन्त्रको स्थापना र सबलिकरण	विद्यालय	१३	१३	१३	१३	१३	१३

CamScanner

३.३ माध्यमिक शिक्षा

परिचय

नेपाल संविधानले २०७२ ले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ। संविधानले एकातिर विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानिय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने अर्कोतिर संघ, प्रदेश र स्थानिय सरकारको साझा अधिकार भित्र पनि राखेको छ र संविधानका उल्लिखित प्रावधानहरूले आम नागरिकका लागि गुणस्तरिय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु एकल तथा साझा सूचीका आधारमा तीनै तहका सरकारलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट दिशा निर्देश गरेको छ। शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९-१२ सम्मलाई माध्यमिक शिक्षाको रुपमा राखेको छ। अनिवार्य आधारभुत शिक्षा अन्तर्गत सबै बालबालिकाले कक्षा ८ सम्मको गुणस्तरिय शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि विद्यार्थीको रुचि र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा परम्परागत, प्राविधिक र साधारण धारको शिक्षा छनोट गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ। यस तहको शिक्षालाई जीवनोपयोगी, उत्पादनमूलक, प्रविधियुक्त, सीपमूलक र व्यावहारिक बनाउनु पर्दछ। आधारभुत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सीपको उपयोग गरेर आफ्नो रुचि र क्षमता अनुसार विद्यार्थीले साधारण शिक्षाको लक्ष्य लिएर विभिन्न विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने लक्ष्य लिने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक र व्यावसायिक सीप हासिल गरेर भविष्यमा आय आर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने निर्णय माध्यमिक तहको शिक्षाले गर्नुपर्दछ। पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री, र समावेशी गराउने नीति लिएको छ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाभित्र हाल कक्षा १–१० सञ्चालन हुने ३ वटा तथा कक्षा १–१२ सञ्चालन हुने १ वटा गरी जम्मा ३ वटा माध्यमिक विद्यालय रहेका छन्।

माध्यमिक तह (कक्षा ९–१०) मा सकल भर्ना दर (GER) ६७.७% र खुद भर्ना दर (NER) ३९.६% रहेको छ। कक्षा १ मा भर्ना भएका विद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्म पुग्ने दर (Survival Rate to Grade 10) १.३% तथा कक्षा १० को अन्त्यसम्म टिक्ने दर (Retention Rate) ५.५% रहेको छ। त्यस्तै, आधारभूत तह (कक्षा १–१०) पूरा गर्ने दर (Cycle Completion Rate) १.०% रहेको छ।

विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको प्रारम्भिक परीक्षण तथा पहिचान (Early Screening) गर्ने कार्य सम्पन्न गर्ने सामुदायिक विद्यालयहरूको संख्या १६ रहेको छ। आधारभूत तह (कक्षा १–८) मा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको प्रतिशत ०.६% रहेको छ।

माध्यमिक तह (कक्षा ९–१२) मा सकल भर्ना दर (GER) ४०.१% र खुद भर्ना दर (NER) २१.४% रहेको छ। कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कक्षा १० सम्म पुग्ने दर ६५% र कक्षा १२ सम्म पुग्ने दर ५३% रहेको छ

आधारभूत तह (कक्षा १–८) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC) ५.३% रहेको छ भने माध्यमिक तह (कक्षा १–१२) मा यो दर ५०.९% रहेको छ।

माध्यमिक तह		
३.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	67.7
३.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	39.6
३.३	कुल भर्नादर कक्षा ११-१२	16.8
३.४	खुद भर्नादर कक्षा ११-१२	6.1
३.५	कुल भर्नादर कक्षा ९-१२	40.1
३.६	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	21.4
३.७	कक्षा ९-१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचकांक	0.97
३.८	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकाहरु मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर	६५%
३.९	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकाहरु मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर	५३%

माध्यमिक शिक्षामा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरुः

१. निःशुल्क माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा भए तह (कक्षा ९-१०) का २८.६ प्रतिशत बालबालिकाहरु कक्षाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेको |

२. माध्यमिक तहमा न्युनतम सिकाई सक्षमतामा विज्ञान,नेपाली र अंग्रेजीमा ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको

३. माध्यमिक तह कक्षा १- १२ मा ५०.९ प्रतिशत बिधार्थीहरु यी कक्षामा बाहिर देखिएको

४. बिषयगत शिक्षकको (अन्ग्रेजी, गणित , बिज्ञान,नेपाली) कमि देखिएको

३.३.२. उद्देश्यहरु

१. माध्यमिक शिक्षा को पहुच भन्दा बाहिर रहेका बालाबालिकाहरुको पहिचान गरि बैकल्पिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यम बाट शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चीत गर्नु।

२. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा हुने गरि बालमैत्री, समावेशी , अल्पसंख्यक (LGBTQI) मैत्री र सुरक्षित बनाउनु।

३. सबै विद्यालयहरुमा न्युनतम सिकाई मापदण्ड सुनिश्चित गरि बालबालिकाहरुको सिकाई उपलब्धि अभिवृद्धि गर्नु

४. माध्यमिक शिक्षामा खुद भर्ना तथा टिकाउ दर बढाउनु र कक्षा छोड्ने र दोहोऱ्याउने दर घटाउनु

५. बिधार्थीको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी र विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु

६. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु र प्राविधिक तथा व्यवहार कुशल सीपलाई एकीकृत गरि सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु।

७. अपांगता भएका बालबालिकाहरुको पहिचान गरि शिक्षण सिकाइको व्यवस्थापन गर्नु|

CamScanner

८. सिकाई कमजोर भएका बालबालिकाहरुका पहिचान गरि Remedial कक्षाको व्यवस्थापना गर्नु
९. शिक्षकहरुको लागी पेशागत. बिषयगत दक्षता अभिवृद्धि गर्नु
१०. बिधार्थी र शिक्षकमा सुचना प्रविधिको पहुँच पुर्याउनु |

३.३.३. रणनीतिहरु

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ छ।

१. विद्यालय नक्शाङ्कनमार्फत सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण ,समायोजन तथा व्यवस्थापना गर्ने ।
२. विद्यालयमा सहज भर्ना , सिकाउने टिकाउने र बिकाउने वाताबरण तयार गर्ने .
३. अभिभावक भेला, बि.व्य.स., सी,अ, स को बैठक . बिधार्थी शिक्षक बिच छलफल तथा घरदैलो कार्यमा बढी जोड दिने
४. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्नु क्षमता विकास तथा पहिचान भए अनुसारको व्यवस्थापन गर्ने।
५. हरेक विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि सुनिश्चितता गर्ने।
६. विद्यालयको भौतिक शैक्षिक वातावरणमा हुने त्याई विद्यालयलाई बालमैत्री समाबेशी तथा अल्पसंख्यक (LGBTQI) मैत्री बनाउने ।
७. सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा ११-१२ मा संचालित प्राबिधिक कक्षामा अध्ययनका लागि आकर्षण बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने।
८. आवश्यकता अनुसार बिषयगत शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण, समायोजन तथा थप गर्ने।
९. अपांगता भएका बालबालिकाहरुको पहिचान गरि शिक्षण सिकाइको व्यवस्थापन गर्ने |
१०. सिकाई कमजोर भएका बालबालिकाहरुका पहिचान गरि Remedial कक्षाको व्यवस्थापन गर्ने।
११. गुनासो सुनवाई संयन्त्रको विकास गर्ने
१२. पालिका स्तरीय बालिका संजाल गठन तथा परिचालन गर्ने
१३. बिषयगत सिकाई समुह गठन तथा परिचालन गर्ने
१४. विद्यालयहरुमा न्युनतम सिकाई मापदण्ड सुनिचित गरि नमुना विद्यालयको संख्या अभिवृद्धि गर्ने
१५. विद्यालय स्वास्थ नर्सको व्यवस्था गर्ने
१६. प्र अ को नेतृत्व क्षमता बिकास प्र.अ. हरुलाईको व्यवस्थापन गर्ने

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरियमा हुने छ।
२. सबै विद्यालयहरुले न्युनतम राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गरेका हुने छन्
३. कम्तिमा ९५ प्रतिशत बालबालिकाहरुलाई माध्यमिक शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित लैङ्गिकमैत्री छ

CamScanner

४. माध्यमिक तहमा बिज्ञान,नेपाली र अंग्रेजी बिषयको न्युनतम सिकाइ उपलब्धि ९५ प्रतिशत पुर्याइने छ

५. सबै माध्यमिक विद्यालयहरुमा बिषयगत शिक्षकको सुनिश्चितता लैङ्गिकमैत्री छ

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा भर्ना भएका विधार्थी सङ्ख्या	311	203	201	158	105	311
२	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा भर्ना भएको विधार्थी सङ्ख्या	75	54	0	0	0	75
३	माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर	39.6	39.6	42.58	45.84	49.35	53.12
४	मा.बि.तहको शिक्षक संख्या	8	8	2	2	2	4
५	न्युनतम सिकाई मापदण्ड पुरा गरेका माध्यमिक विद्यालयहरुको संख्या	१	१	१	१	१	४
६	स्वास्थ नर्स भएको विद्यालय संख्या	०	०	१	१	२	४
७	गुनासो सुनवाई संयत्र भएको विद्यालय सख्या	४	४	४	४	४	४
८	पालिका स्तरीय बालिका संजाले गठन	१	१	१	१	१	४

९	बिषयगत सिकाई समुह सक्रिय भएको विद्यालय संख्या	१	१	१	१	१	१
१०	बिशेष विद्यालय संख्या	०	०	१	०	०	१

३.३.५. प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	माध्यमिक तहसम्म संचलित विद्यालयहरूको सङ्ख्या	विद्यालयय	२	२	२	२	२	४	४
२	सबै प्रकार र तहका विद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनरवितरण कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालयय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
3	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का प्र. अ. का लागि भत्ता	विद्यालयय	१	१	१	१	१	४	४
4	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) विद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र सहायक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता पोशाक भत्ता)	विद्यालयय	१	१	१	१	१	४	४
5	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) विद्यालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक	विद्यालयय	१	१	१	१	१	४	४

	कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता पोशाक भत्ता) सहित(								
6	माध्यमिक विद्यालय कक्षा ९-१२ सञ्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान)SIP निर्माणअद्यावधिक/, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा ११ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी	विद्यालयय	१	१	१	१	१	४	४
7	माद्यमिक विद्यालय कक्षा ९-१२ का लागी एकमुष्ठ अनुदान \SIP निर्माणअद्यावधिक/, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग,	विद्यालयय	१	१	१	१	१	४	४
8	माध्यमिक तह कक्षा ९-१० का लागी पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	विद्यालयय						All	All
9	माध्यमिक कक्षा ११-१२ का लागी पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	विद्यालयय						All	All

	पाठ्यपुस्तक सङ्ख्या पाठ्यक्रम ढाँचाले तोके अनुसार हुने								
१0	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) का अतिबिपन्न छात्रहरुलाई छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	विद्यालयय						All	All
11	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) का अतिबिपन्न छात्रहरुलाई छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	विद्यालयय						All	All
12	कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	विद्यालयय						All	All
13	माध्यमिक विद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सञ्चालन बजेट अनुदान	विद्यालयय सबै	2	2	2	2	2	2	2
14	माध्यमिक विद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सञ्चालन बजेट अनुदान	विद्यालयय	2	2	2	2	2	2	2

15	ध्यमिक विद्यालय तहमा ICT प्रयोगशाला स्थापना, सिकाई सामग्री र सञ्चालन बजेट अनुदान	विद्यालयय सबै २	2	2	2	2	2	2	2
16	नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	विद्यालयय	1	1	1	1	1	4	4
17	नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, समाग्री र किट्सहरू, आदि कालागी बजेट अनुदान	विद्यालयय	1	1	1	1	1	4	4
18	अभिभावक भेला	विद्यालय	4	4	5	6	6	6	6
19	शिक्षक ,बिधार्थी. बि.व्य.स. र शिक्षक अभिभावक स. बीच अन्तरक्रिया	विद्यालय	4	4	5	6	6	6	6
19	Remedial Class	आवश्यक्ता अनुसार	4	4	5	6	6	6	6
20	बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य परिक्षण ,अपाङ्गता पहिचान तथा सहयोग कार्यक्रम	पटक(कम्तिमा १ पटक)	4	4	5	6	6	6	6
२२	गुनासो सुनुवाई संयन्त्र कार्यन्वयन	विद्यालय	4	4	5	6	6	6	6

CamScanner

	खेलखुद/ मनोरजनको व्यवस्थापन	पालिकाको कार्यतालिका अनुसार	4	4	5	6	6	6	6
२३	स्यानेटरि प्याड बितरण तथा व्यवस्थापन	विद्यालय	4	4	5	6	6	6	6
२४	विद्यालय स्तरीय बाल क्लब तथा बालिका संजाल गठन तथा परिचान	विद्यालय	0	4	0	1	1	6	6
२५	बिषयगत सिकाई समुह गठन तथा परिचालन	विद्यालय	२	2	1	1	2	6	6
२६	प्र.अ. तथा शिक्षक हरुकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन भत्ता	विद्यालयय	4	4	0	1	1	6	6
२७	बृहत विद्यालय सुरक्षा कार्यक्रम कार्यान्विन	विद्यालयय	0	0	4	1	1	6	6
२८	हरित विद्यालय स्थापना अभियान	विद्यालयय	0	1	2	1	2	6	6
२९	बिशेष विद्यालय स्थापना	विद्यालय	0	०	१	0	०	१	0
३०	प्र अ को नेतृत्व क्षमता बिकास प्र.अ. हरुलाईको व्यवस्थापन गर्ने	विद्यालयय	4	4	0	1	1	6	6
३१	शिक्षक दरबन्दी पदपूर्ति लैङ्गिकमैत्री	विद्यालय	२३	२३	२९	३२	३५	३५	३५
३२.	शिक्षक पेशागत क्षमता बिकास प्र.अ. हरुलाई	विद्यालय	२३	२३	२९	३२	३५	३५	३५

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक शिक्षा

परिचय

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको शासन व्यवस्था स्थापना गर्दै ७५३ स्थानीय तह निर्धारण गरेको छ। यस संघीय संरचना अनुरूप प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्को संगठनात्मक संरचनालाई पनि संघीय ढाँचामा रूपान्तरण गर्नु आवश्यक देखिएको छ।

संविधानमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाबारे प्रत्यक्ष उल्लेख नभए पनि यसको मर्मअनुसार तीनै तहमा समन्वय हुने गरी संगठन, कार्यविवरण र कर्मचारी व्यवस्थापनको खाका तयार गरिएको छ।

संविधानले समाजवाद, समावेशिता, सामाजिक न्याय र आर्थिक अवसरलाई प्राथमिकता दिँदै प्रत्येक नागरिकलाई पेशा, रोजगार र उद्यम गर्ने अधिकार दिएको छ। साथै महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा विपन्न वर्गका लागि विशेष व्यवस्था र अवसर सुनिश्चित गरिएको छ।

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमले यी संवैधानिक अधिकारहरू कार्यान्वयन गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ, जसमा आधारभूत तहसम्म निःशुल्क शिक्षा, समावेशी पहुँच, उद्यमशीलता विकास र दिगो आर्थिक वृद्धिमा योगदान समावेश छन् ।

३.४.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिका क्षेत्र व्यवसायिक तथा सीपमूलक प्र.अ. हरुलाई लिने घरपरिवारको संख्या १६७८ रहेको छ । जस अन्तर्गत सबैभन्दा बढी कृषि सम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई लिनेको संख्या ३४२ रहेको छ भने व्यव्सायिक तथा सीपमूलक प्र.अ. हरुलाई लिनेहरुको कुल संख्या १३३६ रहेको छ । हाल यस गाउँपालिकामा २ वटा प्राविधिक कलेजहरु सँचालनमा रहेको छ र हाल यस गाउँपालिकामा नेपाल सरकारको आर्थीक तथा स्थानिय सरकारको समन्वय र सहयोगमा २ वटा प्राविधिक कलेज सँचालनमा रहेको छ ।

३.४.२. उदेश्य

- यस स्थानिय तहका सबै नागरिकका लागि प्रविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमका अवसर शुनिस्चित गर्नु।
- प्रविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा प्र.अ. हरुलाई को क्षेत्रमा उत्पादन हुने जन शिक्तिको लागि स्थानिय स्तरमा रोजगारी तथा स्व-रोजगारीका अवसरहरु उपलब्ध गराउनु।
- प्रविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा सिप विकास का अवसरहरुलाई सान्दर्भिक, उपयोगी तथा गुणस्तरिय बनाउनु ।
- प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरिरहेका जम्मा विद्यार्थीहरु मध्ये १००% विद्यार्थी उर्तिर्ण गराउने र सो मध्ये ५०% रोजगार वा स्व-रोजगार शुनिश्चता गर्नु।

३.४.३ रणनीति

माथिको उदेश्य पुरा गर्नुका लागि गाउँपालिकाले अपनाउने रणनीतिहरु यस प्रकारका रहेका छन ।

- स्थानिय तहमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक प्र.अ. हरुलाई परिषद सानोठिमी भक्तपुर ,सँग समन्वय गरेर गाउँपालिकामा एउटा वहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने ।
- थप विद्यालयमा समेत प्रविधिक धार संचालन गर्ने।
- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने।
- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तरिय प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको लागि सरोकारबालाहरु संग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने।
- आय आर्जन खालका क्रियाकलापको लागि संघ, प्रदेश, गाउँपालिका निजि क्षेत्र संग आवश्यक सहयोग तथा सहकार्य गर्दै जाने।
- अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रिय सक्षमता प्रारुप (Non formal Education National qualification framework) को प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्ने।
- विद्यालयमा सँचालन रहेका सँकायहरुको बारेमा बिस्तृत प्रचार प्रसार गर्ने ।
- दक्ष शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यालय व्यवस्थापन तथा शिक्षकको तलबका लागि अनुदानको व्यवसथापन गर्ने
- अन्य निकाय सँग समन्वय गरि रोजगारीको सृजना गर्ने

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि:

- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरु मध्ये शैक्षिक सत्र २०८० मा सत प्रतिशत उर्तिर्ण भएका हुने छन।
- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्ययन गरेका मध्ये कम्तिमा ५०% विद्यार्थीहरु स्थानिय तह, निजी तथा सरकारी क्षेत्रमा रोजगार वा स्व-रोजगार हुने छन।
- अनौपचारिक शिक्षा राष्ट्रिय सक्षमता प्रारुप (Non formal Education National qualification framework) को प्रभावकारी कार्यन्वयन भएको हुनेछ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६

१	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	0	0	१	0	1	0

३.४.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाई	भौतिक लक्ष्य बर्ष ५					भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
1	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक प्र.अ. हरुलाईमा भर्ना हुन चाहने बिधार्थीको तथ्याँक संकलन तथा खण्डीकृत डाटाबेस तयार	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
2	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक प्र.अ. हरुलाई सञ्चालन	विद्यालय	१	०	१	१	०	३	
3	कक्षा ९-१२ विद्यार्थी लागि छात्रवृति	संख्या							
4	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

	प्र.अ. हरुलाई प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन								
५	आय आर्जन खालेका क्रियाकलापको लागि संघ, प्रदेश, गाउँपालिका निजि क्षेत्र संग समन्वय बैठक	पटक	१	१	१	१	१	१०	
६	रोजगार मेला	पटक	१	१	१	१	१	१०	

३.५ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई

परिचय

अनौपचारिक शिक्षा औपचारिक शिक्षाको जननी हो। सिकाइ को क्रोदेखि मृत्यु पर्यन्तसम्म चलिरहने प्रक्रिया हो। विभिन्न माध्यम र किसिमले जीवनोपयोगी ज्ञान र सीप हासिल गरेर समाजमा आफ्नो उपस्थितिलाई सशक्त बनाउन उपयुक्त शिक्षा अनौपचारिक र औपचारिक माध्यमबाट आर्जन गर्नु कार्यन्वयन हुन्छ। समुदायले विभिन्न योग्यता, क्षमंता, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक विविधता समिश्रणको प्रतिनिधित्व गर्छन। समुदायमा बसेका विभिन्न तहका व्यक्तिहरुमा रहेको अन्तर्निहित प्रतिभाको प्रस्फूटन गर्दै उनीहरुको जीवनस्तर उकास्न जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्नु औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षामा राज्यले लगानी गरेको हुन्छ। औपचारिक शिक्षाको निश्चित समयावधिमा हासिल गरेका ज्ञान र सीपले मात्र मानव जीवनलाई सार्थक बनाउन सक्दैन। अनौपचारिक शिक्षाको दायरा र अपरिहार्यताको आधारमा यसको गरिमा बढाउन राज्यको लगानी तथा ध्यान पर्याप्त नभएको वास्तविकता हो। गुणस्तरिय र प्रतिस्पर्धी जीवन बिताउन अनौपचारिक शिक्षाको विकल्प छैन। जीवनपर्यन्त सिकाइको अवधारणा नेपाल जीवनपर्यन्त सिकाइलाई आधिकारिक रूपमा परिभाषित नगरिएको भए पनि सरकारी नीति तथा योजनालाई आधार मान्दा जीवन पर्यन्त सिकाइ, अनौपचारिक र औपचारिक शिक्षाका माध्यमबाट जीवनभर लैङ्गिकमैत्री सिकाइ हो। यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले निर्माण गरेको शिक्षा योजनामा अनौपचारिक र जीवनपर्यन्त शिक्षाको महत्व मानिसहरुलाई बुझाउनका लागि साक्षरताका सीपहरुलाई दैनिक जीवनका क्रियाकलापहरुसँग सम्बन्धित गराएर त्यसबाट कसरी जीवनस्तरमा हुने ल्याउन सकिन्छ भन्ने

CamScanner

कुरामा सम्बन्धित व्यक्तिलाई राम्रोसँग सु-सूचित गराउनु आवश्यक हुन्छ । पढाइ ,लेखाइ र सामान्य गणितीय सीपको सहयोग कृषी, पशुपालन, व्यपार, उधम लगायत धेरै प्रकारका पेशा व्यवसाय संचालन ठुलो सहयोग हुन सक्ने र यसबाट आय आर्जनमा वृद्धिगरि जिवनस्तरमा हुन सक्ने कुराप्रति मानिसहरुलाई विश्वास त गराउन का लागि धेरै प्रकारका पेशा व्यवसाय संचालनमा ठुलो सहयोग हुन सक्ने र यसबाट आर्जन वृद्धि गरि जिवन स्तरमा हुन सक्ने कुरा प्रति मानिसहरुलाई विश्वस्त गराउनका लागि स्थानिय स्तरकै उदाहरण सहितका सामग्रीहरुको निर्माण गरि सिकारुका अनुभवहरुलाई उपयोग गर्ने रणनीति अपनाउन हो भने जीवन पर्यन्त सिकाइलाइ सफलतापुर्वक संचालन गर्नु सकिन्छ ।

अनौपचारिक शिक्षालाई व्यवस्थित ढँगवाट सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले अनौपचारिक शिक्षा नीति २०६३, अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वियन निर्देशिका २०६४, अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइ कार्यक्रम कार्यान्विनय पुस्तिका २०७२, साक्षर नेपाल अभियान (२०६९ –२०७२) अवधरणा पत्र, राष्ट्रयि साक्षरता अभियान कार्यक्रम कार्यान्वियन निर्देशिका २०६५, प्रौढहरुका लागी संचालित अनौपचारिक विद्यालय सञ्चालन निर्देशिका २०६५, निमार्ण गरि कार्यान्विन गरियो । राष्ट्रयि नीति २०७६ स्वीकृत पश्चात हाल अनौपचारिक शिक्षा नीति २०६३ खारिज गरिएको छ ।

३.६.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा विद्यालयय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको शिक्षाको अधिकारको सुनिश्चिताकोलागि विगतको बर्ष देखि अनौपचारिक प्रौढ शिक्षा बालशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आएपनि विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेको बालबालिकहरु अझै निमुल भएको छैन । यस पालिकामा ५ देखि १३ बर्षका विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका ५.३ प्रतिशत, ५ देखि १७ (कक्षा १-१२ सम्मको) बर्ष सम्मका विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका ५०.९ प्रतिशत, । यस पालिकामा सामुदायिक पुस्तकालयको संख्या ० छ , त्यसै गरि विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त गरेको शिक्षालाई समकक्षता दिने प्रणालीको विकास पालिका स्तरमा भएको छैन । पालिकाको साक्षरता अवस्था विशलेषण गर्दा ५ बर्ष भन्दा माथिको साक्षरता दर ६४ .५ प्रतिशत, १५ बर्ष भन्दा माथि ..... प्रतिशत, १५ देखि २५ बर्ष भित्र उमेर समुहका साक्षरता प्रतिशत .... मात्र रहेको छ । तथ्यांकले के देखाउँछ कि पालिकामा निरक्षरता प्रतिशत ..... रहेको छ जस्लाई हुने गर्नु आवश्यक देखिन्छ । विभिन्न कारणले विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेका मानिसहरुलाई रोजगर मुलक तथा सीप मुलक शिक्षाको शुरुवात पालिकाले गरे तापनि अप्रयाप्त देख्निछ

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका चुनौतीहरू देहाय बमोजिम पहिचान गरिएको छः

- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड बनाउनु।
- ५ देखि १७ बर्ष उमेर समुहका ५.३ प्रतिशत बालबालिकाहरु अझ विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेको ।
- सामुदायिक पुस्तकालयको शुन्य वटा मात्र रहेको छ ।
- विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त गरेको शिक्षालाई समकक्षता दिने प्रणालीको विकास पालिका स्तरमा भएको छैन ।
- पालिकाको साक्षरता अवस्था विशलेषण गर्दा ५ भन्दा माथिको साक्षरता दर ६४ .५ प्रतिशत, मात्र रहेको छ ।

CamScanner

- विभिन्न कारणले शिक्षाबाट बंचित मानिसहरुलाई रोजगार तथा सीपमुलक शिक्षाको शुरुवात पालिकाले गरे तापनि अप्रयाप्त देखिन्छ ।
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लागि मापदण्ड बनाउनु ।

३.५.२. उदेश्य

- विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेको उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयय भर्ना गराउने तथा शिक्षाको बैकल्पिक ब्यवस्था गर्ने ।
- रोजगर तथा सीपमुलक शिक्षाको विकास गरि आयआर्जनलाई बढावा दिने ।
- गाउँपालिका भित्रका सबै प्रौढहरुलाई(१५-६० उमेर समुह) आगामी २ वर्ष भित्र साक्षर बनाउने ।
- पालिका स्तरमा समकक्षता प्रणालीको कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

३.६.३ रणनितिहरु

- विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरु एवमः निरक्षरहरुको विवरण संकल्न गर्ने ।
- विद्यालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरुको लागि अनौपचारिक तथा बैकल्पिक सिकाई केन्द्रहरुको स्थापना तथा संचालन गर्ने ।
- विद्यालय भर्ना तथा बैकल्पिक शिक्षाको ब्यवस्था गर्ने ।
- वडाअन्तर्गत आवश्यक स्थानमा समुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना गर्ने
- आयआर्जन बृद्धिकालागि उधोग तथा रोजगार शाखासंग सम्बन्य गर्ने ।
- सामुदायिक सिकाई केन्द्र मार्फत विभिन्न सीप विकास र आयअर्जन तथा सीप मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने
- अनौपारिक माध्यमबाट प्रप्त गरेका ज्ञान तथा सीपहरुको परिक्षण र प्रमाणिकरण गरि राष्ट्रिय योग्यता प्रारुपले गरेको व्यवसाय बमोजिम प्रामाण पत्रको ब्यवस्था मिलाउने ।
- नातिजामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीमा संस्थागत गर्ने ।
- समुदाय परिचालनको लागि टोल शिक्षा निगरानि समुह गठन तथा परिचालन गर्ने ।
- अभिभावक सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।

३.६.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) **अपेक्षित उपलब्धि:**

- विद्यालयय भन्दा बाहिर रहेको उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालय भर्ना गराई शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित भएको हुनेछ।
- १५-६० उमेर समुहका सबै नागरिकहरु साक्षर भएका हुनेछन् ।
- रोजगर तथा सीपमुलक शिक्षाको माध्यम बाट आयआर्जनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश नेपाल

ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र वर्षभन्दा माथि) (%)	५२.६	५२.६	७२.०	८०.५	९०.०	१००
२	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र वर्ष भन्दा माथिको महिला) (%)	३७.८	३७.८	४५.५	६५.५	७०.०	७५.०
३	आधारभुत सुविधा सम्पन्न सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सङ्ख्या	४	४	६	८	९	१०
४	सामुदायिक पुस्तकालयको सङ्ख्या	१	१	१	१	१	१
५	अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाई केन्द्रहरुबाट लाभान्वित बालबालिका तथा किशोरकिशोरिहरुको संख्या	०	०	९०			
६	अनौपचारिक माध्यमबाट प्राप्त गरेका ज्ञान तथा सीपहरुको परिक्षण र प्रमाणिकरण अनुरुप राष्ट्रिय योग्यता प्रारुपले गरेको	१०	१०	१२	१४	१५	१५

	व्यवस्था बमोजिम प्रामाण पत्र प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरुको संख्या							

३.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	स्थानिय तह र सो तहमा कार्यरत गैरसरकारी र अन्य-सङ्घ-सघंसस्थाहरु सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानिय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	निर्देशिका	१	१	१	१	१	१	१
२	स्थानिय तह र सो तहमा कार्यरत गैर सरकारी र--अन्य सङ्घसघंसस्थाहरु सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सञ्चालन	संख्या	१६	०	०	०	०	०	३०
३	स्थानिय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानिय तहका वार्डहरुलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका	सबै वार्ड	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५	

	कार्यक्रम सञ्चालन बापतको बजेट अनुदान								
४	स्थानिय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्वन्धित स्थापना गराउने गरि समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सञ्चालन गर्ने	संख्या	१	३	०	०	०	४	८
६	समुदायिक केन्द्र सवलिकरण तथा व्यवस्थापन अनुदान	संख्या	३	२	०	०	०	०	५
७	CLC परिचालकहरुको क्षमता क्षमता अभिवृद्धिको लागि बजेट अनुदान	संख्या	३	२	०	०	०	०	५
८	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सिप (पन्ध्र बर्षभन्दा माथि) (%)		#%%	$%%	^% %	&% %	*%%	९०	१००
९	आधारभुत सुविधासम्पन्न सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सङ्ख्या		१	१	१	१	१	५	७
१०	सामुदायिक पुस्तकालयको सङ्ख्या	०`	१	१	१	१	१	५	७
११	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्नु बजेट अनुदान स्थानिय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र		१	१	१	१	१	५	७

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

CS CamScanner

	निरन्तर शिक्षासमबन्धी बिषयबस्तुहरुको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)								
	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यान्वयन समकक्षता) मूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै सँस्थागत सरचना, मानव स्रोत विकास र तिनको क्षमता अभिबृधि गर्ने का (लागिबजेट अनुदान				१				
	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सञ्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वियन साथै नुमुना CLC हरुका लागि Online र Offline नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्नु बजेट अनुदान		1	1	1	1	1		
	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १-८) संचालन बजेट अनुदान	संख्या को आधार मा	१						

३.५.६ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८४	जम्मा	
१	स्थानिय तह र सो तहमा कार्यरत गैर सरकारी र--अन्य सङ्घ संघसस्था सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानिय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
२	स्थानिय तह र सो तहमा कार्यरत गैर सरकारी र--अन्य सङ्घसघंसस्थाहरु सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सञ्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागीत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
३	स्थानिय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानिय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रुपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10

CamScanner

	पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सञ्चालन बापतको बजेट अनुदान								
४	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सञ्चारका साधनहरूको उपयोग गर्नु बजेट अनुदान (स्थानिय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी बिषयबस्तुहरुको विकास, वितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
५	स्थानिय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरि समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सञ्चालन गर्ने		2	2	2	2	2	10	20
६	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अध्ययन, अध्यापन र व्यवहारिक बिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिवृधि, स्थानियस्तरका विभिन्न		2	2	2	2	2	10	20

	सवालहरू र अन्य स्थानिय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने								
७	हाल सञ्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरु थपगरि सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरि तथ्यांक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
८	हाल सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्नु सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
९	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन समकक्षता) मूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै संस्थागत संरचना, मानव स्रोत विकास र तिनको क्षमता अभिबृधि गर्ने का (लागीबजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10

१०	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सञ्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन साथै नमुना CLC हरुका लागि Online र Offline नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्नु बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार			1	1	1	5	10
११	CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिवृधि/को लागी बजेट अनुदान		3	3	3	3	3	15	30
१२	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन बापतको बजेट अनुदान		1	1	1	1	1	5	10
१३	कक्षा ६-१२ सम्म सञ्चालित खुलेको विद्यालयका विद्यार्थीहरुका लागि स्व अध्ययन सामाग्रीहरु विकास र वितरण बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार							
१४	खुल्ला विद्यालय कक्षा ६-८ को तह १ र २ सञ्चालन बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
१५	खुल्ला विद्यालय (कक्षा ९-१०) तह १ र २ सञ्चालन बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10

१६	खुल्ला विद्यालय (कक्षा ११-१२) सञ्चालन बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
१७	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १-८) सञ्चालन बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10
१८	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा ९-१०) संचालन बजेट अनुदान	आवश्यक्ता अनुसार	1	1	1	1	1	5	10

परिच्छेद ४.अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू

परिचय

परिच्छेद तीनमा शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका मुख्य उपक्षेत्रहरू प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभुत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ लगायत पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन र शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकाससँग सम्बन्धित वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरि यस योजनाका लागि उद्देश्य, रणनीतिहरू तथा प्रमुख नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू सहितको योजनाको खाका प्रस्तुत गरिएको छ। परिच्छेद तीनका विभिन्न खण्डहरूमा ती खण्डहरूसँग सम्बन्धित विभिन्न अन्तर सम्बन्धित विषयहरू जस्तैः समता तथा समावेशीकरण, स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा विद्यालयमा भौतिक विकास, शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार लगायतका कतिपय पक्षहरू समावेश गरिएका भए पनि यी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई समग्रमा विश्लेषण गरि योजनामा प्राथमिकता प्रदान गर्नु र विभिन्न उपक्षेत्रसँग सम्बन्धित गराउन सहयोग पुर्‍याउने उद्देश्यले यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।

यस परिच्छेदमा शिक्षामा समता तथा समावेशीकरणको अभिवृद्धि, विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा र छात्रवृत्ति जस्ता आवश्यकीय सेवाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाका लागि तयारी, विद्यालय भौतिक विकास, र शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरू समावेश गरिएको छ। यसमा उल्लिखित प्रत्येक विषयको अवधारणा तथा विद्यालय शिक्षामा यसको आवश्यकता, विद्यमान अवस्थाको विश्लेक्षण गरि चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ भने यस योजनामा यस विषयका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा तथा योजना अवधिमा सञ्चालन लैङ्गिकमैत्री मुख्य क्रियालाप तथा लक्ष्यहरू उल्लेख गरिएको छ।

४.१ पाठयक्रम तथा मुल्यांकन

परिचय

मानव जीवनमा आइपर्ने विभिन्न समस्याहरु समाधान गर्नका लागि चाहिने ज्ञान, सीप र क्षमता आर्जनका लागि एउटा मार्गनिर्देश नै पाठ्यक्रम हो। मानव जीवनका व्यावहारिक समस्या समाधान हुनु भनेको राष्ट्र र समाजका समस्या समाधान हुनु हो। वास्तवमा पाठ्यक्रमले शैक्षिक तथा सामाजिक जीवनदर्शन, समकालीन समाजका वास्तविकताहरु, सिकाइ प्रक्रिया एवं विषयवस्तु तथा ज्ञानको प्रकृति समेतलाई विचार गरि बालकका सिकाइ सम्बन्धी आवश्यकताको निदान गरेर विस्तृत योजना प्रस्तुत गरेको हुन्छ। पाठ्यक्रम विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया भएकोले समाज, राष्ट्र र व्यक्तिको आवश्यकता र चाहाना अनुरुप परिवर्तन भइरहन्छ। निर्धारित सिकाइ उपलब्धिहरु प्राप्तिका लागि विद्यार्थीहरुलाई विभिन्न अनुभवहरु हासिल गराउन निश्चित दिशा दिने कार्यक्रम नै पाठ्यक्रम हो। नेपाल विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप पहिलो पटक वि.स २०६३ सालमा तयार गरि कार्यान्वयनमा ल्याइएको थियो ।तत्पश्चात यही प्रारूपले मार्गनिर्देश गरे अनुसार विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम विकास र परिमार्जन गरिएको हो ।समसामयिक परिवर्तनलाई समेटी वि.स. २०७१ सालमा उक्त प्रारूपमा परिमार्जन गरिएको थियो । नेपाल सँविधानले मुलुकलाई सङ्घीय ढाँचामा रूपान्तरण गरेको सन्दर्भमा पाठ्यक्रम सम्बन्धी सङ्घीय, प्रादेशिक

र स्थानिय भुमिकालाई व्यवस्थित गर्ने, विद्यालय शिक्षालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षादेखि कक्षा १२ गर्ने तथा विद्यमान विद्यालय शिक्षालाई सिपमूलक, जीवनोपयोगी, रोजगारउन्मुख एवम् मूल्यमा आधारित बनाउने उद्देश्यले यो राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरिएको हो।

पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्राविधिक कार्य हो। यसमा विभिन्न व्यक्ति, समूहसँगको सहकार्य आवश्यक हुन्छ। पाठ्यक्रम निश्चित रुपमा सान्दर्भिक हुनुपर्छ। समयसापेक्ष हुनुपर्छ। जनचाहाना पुरा गर्नु सक्नुपर्दछ। कक्षाकोठा वातावरण अनुकुल हुनुपर्छ। व्यवहार योग्य, प्रयोग योग्य, पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सर्वत्र अपेक्षित विषयका रुपमा पर्छ। पाठ्यक्रम समावेशी हुनुपर्छ। यसले सबैको चाहाना प्रतिविम्वन गर्नु सक्नुपर्छ। स्थानिय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानिय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरि मातृभाषा तथा स्थानिय ज्ञान, सीप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरिनुलाई स्थानिय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रुपमा लिइन्छ।

पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन कुना विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा के-कस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात किन पढाउने, के कस्ता क्रियाकलापका माध्यबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु के कसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो।

४.१.१. वर्तमान अवस्था

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गर्दै आएको सर्वविदितै छ। विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ बमोजिम कक्षा १ देखि ३ सम्म एकिकृत पाठयक्रम लागुभएको छ। शैक्षिक सत्र २०७७ देखि कक्षा १ र २०७८ देखि कक्षा २ र ३ मा पनि एकिकृत पाठयक्रम लागुभएकोमा स्थानिय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गराउन प्रमुख चुनौती रहेको छ। स्थानिय विषयले यस पालिकाको समग्रता झल्काउन मद्दत पुर्याई बालबालिकाहरुलाई आफ्नो परिवेश अनुकुलको विषयवस्तुमा सहज तरिकाले परिचित हुन सहयोग पुयाउछ। स्थानिय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-३ मा अन्तरसम्बधित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने गरि सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने र स्थानिय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानिय पाठ्यक्रम स्थानिय तहले विकास गरि कार्यान्वयन गर्नु कार्यन्वयन आवश्यकता रहेको छ। सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानिय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बधित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने कार्यन्वयन व्यवस्था हुनुपर्छ। प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरूपअनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशतसम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य वा सामुदायिक कार्यलगायतका व्यावहारिक अभ्यास गराउनु कार्यन्वयन व्यवस्था छ। र यसलाई सिकाइमा प्रयोग गरिनेछ माध्यम भाषाले सिकाइमा बाधा पुगने नगरि आवश्यकताअनुसार मातृभाषा, स्थानिय भाषा वा बहुभाषाको प्रयोग गरि सिकाइ सहजीकरण गर्ने, सुचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवनोपयोगी तथा व्यवहार कुशल सीपका रूपमा एकीकृत गर्नुका साथै

CamScanner

सिकाइको माध्यमका रूपमा प्रयोगलाई विस्तार गर्ने र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा सिकाइ हुनका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने गरि प्रयोग गर्ने नीति आवश्यक रहेको छ। आधारभुत तह कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत उदार कक्षोन्नति नीति भएपनि कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन । आधारभुत तह कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन निती रहेको छ। आधारभुत तह कक्षा ६-८ मा ६० प्रतिशत निर्णयात्मक र ४० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन निती रहेको छ। आधारभुत तहको कक्षा ७ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अपनाइएको छ। विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ ले निर्देश गरेको मुल्यांकन प्रणाली कार्यान्वयन गराउनु प्रमुख चुनौती रहेको छ। कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा पालिका स्तरमा हुने गरेको छ। कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशन अनुरुप हुने गरेको छ।

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनमा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरु:

१. आधारभुत तहमा विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ ले निर्देश गरेको मुल्यांकन प्रणाली कार्यान्वयन गराउनु

२.स्थानिय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विकासका लागि क्षमता विकास।

३.प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानिय भाषा, बहुभाषा प्रयोग।

४.स्थानिय पाठ्यक्रम विकास तथा अद्यावधिक कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाउने।

५.सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सुचना प्रविधिको प्रयोग।

६.स्थानिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनमा स्थानिय तह अर्थपूर्ण सहभागिता।

७. बालिका,अपाङ्गता भएका तथा लैंगिक मैत्री पाठ्यपुस्तक तथा कार्य पुस्तिकाको प्रयोग।

८..स्थानिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन।

४.१.२ उद्देश्य

यस योजनाले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

१. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरि सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु।

२. स्थानिय पाठ्यक्रम माफेत समृद्ध पकहाँमैनपुर निर्माणका लागि सक्षम, सिर्जनशिल तथा प्रतिस्पर्धी गरि अन्तर्गत नागरिक तयार गरि सहयोग गर्नु।

३. सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु।

४.१.३ रणनीतिहरू

उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ।

CamScanner

१.समयसापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरिय र प्रभावकारी स्थानिय पाठ्यक्रम बनाई सम्मृद्ध गाउँपालिका निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्नु पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्याङ्कनमा आधारित बनाइने छ।

२.पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई सहभागितामूलक बनाई स्थानिय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरि जवाफदेही बनाउन स्थानिय परिवेशमा आधारित पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियालाई अवलम्वन गरि परीक्षणका रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ र प्रभावकारिता आधारमा निरन्तरता प्रदान गरिनेछ।

३.स्थानिय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन विषयवस्तु समावेश गरि विपत, महामारी तथा सङ्कट व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्नु प्रारम्भिक कक्षा देखि नै बालबालिकालाई सक्षम बनाइँदै लगिने छ।

७.विपत, महामारी तथा सङ्कटको समयमा सिकाइलाई निरन्तरता दिन सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम उपयोगमा जोड दिइने छ।

८.प्रारम्भिक कक्षाहरुमा सिकाइ सहजीकरणका निम्ति आवश्यकता अनुसार मातृभाषा र स्थानिय भाषा लाई प्राथमिकता दिइने छ।

९. बालिका , अपाङ्गता भएका तथा लैङ्गिक अल्पसँख्यक बालबालिकाहरूको सिकाइ अवसर वृद्धि गर्नु सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपिमा तयार गर्ने र श्रव्यदृश्यमा आधारित साङ्केतिक भाषाका शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याईने छ।

१०.निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ।

११.आधारभुत तहको कक्षा ५ र ८ को वार्षिक परीक्षालाई पालिका स्तरीय वनाइ हुने गरिनेछ

१२. विद्यालय सुशासन र सामाजिक परीक्षण कार्यलाइ प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन लैङ्गिकमैत्री छ

४.१.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

क) उपलब्धि

विद्यालय तहमा रहेको आधारभुत तहको स्थानिय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानिय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरिक तयार गरि सहयोग हुने।

ख). नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

नतिजा

१.स्थानिय पाठ्यक्रम प्रारम्भिक बाल विकास देखि कक्षा ३ सम्म विकास तथा कार्यान्वयन हुने।

२.प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षादेखि आधारभुत तह कक्षा १-५ मा आवश्यकतानुसार मातृभाषा र स्थानिय भाषा प्रयोग गरि सिकाइ सहजीकरण हुने।

३.शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गको रुपमा मूल्याङ्कन हुने।

CamScanner

४.शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप बालमैत्री, अपाङ्गता मैत्री, लैंगिक मैत्री तथा स्थानिय सन्दर्भ सापेक्ष प्रभावकारी हुने ।

५.स्थानिय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा अनुसन्धानमा आधारित हुने ।

६.प्रत्येक विद्यालयमा प्रत्येक विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि अनिवार्य कार्य सञ्चयिका फाइल खडा भएको हुने ।

७. विद्यालय सुशासन र सामाजिक परीक्षण कार्यलाइ प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वियन हुने ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक (उदाहरण)	आधार वर्ष (२०८१)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	एकिकृत पाठ्यक्रम लागु गरेको विद्यालय सङ्ख्या	१६	१६	१६	१६	१६	#)
२	परिक्षामा स्तारिकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१६	१६	१६	१६	१६	
३	स्थानिय भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	#)
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१६	१६	१६	१६	१६	

४.१.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रसं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	

१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यान्वयन (तहगत पाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यान्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरुको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास गर्ने)				3	2	1		
२	पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मुल्याकन, हुने र विद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)						1	1	2
३	**Digital** सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन (विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरुको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट बिद्यार्थी अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी समेत शिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै	हरेक विद्यालय	1	1	1	1	1	5	10

	सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकास गरि सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने								
४	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने (विज्ञहरुको) परिचालन गरि स्थानिय तहहरूमा स्थानिय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वियनका लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने		1	1	1	1	1	5	10
५	आधारभुत तहको पाठ्यक्रमका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने	सबै जना लाइ	1	1	1	1	1	5	10
६	आन्तरिक र वाह्य दुवै बिधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने (जसमा नमुना सामाग्रीहरु विकासगर्ने, कक्षाकोठामा आधारित मुल्यांकनका		1	1	1	1	1	5	10

	मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै बिद्यार्थी प्रगतीको प्रतिवेदन र सुझाव सङ्कलन								
७	बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्वन गर्ने (जस्तै बहू पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्वनगर्ने, गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरूको मुल्यांकन र छनोट, बहूबर्षिय पाठ्यपुस्तकहरूको परिक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)		1	1	1	1	1	5	10
८	विद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य बिषय क्षेत्रका निर्देशिका, बिधि र प्रक्रियाहरूको विकास र परिमार्जन गर्ने र तिनलाई एकीकृत गर्ने)		0	1	0	0	1	2	4

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास

परिचय

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रुपमा शिक्षक रहन्छन् । सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रकृतिमा सिकाइको गुणस्तरिय निर्भर रहने गर्दछ । शिक्षक सदैव आफूले अध्यापन गराउनु कार्यन्वयन विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ । शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरि विद्यार्थी, अभिभावक तथा शिक्षकहरुबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ । वर्तमान समयका शिक्षकहरुमा आवश्यकीय सक्षमताहरु सुनिश्चित हुनु पर्दछ । शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण, सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण, प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्नु सहज तरिकाले सम्पादन गर्नु सक्नुपर्दछ ।

गुणस्तरिय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेशाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्नु सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । नेपाल विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तरिय, समता, सान्दर्भिकता, सुशासन प्रवर्धनका लागि विगतमा सञ्चालित विभिन्न योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम सञ्चालन गरेको पाइन्छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तरिय अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्ने, शिक्षक तयारी गर्ने, कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइलाई गुणस्तरिययुक्त बनाउने, शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने, शिक्षक पेशागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने, विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र औचित्यपूर्ण शिक्षक आपूर्ति र वितरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइने छ । यसमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरि चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा पहिचान गरिएका चुनौतीहरूका सामना गरि शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने सन्दर्भमा यस पकहामैनपुर गाउँपालिकाले कार्यक्रमका उद्देश्य, उद्देश्य पुरा गर्नुका लागि अपनाइने रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्य मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

४.२.१ वर्तमान अवस्था

शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेशालाई रोजाइका पेशाका रूपमा विकास गर्नुका लागि नेपाल सोह्रौ योजना २०८१/०८२(२०८५/०८६) ले यस पेशामा अब्बल प्रतिभाहरूलाई आकर्षित गर्नु विश्वविद्यालयमा उत्कृष्ट अङ्क हासिल गरेका व्यक्तिलाई

सोझै शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्नु पाउने कानूनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ। शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ अनुसार शिक्षक हुनका लागि शिक्षण अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु कार्यन्वयन, स्थायी शिक्षक हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उत्तीर्ण भएको हुनु कार्यन्वयन, बढुवाका लागि निश्चित मापदण्ड पुरा गर्नु कार्यन्वयन र पेशाको सुरक्षा लगायतका कारणले शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिइने अवस्था हुने हुँदै गएको छ। नियमित रूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनीले शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको अवस्था छ। शिक्षक सेवा आयोगद्वारा सञ्चालित परीक्षामा सम्मिलित हुने युवाहरूको उल्लेख्य उपस्थितिले यस सेवाप्रति शिक्षित युवाहरूको आकर्षण बढ्दै गएको पुष्टि हुन्छ। शिक्षक सेवा आयोगबाट नियुक्तिका लागि सिफारिस भएका शिक्षकहरूलाई स्थानिय तहले विद्यालयमा नियुक्ति तथा पदस्थापन गर्ने कार्यको थालनी भएको छ।

शिक्षक तयारी

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको केन्द्रका रुपमा शिक्षक रहन्छन। सिकारु र शिक्षकबीचको अन्तरक्रियाको प्रकृतिमा सिकाइको गुणस्तरिय निर्भर रहने गर्दछ। शिक्षक सदैंव आफूले अध्यापन गराउनु कार्यन्वयन विषयवस्तुका बारेमा गहन ढंगले ज्ञान लिनु आवश्यक हुन्छ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध भई समावेशी कक्षा व्यवस्थापन गरि विद्यार्थी, अभिभावक तथा शिक्षकहरुबीच प्रभावकारी सञ्चार र सहकार्य हुनु जरुरी छ। वर्तमान समयका शिक्षकहरुमा आवश्यकीय सक्षमताहरु सुनिश्चित हुनु पर्दछ। शिक्षकले शैक्षणिक योजना निर्माण, सिकाइ सहजीकरणका लागि शैक्षणिक सामग्री संकलन तथा निर्माण, प्रभावकारी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कार्यान्वयन गर्नु सहज तरिकाले सम्पादन गर्नु सक्नुपर्दछ।

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ बमोजिम वी.एड. वा एम.एड.गरेपछि अध्यापन अनुमतिपत्रका लागि योग्य मानिन्छ। अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र शिक्षकका लागि योग्य हुन्छ। शिक्षा ऐन, २०२८ संशोधन सहित तथा शिक्षा नियमावली, २०५९ र शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ मा भएको व्यवस्था अनुसार नेपाल प्राथमिक र निम्नमाध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्रमा प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण वा कक्षा १२ वा अन्यबाट प्रवीणता प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरि १० महिने शिक्षक प्र.अ. हरुलाई लिई अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेका र माध्यमिक तहका लागि शिक्षा शास्त्रबाट स्नातक तह उत्तीर्ण वा अन्यबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरि एक वर्षे वी.एड.गरि अध्यापन अनुमति प्राप्त गरेका व्यक्ति मात्र शिक्षक हुन योग्य मानिन्छ। यसै गरि माध्यमिक तह कक्षा ११-१२ मा अध्यापन गर्नुका लागि स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरि अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको हुनुकार्यन्वयन प्रावधान छ। शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन भने शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ।

शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप

कुनै पनि विषयवस्तु विद्यार्थी समक्ष पुयाउँदा जे जस्ता विधि वा माध्यम अपनाइन्छ, तिनले अपेक्षित उद्देश्य परिपुर्तीमा सघाउनु पर्दछ। कुनै पनि शिक्षण विधि शिक्षकले प्रयोग गर्ने तरिका वा विषयवस्तुको स्वरुपमा भर पर्दछ। शिक्षण विधि छनौट गर्दा सकेसम्म विद्यार्थी केन्द्रित खाले अर्थात बालकेन्द्रित विधि अपनाउनुपर्छ, जस्मा बढी भन्दा बढी विद्यार्थीको सहभागिता रहोस। .शिक्षण विधिको चयन गर्दा मुख्य रुपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरुको तहगत स्तर, विषयवस्तुको प्रकृति र स्वरुप आदिका आधारमा छनौट गर्नु पर्छ। बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि मूलतः कक्षाकोठामा सञ्चालन लैङ्गिकमैत्री शिक्षणसिकाइ क्रियाकलापमा भर पर्छ। विद्यालय तहको पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले पनि शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित, प्रविधिमैत्री, परियोजनामा आधारित,

समूहकार्यमा आधारित, सामुदायिक क्रियाकलापमा आधारित बनाउन जोड दिएको छ। नेपाल विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा हुने ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्नु जोड दिएका छन। यसको फलस्वरूप विद्यालयको शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने, प्रविधिको प्रयोग गरि शिक्षण गर्ने, बालमैत्री तथा अपाँगतामैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन।

शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति

नेपाल सर्वप्रथम वि.सं. १९९८ सालमा चिफ इन्सपेक्टर स्कूलको स्थापना सगै शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धतिको शुरुवात भएको देखिन्छ। राष्ट्रिय शिक्षा पद्दति योजना २०२८ ले विद्यालय सुपरिवेक्षणबाट शिक्षक सहायता उपलब्ध गराउन प्राथमिक विद्यालय निरीक्षक, माध्यमिक विद्यालय निरीक्षकहरूको व्यवस्था गरिएको थियो। ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना (१९८१- १९९१) र सो पश्चात नेपाल शिक्षा हुनेका लागि धैरै परियोजनाहरू कार्यान्वयनमा आए। प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२०४२-०४७), विज्ञान शिक्षा विकास परियोजना (१९८४-१९९१), आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना पहिलो (२०४९-०५४), आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना दोस्रो (२०५६-०६१), प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना (सन १९९२-१९९९), माध्यमिक शिक्षा विकास परियोजना (सन १९९३-२०००), शिक्षक शिक्षा परियोजना (सन २००२-२००९), विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (२०६७/०६८- २०७२ र ०७३० हुँदै हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (२०७३/७४ र २०७७/०७८० ले समेत शिक्षकको पेशागत सहयोगलाई महत्त्व दिई विभिन्न प्र.अ. हरुलाई तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएका देखिन्छ।

ग्रामीण विकासका लागि सेती परियोजना तथा आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजनादेखि नै नेपाल शिक्षक पेशागत सहयोगका लागि स्रोत केन्द्रहरू स्थापना भएर क्रमश तिनको सङ्ख्या बिस्तार गरि १०९१ स्रोत केन्द्रहरू तोकेकोमा १०५३ स्रोत केन्द्रहरू मार्फत शिक्षक पेशागत सहयोग प्रदान हुँदै आइरहेको थियो। पर्सा जिल्लामा पनि ९ वटा स्रोत केन्द्रहरु तोकिएका थिए। यसैगरि शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले संचालन गरेको राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम मार्फत सबै विद्यालयका प्र.अ. वा प्रा.वि.इन्चार्जलाई क्षमता विकास गरि कक्षा अवलोकन मार्फत शिक्षक पेशागत सहयोग सम्बन्धी कार्य हुदै आएको छ। यसैगरि शिक्षक पेशागत सहयोग व्यवस्थापन कार्यविधि २०७७ बमोजिम पकहाँमैनपुर गाउँपालिका मा विषयविज्ञ समूह गठन भई अभिमुखिकरण समेत भईसकेको छ।

शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम

एक्काइसौं शताब्दीको शिक्षक आफ्नो विषयमा निपूर्ण हुनुपर्छ। शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सम्बन्धी कलाकौशलबाट भरपूर्ण हुनुपर्छ। स्थानिय सरकारले प्रदेश सरकार तथा केन्द्र सरकारसँग समन्वय गरि शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकासका लागि निम्नानुसारका क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ, प्रमाणीकरण प्र.अ. हरुलाई , दुरुताजगी प्र.अ. हरुलाई, अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम, स्थानिय आवश्यकतामा आधारित मोड्युलर प्र.अ. हरुलाई, स्वप्रयत्नमा आधारित सिकाइ आदि। पेशागत रूपमा सक्षम, दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा हुने आउन सक्छ। यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ। शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौरतरिकाहरू छन। शिक्षक प्र.अ.

CS CamScanner

हरुलाई, कार्यशाला, सेमिनार, कन्फरेन्स, क्रियात्मक अनुसन्धान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ आदि अवसरहरूबाट शिक्षकको पेशागत विकास सम्भव हुन्छ। नेपाल शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ध्येयले नेपाल विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए। शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा हुने ल्याउने उद्देश्यले वि.सं. २०५० मा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको स्थापना भएको थियो।

शिक्षक उत्तरदायित्व

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा शिक्षकको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ। शिक्षक बालबालिकाको भाग्य निर्माता, अभिभावकको भरोसा तथा आशाको केन्द्र, परिवर्तनको संवाहक र समाजको प्रतिष्ठित व्यक्ति हो। जसले शिक्षकको सहायताबाट शिक्षाका उद्देश्य पुरा हुन सक्छ। शिक्षकका आचरण समाजका अन्य वर्गलाई अनुकरणीय बन्न सक्नु पर्दछ। शिक्षकमा समाजको मार्गदर्शक, उपदेशक एवम उदाहरणीय व्यक्तित्वको भूमिका सजिलैसँग निर्वाह गर्नु सक्ने आर्दश गुणहरु हुनुपर्दछ। शिक्षक आफ्नो पेशाप्रति प्रतिबद्ध हुनुपर्छ।

शिक्षक विद्यार्थी, अभिभावक, समुदाय तथा विद्यालय प्रशासक र प्रधानाध्यापक प्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ। शिक्षक विद्यार्थीप्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफूले पढाउने विद्यार्थीहरूको सिकाइ तथा कार्य सम्पादन प्रति जवाफदेही हुनु पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धिमा भएको प्रगति र विकासमा जवाफ दिनु र विद्यार्थीको गुणस्तरिय जीवनका विषयमा जवाफदेही हुनु भन्ने बुझिन्छ। विद्यालयको आचार संहिता पालना गर्दै दैनिक कार्यतालिका अनुसार अध्यापन गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्ने त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई पेस गर्ने आदि कार्य शिक्षकले गर्नु कार्यन्वयन हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापक प्रति पनि उत्तरदायी हुनुपर्छ।

शिक्षकको आपूर्ति र वितरण

शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ९२ अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको विवरण अनुसूची १२ मा व्यवस्था गरिएको छ। पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा १ जना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जनासम्म विद्यार्थी भएमा कम्तीमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा ३ जना, कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा ४ जना र माध्यमिक तह ९-१२ का लागि ८ जना शिक्षक रहने व्यवस्था उक्त नियमावलीमा छ।

यस गाउँपालिकामा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कक्षा १-५ मा १२०.६८ कक्षा ६-८ मा १३१.३३ र कक्षा ९-१० मा १२२.४ रहेको छ। पालिकाले आधारभुत तह (कक्षा १-५) मा बढी वा घटी भएका शिक्षक दरबन्दीलाई आधारभुत तह कक्षा (६-८) मा समायोजन तथा दरबन्दी मिलान, दरबन्दी मिलान तथा समायोजनका आधारहरू, २०७३ अनुसार गरेको छ र यहाँ शिक्षक दरबन्दी थप्नु कार्यन्वयन देखिन्छ।

विद्यालय प्रकार अनुसार तहगत शिक्षक बिबरण (Number of Teachers by Levels and Types);

विद्यालय तह	ECED	Lower Basic (G1-5)	Upper Basic (G 6-8)	Secondary (G 9-10)	Secondary (G 11-12)
सबै प्रकारका सामुदायिक विद्यालयमा तहगत जम्मा शिक्षक सङ्ख्या	20	61	17	10	2

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

सबै प्रकारका सामुदायिक विद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत तहगत जम्मा शिक्षक सङ्ख्या	20	51	10	7	2
पालिका द्वरा सामुदायिक विद्यालयहरूमा नियुक्त गरिएका तहगत कार्यरत शिक्षक सङ्ख्या	3	12	9	3	0
सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकमध्ये पूर्ण प्र.अ. हरुलाई प्राप्त (शिक्षा विषय र TPD सहितका शिक्षक) सङ्ख्या	19	35	3	6	0

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका विद्यमान चुनौतीहरु निम्न बमोजिम छनः

१.शिक्षण पेशालाई सबैको रोजाइको पेशाका रूपमा विकास गर्नु।

२.शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षण विधि र क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु।

३.शिक्षक पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु।

४.विषयगत आधारमा आवश्यक शिक्षक दरबन्दी सुनिश्चित गर्नु।

५.शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर र विस्तार गर्नु।

६.तहगत रुपमा परीक्षा सञ्चालन गरि अग्रिम रुपमा स्वयमसेवक सूची प्रकाशन गर्नु।

४.२.३ रणनीतिहरू

१. शिक्षक प्र.अ. हरुलाईलाई विषयवस्तुको ज्ञान र शिक्षण सीपमा केन्द्रित बनाइने छ।

२. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान परिमार्जन लैङ्गिकमैत्रीछ।

३. शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकासका लागि शिक्षण सीप विकाससम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई सञ्चालन लैङ्गिकमैत्री छ।

४. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग उपलब्ध गराइने छ। यसका लागि अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङको पद्धति विकास लैङ्गिकमैत्रीछ।

५. शिक्षक सरुवा हुँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिनेछ।

६. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको करार सूची प्रकाशन लैङ्गिकमैत्रीछ।

७. ५ वर्षे सेवा निरन्तरता संझौता गरि क्षमतावान् तथा मेधावी शिक्षकलाई एमृफि.ल वा विद्यावारिधि का लागी छात्रवृत्ति सहित अनुसन्धानकोअवसर दिइने छ।

४.२.४. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क (उपलब्धि

प्रविधिमैत्री , क्षमतावान् र सक्षम शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा भएको हुने।

ख) नतिजा

१. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको लागि प्रतिस्पर्धा गराई २ वर्षे करार सूची प्रकाशन लैङ्गिकमैत्रीछ।

२. शिक्षण पेशा प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने छ।

३. स्थानिय तहबाट शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेशागत सहयोग प्राप्त हुने।

४. विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान परिमार्जन तथा आपूर्ति हुने।

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको सँख्या	20	23	26	30	35
२	आधारभुत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक सँख्या	61	61	61	61	61
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा प्र.अ. हरुलाई प्राप्त शिक्षक सँख्या	12	12	12	12	12
४	सुचना तथा प्रविधिसम्बन्धी न्युनतम सक्षमता भएका शिक्षक (%)	६५ %	७० %	७५ %	८० %	९५ %
५	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६
६	s/f/ lzIts Joj:yfkg	१६	१६	१६	१६	१६

४.२.२.उद्देश्य

यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका देहायबमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन् -

CamScanner

१. शिक्षकको छनौट, नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु।
२. शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहायता प्रणाली स्थापना गर्नु।
३. सबै तहमा योग्य दक्ष तथा क्षमतावान् शिक्षकहरूको प्रबन्ध ,गर्नु।
४. पालिका अन्तर्गत स्वयम् सेवक शिक्षकको छनोट गर्नु।

४.२.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	शिक्षक योग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन पुर्नरबितरण र समायोजन	पटक	1	1	1	1	1	5	10
२	नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरुलाइ सेवा प्रवेश प्र.अ. हरुलाई	पटक	1	1	1	1	1	5	10
३	६५ %देखि ३५ % माध्यमिक शिक्षकहरुलाई गणित, विज्ञय र अंग्रेजी बिषयको बिषयबस्तुहरुको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
४	शिक्षकहरुलाइ ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई	पटक	1	1	1	1	1	5	10
५	सबै प्रकारका शिक्षक प्र.अ. हरुलाईहरु सञ्चालनका लागि १० दिने प्रशिक्षण प्र.अ. हरुलाई TOT)	पटक	1	1	1	1	1	5	10

CamScanner

६	प्रारम्भिक कक्षा सिकाई EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण प्र.अ. हरुलाई	पटक	1	1	1	1	1	5	10
७	ECED सँग सम्बन्धित विभिन्न प्र.अ. हरुलाईहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमा प्र.अ. हरुलाई गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्नु प्रशिक्षक प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
८	सबै विद्यालयका प्र.अ.लाई जिम्मेवार बनाईTeacher's Time-on-task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन लैङ्गिकमैत्री	पटक	1	1	1	1	1	5	10
९	विद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्र.अ.का लागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने प्र.अ. हरुलाई दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१०	शिक्षक अनुगमन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिबृद्धी गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
११	प्र.अ. हरुलाई परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक प्र.अ. हरुलाई पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिक तहका शिक्षकहरुलाई ४५ दिने TPD Certification प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने जस्मा १५ दिने) प्र.अ. हरुलाई Face to Face	पटक	1	1	1	1	1	5	10

	दिने, १५ दिने Online/Offline विधिमा र १५ विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने								
१२	माध्यमिक तहका शिक्षकहरुलाई दिदै आएको Online TPD Certification प्र.अ. हरुलाई निरन्तरता दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१३	आधारभुत तह कक्षा ६-८ शिक्षकहरुलाई TPD Certification प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने जस्मा १५ दिने)को लागी Face to Face दिने, १५ दिने Online/Offline विधिमा दिने र १५ दिने विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१४	आधारभुत तहका कक्षा ६-८ शिक्षकहरुलाई दिदै आएको Online TPD Certification प्र.अ. हरुलाई निरन्तरता दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१५	आधारभुत तहका कक्षा १-५ का (शिक्षकहरुलाई TPD Certification प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने जस्मा १५)दिने प्र.अ. हरुलाई को लागी Face to Face, १५ दिने Online/Offline विधिमा दिने र १५ दिने प्र.अ. हरुलाई	पटक	1	1	1	1	1	5	10

	विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने								
१६	आधारभुत तहका ६-८ कक्षा शिक्षकहरुलाई दिदै आएको Online TPD Certification प्र.अ. हरुलाई शिक्षक प्र.अ. हरुलाई एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरता दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१७	नयाँ भर्ना हुने ECED Teachers/Facilatotars हरुलाई १५ दिने ९०) घण्टा (सेवा प्रवेश प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१८	हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilatotars हरुलाई दुई Modules मा प्रत्येक ५ ५/वर्षमा पुन्रताजगी प्र.अ. हरुलाई प्रदान गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
१९	आधारभुत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरुलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदान गर्ने जस्मा १५) दिने को लागी Face to Face १५ दिने प्र.अ. हरुलाई विद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
२०	शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधि भंगमा आधारित Soft-skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाइ र शिक्षण सिकाइका	पटक	1	1	1	1	1	5	10

	अन्य क्षेत्रमा छोटा अवधिका प्र.अ. हरुलाईहरू प्रदान गर्ने							

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

परिचय

पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक विविधता भएको स्थानिय तह हो। यहाँ विभिन्न भाषिक, सांस्कृतिक तथा जातजातिगत समुदायहरूको बसोवास रहेको छ। मधेशी समुदायको मुख्य वसोबास रहेको यस क्षेत्रमा कुश्वाहा, चौहान, यादव, मुस्लिम, तेली, ब्राहमण, कानु,सोनार,यादव,कम्कर,गोढ, मुसहर,क्षेत्री, दलित रहेका छन। अहिलेको अवस्थामा साक्षरताका आधारमा हेर्दा पुरुषको भन्दा महिलाको साक्षरता दर कम रहेको छ। कुल साक्षरता ६४.५ प्रतिशत रहेको छ जस्मा पुरुष साक्षरता दर ७३.१ प्रतिशत महिला साक्षरता दर ५५.८ प्रतिशत रहेको छ ।

४.३.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा लैङ्गिक अनुपात १०२.२० रहेको छ। यस गाउँपालिका, वडा समिति, गाउँशिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, सामाजिक परीक्षण समिति आदि तथा विभिन्न सङ्घ संस्थामा महिला र दलितको सहभागितात्मक उपस्थिति रहेको छ।

शैक्षिक समता र समावेशीकरण सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ।

१. लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।

२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्ने।

३. लक्षित समूहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुर्याउने।

४.विद्यालयमा विभेद रहित बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री वातावरण बनाउने।

४.३.२ उद्देश्यहरू

१. शिक्षाको मूल धारबाट वञ्चित रहेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुर्याई गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्ने।

२. शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने।

३. विद्यालयलाई लैङ्गिक अपाङ्गता मैत्री तथा बालमैत्री बनाउने।

४.३.३ रणनीतिहरू

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरि सो अनुसार प्रबन्ध मिलाइने छ।

२. विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास लैङ्गिकमैत्री छ ।

३. आवासीय विद्यालय मार्फत आवश्यकतानुसार पोशाक, स्टेसनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने छ ।

४. विभेदरहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना लैङ्गिकमैत्री छ ।

५. आधारभुत तहमा मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान लैङ्गिकमैत्रीछ ।

६. लैङ्गिकमैत्री , अपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माण गर्ने ।

७. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान लैङ्गिकमैत्री छ ।

८. हरेक कार्यालय तथा विद्यालयमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति व्यवस्था गर्ने ।

४.३.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क)उपलब्धि

विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरिय शिक्षा निश्चित भएको हुने ।

ख) नतिजा

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था र आवश्यकता पहिचान गरि सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि गरि गुणस्तरिय हुने ।

३. विद्यालयमा भेदभाव रहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।

४. विद्यालयहरूमा अपाङ्गतामैत्री र लैङ्गिकमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।

५. किशोरी शिक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान लैङ्गिकमैत्री ।

६. मातृभाषामा सिकाइको अवसर प्रदान लैङ्गिकमैत्री ।

CamScanner

क्र.स.	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभुत तहमा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	5.3 प्रतिशत	5.3 प्रतिशत	4.92	4.58	4.24	3.89
२	आधारभुत तहकक्षा १-८ को सहजै देखिने भर्ना दरमालैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	1.32 प्रतिशत	1.32	1.32	1.32	1.32	1.32
३	माध्यमिक तह कक्षा)९-१२को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	40.1 प्रतिशत	40.1 प्रतिशत	45.52 प्रतिशत	51.70 प्रतिशत	58.71 प्रतिशत	66.68 प्रतिशत

४.३.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाक्लापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)	

CamScanner

			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
१	स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/केन्द्रहरु सँग समन्वयगरि शैक्षिक सत्रको शुरुमा ECD देखि आधारभुत तहसम्मका विद्यार्थीहरुको अपाङ्गता सम्बन्धी स्वास्थ्य जांच र परीक्षण गरि निदान गर्नु बजेट अनुदान	पटक	84	70	64	60	60	84	१०
२	बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नु बिशेष विद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	पटक	100,000	100,000	100,000	200,000	200,000	100,000	
३	श्रवणबहिरा/, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लाई बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नुका लागि साथै आवास सुबिधा सहित भएका विद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	पटक	24,600	24,600	24,600	24,600	24,600	24,600	
४	बिशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित बिशेष विद्यालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री बितरण बापतको बजेट अनुदान	पटक	8,200	8,200	8,200	8,200	8,200	8,200	

५	विशेष शिक्षा अन्तर्गत स्रोत कक्षाहरू सञ्चालन र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान			-	-	-	-	-	
६	श्रवण बहिरा र बौद्धिक/ अपाङ्गता भएका बालबालिका का लागी साथैअन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु वितरणका लागि बजेट अनुदान		150	150	150	150	150	150	
७	पालिकाहरुकालाई विशेष शिक्षा र अन्तर्गतका छात्रबास सुविधा, छात्रवृत्ति र तथ्यांक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान		100	100	100	100	100	100	

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

परिचय

नेपाल सन १९७४ देखि छानिएका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो। आर्थिक वर्ष २०७७-२०७८ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको छानेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई रहेको हुदा आर्थिक २०८१- २०८२ को लागि ८ अरब ४५ करोड रकम छुट्याइएको छ । नेपाल हाल कार्यान्वयनमा रहेको सोहै योजना लगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई स्वास्थ्य , प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा हुने ल्याई उनीहरुलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्नु दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ ।

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा २०७३

विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण

विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले उनीहरूको संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धि, गुणस्तरिय जीवन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था राम्रो बनाइनु पर्दछ। वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि, किशोरीका लागि सेनेटरी पेड , फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम स्वास्थ्य क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने गर्दछन ।

सरसफाइ तथा स्वच्छता

विद्यालयमा हुने सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास तथा शिक्षाले बालबालिकाको स्वास्थ्यमा संकारात्मक प्रभाव कार्यन्वयन स्पष्ट छ। यसले बालबालिकाको भावी जीवनका लागि संरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यासमा सहयोग गर्नाका साथै परिवार तथा समुदायमा पनि यसले सकारात्मक घर र कोठाको प्रबन्ध नै छैन भने भएकाहरूमध्ये कतिपयको सरसफाइ र स्वच्छतामा हुने आवश्यक छ। विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका केही कार्य भए पनि यसमा विपद,जोखिम तथा महामारी समावेश गरि थप हुने गर्नु आवश्यक छ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

आ.व. २०७६-०७७ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम शुरु गरे पश्चात यस पालिकाका कक्षा ०-५ सम्म सञ्चालित १६ वटा विद्यालयमा यो कार्यक्रम मार्फत विद्यार्थी लाभाम्वीत भएका छन ।पालिकाको निर्देशन बमोजिम हरेक दिन फरक फरक स्वाध्यवद्र्धक खानेकुराको कार्यतालिका नै तयारी गरि विद्यालयमा दिवाखाजा वितरण भईरहेको छ ।

आधारभुत तह कक्षा ६-८ तथा माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का किशोरीका लागि सेनेटरी पेड , फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम विद्यालय मार्फत एक जना फोकल पर्सन तोकि २ दिनको अनुशिक्षण दिएर सामग्री सहित वितरण गरिएको छ तथा विद्यालयमा नआउने विद्यार्थीको फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की नछुटोस भन्ने अभिप्रायःले स्थानिय स्वयमसेवकलाई उक्त कार्यमा परिचालन गरिएको छ।

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ४ र शिक्षक शौचालय १२ वटा छन। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालयहरु १६ वटा छन । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका बेला बेलामा अन्तर्क्रिया तथा छलफल समेत हुने गरेको छ र सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना निमार्ण कार्य उच्च प्राथमिकतामा रहेको छ र यसै आ.ब. मा तयार लैङ्गिकमैत्री छ।

दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

१.दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।

२.सबै विद्यालयमा स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने ।

३.विद्यालय खाजाका लागि उपयुक्त स्वरूप निर्धारण गरि पौष्टिक तथा स्वस्थकर विद्यालय खाजा सुनिश्चित गर्ने ।

४.सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वियन गर्नु ।

५.विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानिय कृषि तथा व्यापारसँग जोड्ने

६.सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वियन गर्ने ।

CamScanner

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर र पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु।
२. विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छताका सेवामा हुने गर्नु
३. सरोकारवालाहरूको समन्वय तथा सहभागितामा सुदृढ गरि बालबालिकाको पोषण,स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा हुने गर्नु।

४४..३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ।

१. शिक्षा स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रलाई समेत समेटी विद्यालयमा लैङ्गिक मैत्रि स्वास्थ्य तथा पोषण रणनिति तयार छ।
२. बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयार गरि समूहमा हात धुने बानी विस्तार लैङ्गिकमैत्रीछ।
३. सबै विद्यालयमा user manual समेतको प्राथमिक उपचार बक्स प्रदान गर्ने तथा आधारभुत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिएको हुने।
४. अभिभावक आमा समूह मार्फत सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने।
५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने।

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य र अपेक्षित उपलब्धि

१. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा हुने भएको हुने।
२. साथै स्वच्छ पिउने पानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने।
३. सबै माध्यमिक विद्यालयमा एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मी परिचालन हुने।
४. सबै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभुत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिको हुने।
५. स्थानिय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा सम्बन्धी विषय समावेश हुने।
६. सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास भएको हुने।
७. स्थानिय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा सुनिश्चितता हुने।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	100	100	100	100	100	100

२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	100	100	100	100	100	100
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्ष	ECD-5	ECD-5	ECD-5	ECD-5	ECD-5	ECD-5
४	वार्षिकरूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्नेविद्यालयको सङ्ख्या	0	0	16	16	16	16
५	खाने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	5	5	8	11	14	16
6	नर्सिङ् सेवा तथा सुबिधा पुगेको विद्यालय सङ्ख्या	0	0	16	16	16	16

४.४.५ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५)वर्ष(					भौतिक लक्ष्य १०) वर्ष(	कैफियत
			1	2	3	4	5		
१	विद्यालय दिवा खाजा कर्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन	पटक/ केन्द्र/ प्रदेश को आवश्यक्ता अनुसार	0		1		1	2	
२	एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मि	संख्या	0	1	1	1	1	10	

CamScanner

३	User manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
४	स्थानिय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	.16	
६	स्थानिय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	निरन्तर	16	16	16	16	16	16	
७	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण	निरन्तर	16	16	16	16	16	16	
८	अभिभावक आमा समूह	सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	

४.५ विद्यालय सुरक्षा विपद्न्युनिकरण तथा उत्थानशिलता (परिस्तिथिजन्य शिक्षा)

परिचय

विपद को अबस्थामा परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्बाध रुपमा क्रियाशील हुने गरि शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणाअन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालिन अवस्थामा क्षति कम हुने गरि तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकालिनल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ ।

आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएपछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय घोषणा तथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु विभिन्न राष्ट्रहरूले आआफ्नो नीति-, कानुन तथा योजनाहरूमा परिस्थितिजन्य शिक्षा)आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षालाई समावेश गर्ने गरेका छन् । विशेषत :लामो द्वन्दको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेका प्रभाव, २०७२ को विनाशकारी भुकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड १९-लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पर्सा मधेश प्रदेश,

शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पार्द सिकौ यस शिक्षा क्षेत्रको योजना मा यस पालिकाले आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमक प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ।

यस खण्डमा मूलत तीन :प्रकारका आपतकालिन अवस्थाहरू समावेश गरिएको छ -

क) प्राकृतिक प्रकोप :भुकम्प, बाढीपहिरो, हावाहुरी, हिमपहिरो, आगलागी, चट्याङ, खडेरी, दुर्घटना, आदि।

ख) महामारी :झाडापाखाला, कालाज्वर, हैजा, भाइरल ज्वरो, डेङ्गु टाइफाइड ,, हेपाटाइटिस, बर्डफ्लू, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ठेउला, स्वाइनफ्लू , कोभिड आदि सरूवा रोगहरू।

ग) युद्ध, द्वन्द्व, विस्थापन आन्तरिक तथा :बाह्य युद्धएवम् द्वन्द्व तथा साम्प्रदायिक , धार्मिक, राजनीतिक आदि द्वन्द्व, युद्ध, शोषण, दुराचार तथा अन्य कारणले गरिबहरूको विस्थापन, आन्तरिक तथा बाह्य स्थानान्तरणका कारण बालबालिकाले शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुरक्षित राख्ने।

४.५.१ वर्तमान अवस्था

नेपाल संविधान २०७२ ले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरूका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितताका साथै बालबालिका माथि हुने विभेद, सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ। अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा निमावली २०७७,ले छात्रवृत्ति दिवाखाजा, सुविधा विहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षासहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ।

यस गाउँपालिकामा पनि विभिन्न समयमा विपद तथा संकट आइपर्दछन् यस्तो अवस्थामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन तथा विपद तथा संकटको घडिमा पनि विचलित नभइ सो को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्नु योजनाबद्ध रुपमा शिक्षा प्रदान गर्दै आएको छ जस्तै कोभिडका कारणबाट अस्त व्यस्त भएको शैक्षिक सत्र २०७७ लाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिको संयुक्त सहयोगमा फोन तथा टोल सिकाइ योजना बनाएर बालबालिकाको सिक्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरि सिकाइलाई निरन्तरता दिएको सर्वविदितै छ। स्थानिय पाठ्यक्रमको तल्लो कक्षा देखिनै विपद जोखिम न्युनीकरणका विषयवस्तु समावेश गरिएको तथा आवश्यक्ताको आधारमा सहयोग पनि गरिएको छ।

परिस्थितिजन्य शिक्षाका चुनौतीहरू -

१. आपतकालिन अवस्थाको शिक्षालाई छुट्टै विधाको रूपमा सम्बोधन।
२. प्रकोप र सोको जोखिमको विषयमा सावधानी अपनाउनु।
३. संकटको क्षेत्र पहिचान गर्नु।
४. क्षेत्र पहिचान गरि योजना निर्माण गर्नु।
५. योजना निर्माणको प्रक्रिया र सहभागिता।
६. योजनानुसारको बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन।

४.५.२ उद्देश्यहरू

१. सङ्कटको सम्भावित जोखिम पहिचान गरि शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्नु।

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिकाको कार्यालय गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७४

२. सुचना तथा संञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु ।

३. बजेट विनियोजन तथा दक्ष जनशक्ति को व्यवस्थापन गर्नु ।

४.५. ३ रणनीतिहरू

१. स्थानिय सरकारले संकटको पहिचान मूल्याङ्कन का आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आ आफ्ना-विद्यालयको योजना तयार गर्ने छन् ।

२. विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

३. विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावकलाई प्रकोप रोकथाम , र पुनर्स्थापना का लागी क्षमता विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

४. विपद्मा सेवा प्रवाहको सयन्त्र विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

५. विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम गरि यसप्रति सरोकारवाला लाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

६. बजेट बिनियोजन तथा दक्ष जनशक्ति को व्यवस्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

४.५.४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता भएको हुने ।

ख) नतिजा

१. विद्यालयमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारीको योजना तथा क्षमता विकास हुने ।

२. स्रोतको व्यवस्थापनसहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली सक्रिय हुने ।

३. महामारीको समयमा स्वास्थ्य मापदण्ड तथा उपचारसहित सिकाइ निरन्तरता हुने ।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	बालबालिकालाई आधारभूत जीवन-सिपसहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	1	1	1	0	0	0

पकाहामैनपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पकाहामैनपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल
२०७३

	गर्ने माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या						
२	हरित विद्यालय सङ्ख्या	0	0	5	4	३	4
३	जलवायुपरिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	0	0	5	4	३	4

४.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य वर्ष ५					भौतिक लक्ष्य वर्ष १०	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	सुरक्षित शिक्षण सिकाइ सहजीकरण योजना	आवश्यक्ता अनुसार		1		1	1	6	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
२	क्षमता विकास	विद्यालय	16	16	16	16	16	16	गाउँपालिका
३	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
४	समुदायमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
५	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
६	User manual सहितको प्राथमिक उपचार बाकस	निरंन्तर	16	16	16	16	16	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

परिचय

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभुत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभुत तह तथा माध्यमिकका लागि प्रति विद्यार्थी १ वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफले तोकिएको छ। बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचालयका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभुत संरचना हुन्। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरि आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

४.६. १ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा अन्तर्गतका कुल १८ वटा विद्यालयहरु मध्ये १६ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन। सामुदायिक विद्यालय तर्फ ३२ भवन रहेकोमा १९ वटा पक्की भवन छन र १३ वटा जस्ताछाना भएका सामुदायिक विद्यालयहरु रहेका छन। यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ जस मध्ये ७ वटा पक्की भवनको भौतिक अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ। सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ४, छात्र शौचालय १६ वटा छन। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय १६। पालिका भरिमा २ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, २ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ३ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र १६ वटा विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छनः

१. भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा स्थानिय तहको भूमिका।
२. पूर्वाधार विकासकालाई गुणस्तरिय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउनु।
३. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्नु।
४. आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु।
५. पूर्वाधारहरूलाइ बालमैत्री, अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु।
६. विद्यालयमा विद्यार्थी अनुपात अनुसार कक्षाकोठा नभएको।
७. मोडुलर किचनको व्यवस्थापन नभएको।
८. किशोरीहरुको लागि आरामको व्यवस्था नभएको।
९. कुनै पनि विद्यालयमा सेमिनार हलको व्यवस्था नभएको।

४.६. २ उद्देश्य

१. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको आवश्यक मापदण्ड विकास र कार्यान्वयन गर्नु।

२. पूर्वाधारहरूलाई पारदर्शी एवं जवाफदेहीताका अभियानमैत्री अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाउनु ।

४.६. ३ रणनीतिहरू

१. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागीत साझेदारी लैङ्गिकमैत्रीछ ।

३. विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय , भान्सा वा खाजा घरलगायत सबैको योजना समावेश गरि डिजाईन लैङ्गिकमैत्रीछ ।

४. प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरुन्त वैकल्पिक व्यवस्था गरि स्तरोन्नती लैङ्गिकमैत्रीछ ।

५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि लैङ्गिकमैत्री छ ।

६. पूर्वाधार विकासकालागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार लैङ्गिकमैत्रीछ ।

७. आंशिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार लैङ्गिकमैत्रीछ ।

८. विद्यालय भवनको अवस्था विश्लेषण गरि प्राथमिकताको अधारमा श्रोतको व्यवस्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

४.६. ४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

सबै विद्यार्थीहरुलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।

ख) नतिजा

१. माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने ।

२. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

३. पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्याससहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने ।

४. पालिकाका सबै विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।

५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने ।

६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने ।

७. सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेराबारा र प्रवेश गेट निर्माण भएको हुने ।

glthf

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१	भुकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	१	१	३	५	१०	१६
२	नयाँ निर्माण गर्नु कार्यन्वयन कक्षाकोठा सङ्ख्या	४	४	10	10	15	10

३	सवलीकरण गर्नु कार्यन्वयन कक्षाकोठा सङ्ख्या	35	5	10	5	10	5
४	नयाँ निर्माण गर्नु कार्यन्वयन शौचालय सङ्ख्या	25	5	5	5	5	5
५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नु कार्यन्वयन विद्यालय सङ्ख्या	5	1	2	2		

४.६.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

यस गाउँपालिकाले कार्यान्वियन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य यस तालिकामा दिएको छ।

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ बर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक	5	10	12	20	15	52	100
२	पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि १० वर्षे गुरु योजना तयार	पटक	10	15	20	20	35	100	100
३	अपाङ्गमैत्री ,बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण	संख्या	3	4	5	2	2	16	16
४	पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारी	निरन्तर	3	4	5	2	2	16	16
५	विद्यालयको मर्मत सम्भार	निरन्तर	3	4	5	2	2	16	16
६	प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवन	आवश्यक	0	1	1	1	1	4	8

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिचय

सुचना प्रविधि भन्नाले ध्वनी, तस्विर, अक्षर, तथ्यांकको रुपमा सुचना हरुलाई विद्युतीय यन्त्रहरु कम्प्युटर तथा दुरसञ्चारको प्रविधिको प्रयोग गरि भण्डारण, सम्पादन, सम्प्रेषण संग्रह र प्रवाहलाई चिनिन्छ। २१ औ शताब्दीको युग सुचना र प्रविधिको युगमा परिभाषित भइसकेको छ। अबको शिक्षा विश्वव्यापिकरण, प्रतिस्पर्धात्मक तथा आधुनिकताले भरिपूर्ण हुन जरुरी छ। विश्वका शक्तिशाली राष्ट्रहरु विश्व बजारमा आफ्नो मानव संसाधनलाई कसरी सुरक्षित राख्ने र आफ्नो प्रविधिलाई कसरी विश्व बजारसामू अग्रपंक्तिमा पुर्याउने भन्ने होडमा रहेका छन।

हालको कोभिड–१९ को विषम परिस्थितिमा सुचना प्रविधिको महत्व अझ बढेको छ। नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयले मिति २०७७-२-१८ मा जारी गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजीकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड–१९ वा यस्तै प्रकारको विपद् वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्नु कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन, अफलाइन, परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षा लगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन अध्यापन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ। यस निर्देशिकाले पनि सुचना प्रविधिलाई विशेष जोड दिएको छ। वैकल्पिक प्रणालीबाट सिकाइ गर्नु सुचना प्रविधिको अहम भूमिका रहेको होला।

शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ को ४८ मा सुचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षा प्रणालीको अंगको रुपमा एकीकृत गर्दै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थामा प्रविधिको पूर्वाधार विकास गर्ने र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सुचना प्रविधिमैत्री बनाउने नीति ल्याइएको छ।

शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभुत पहुँच पुर्याइ डिजिटलले भिन्नता कम गर्ने, सुचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरि सिकाइ हुने गर्ने, सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिनु पर्दछ।

४.७.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाले आ.ब. २०८०-०८१ मा २ वटा विद्यालयलाई इन्टरनेट जडानको लागि रकम निकासा भएको छ भने। हाल मल्टिमिडिया समेतको सुविधा भएका १ स्मार्ट वोर्ड भएको विद्यालय छन। यसपालिकामा १० वटा विद्यालयमा विद्युतको पहुँच छ भने, कम्प्युटर प्रयोगशाला तथा इन्टरनेट सुविधा भएका विद्यालयहरु क्रमश:१४ वटा रहेका छन। यस पालिकामा ५ वटा विद्यालयका १५ जना शिक्षक कर्मचारीले शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोग गरेका छन् भने प्राय अधिकांश शिक्षकहरु प्रविधिको पहुँच भन्दा टाढा रहेको देखिन्छ।

शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ।

१.सबै विद्यालयहरुमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार गर्नु।

२.विस्तार गरिएका ई-पुस्तकालयलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु।

३.शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि एकीकृत प्रणालीको विकास गर्नु।

४.प्रविधिसम्बन्धी उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्नु।

५.सबै विद्यालयलाई सहज हुने गरि शैक्षिक व्यवस्थापन सुचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्नु।

६.एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्नु।

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

७.स्थानिय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन गर्नु सरोकारवालाको सक्रियाता बढाउने।

८. बालमैत्री तथा अपाँगतामैत्री साधन तथा प्रविधिको व्यवस्थापन गर्ने।

४.७.२ उद्देश्यहरू

१. विद्यालय शिक्षालाई प्रभावकारी, गुणस्तारेय र सान्दर्भिक बनाउन सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्ने ।

२. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने।

३. विद्यालयको व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने।

४.७.३ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार गरि उपकरणको प्रवन्ध लैङ्गिकमैत्री।

२. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरि स्वयम् सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभुत सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य लैङ्गिकमैत्रीछ।

३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि अन्तरक्रियात्मक डिजिटलल सामग्री विकास गरिनेछ।

४. सबै विद्यालयहरूमा सि.सि क्यामरा तथा विद्युतीय हाजिरी जडान .लैङ्गिकमैत्रीछ।

५. सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास लैङ्गिकमैत्री छ।

६. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलगायत सबैमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने।

७. विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने।

८. एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई मासिक रुपमा अद्यावधिक लैङ्गिकमैत्री छ।

९. विद्युतीय पुस्तकालय लाई वार्षिक रुपमा अद्यावधिक लैङ्गिकमैत्री छ।

१०.सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास लैङ्गिकमैत्री छ।

४.७.४ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

समुदाय तथा विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री बातावरण निर्माण भइ विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा हुने ल्याइ सुशासन प्रवर्धन हुने।

ख.) नतिजा

१. शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि अगुवा विद्यालय विकास गरि एक पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन डिजिटल ल्याव स्थापना र सञ्चालन हुने।

२. विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भई सबैको पहुँच पुग्ने।

३. स्थानिय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन का लागि प्रत्येक विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभ हुने।

४. विद्यालयको तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस हुने।

५. प्रत्येक वडामा एक फ्रि वाई-फाइ चोतारी निर्माण गर्ने।

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

६. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरि स्वयम्सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभुत सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य लैङ्गिक मैत्री छ।

७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने।

८. सुचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालयको सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटरलगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
३	मुख्य विषयमा डिजिटलले पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नेविद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4		
५	विधुतिय पहुच पुगेको विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	16	16

४.७.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

यस पालिकाले कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य यस तालिकामा दिएको छ

CamScanner

			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
१	स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/केन्द्रहरु सँग समन्वयगरि शैक्षिक सत्रको शुरुमा ECD देखि आधारभुत तहसम्मका बिद्यार्थीहरुको अपाङ्गता सम्बन्धी स्वास्थ्य जांच र परीक्षण गरि निदान गर्नु बजेट अनुदान	पटक	84	70	64	60	60	84	१०
२	बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नु बिशेष विद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	पटक	100,000	100,000	100,000	200,000	200,000	100,000	
३	श्रवणबहिरा/, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लाई बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नुका लागि साथै आवास सुबिधा सहित भएका विद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	पटक	24,600	24,600	24,600	24,600	24,600	24,600	
४	बिशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित बिशेष विद्यालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री बितरण बापतको बजेट अनुदान	पटक	8,200	8,200	8,200	8,200	8,200	8,200	

५	बिशेष शिक्षा अन्तर्गत स्रोत कक्षाहरू सञ्चालन र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान			-	-	-	-	-	
६	श्रवण बहिरा र बौद्धिक/ अपाङ्गता भएका बालबालिका का लागी साथैअन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु बितरणका लागि बजेट अनुदान		150	150	150	150	150	150	
७	पालिकाहरुकालाई बिशेष शिक्षा र अन्तर्गतका छात्रबास सुबिधा, छात्रवृत्ति र तथ्याँक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान		100	100	100	100	100	100	

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

परिचय

नेपाल सन १९७४ देखि छानिएका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो। आर्थिक वर्ष २०७७-२०७८ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको छानेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई रहेको हुदा आर्थिक २०८१- २०८२ को लागि ८ अरब ४५ करोड रकम छुट्याइएको छ । नेपाल हाल कार्यान्वयनमा रहेको सोहै योजना लगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई स्वास्थ्य , प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा हुने ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्नु दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ ।

CamScanner

विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण

विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले उनीहरूको संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धि, गुणस्तरिय जीवन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था राम्रो बनाइनु पर्दछ। वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि, किशोरीका लागि सेनेटरी पेड , फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम स्वास्थ्य क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने गर्दछन ।

सरसफाइ तथा स्वच्छता

विद्यालयमा हुने सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास तथा शिक्षाले बालबालिकाको स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव कार्यन्वयन स्पष्ट छ। यसले बालबालिकाको भावी जीवनका लागि सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यासमा सहयोग गर्नाका साथै परिवार तथा समुदायमा पनि यसले सकारात्मक घर र कोठाको प्रबन्ध नै छैन भने भएकाहरूमध्ये कतिपयको सरसफाइ र स्वच्छतामा हुने आवश्यक छ। विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका केही कार्य भए पनि यसमा विपद,जोखिम तथा महामारी समावेश गरि थप हुने गर्नु आवश्यक छ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

आ.व. २०७६-०७७ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम शुरु गरे पश्चात यस पालिकाका कक्षा ०-५ सम्म सञ्चालित १६ वटा विद्यालयमा यो कार्यक्रम मार्फत विद्यार्थी लाभाम्वीत भएका छन ।पालिकाको निर्देशन बमोजिम हरेक दिन फरक फरक स्वाथ्यवद्र्धक खानेकुराको कार्यतालिका नै तयारी गरि विद्यालयमा दिवाखाजा वितरण भईरहेको छ ।

आधारभुत तह कक्षा ६-८ तथा माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का किशोरीका लागि सेनेटरी पैड , फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम विद्यालय मार्फत एक जना फोकल पर्सन तोकि २ दिनको अनुशिक्षण दिएर सामग्री सहित वितरण गरिएको छ तथा विद्यालयमा नआउने विद्यार्थीको फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की नछुटोस भन्ने अभिप्रायःले स्थानिय स्वयमसेवकलाई उक्त कार्यमा परिचालन गरिएको छ।

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ४ र शिक्षक शौचालय १२ वटा छन। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालयहरु १६ वटा छन । विपद तथा जोखिम व्यवस्थापनको तयारीका बेला बेलामा अन्तर्रक्रिया तथा छलफल समेत हुने गरेको छ र सिकाइ आपूर्ण तथा द्रुत सिकाइ योजना निमार्ण कार्य उच्च प्राथमिकतामा रहेको छ र यसै आ.ब. मा तयार लैङ्गिकमैत्री छ।

दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।

१.दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रभावकारितालाई व्यवस्थित गर्ने ।

२.सबै विद्यालयमा स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने ।

३.विद्यालय खाजाका लागि उपयुक्त स्वरूप निर्धारण गरि पौष्टिक तथा स्वस्थकर विद्यालय खाजा सुनिश्चित गर्ने ।

४.सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्नु ।

५.विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई स्थानिय कृषि तथा व्यापारसँग जोड्ने

६.सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.२ उद्देश्य

१. प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु ।

२. विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छताका सेवामा हुने गर्नु

३. सरोकारवालाहरूको समन्वय तथा सहभागितामा सुदृढ गरि बालबालिकाको पोषण,स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा हुने गर्नु ।

४४..३ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्नु निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरिनेछ ।

१. शिक्षा स्वास्थ्य र ,कृषि क्षेत्रलाई समेत समेटी विद्यालयमा लैङ्गिक मैत्रि स्वास्थ्य तथा पोषण रणनिति तयार छ।

२. बालबालिकाको लागि विद्यालयमा नै सफा ताजा र पोषिलो खाजा तयार गरि समूहमा हात धुने बानी विस्तार लैङ्गिकमैत्रीछ ।

३. सवै विद्यालयमा user manual समेतको प्राथमिक उपचार बक्स प्रदान गर्ने तथा आधारभुत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिएको हुने ।

४. अभिभावक आमा समूह मार्फत सचित्र पोषण पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

५. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य र अपेक्षित उपलब्धि

१. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा हुने भएको हुने ।

२. साथै स्वच्छ पिउने पानी तथा सरसफाइप्रति सचेत भएको हुने ।

३. सबै माध्यमिक विद्यालयमा एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मी परिचालन हुने ।

४. सवै विद्यालयमा User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस प्रदान गर्ने तथा आधारभुत प्राथमिक उपचारको तरिका सम्बन्धमा समय सापेक्ष अद्यावधिक गरिको हुने ।

५. स्थानिय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा सम्बन्धी विषय समावेश हुने ।

६. सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास भएको हुने ।

७. स्थानिय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा सुनिश्चितता हुने ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	100	100	100	100	100	100

CamScanner

२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	100	100	100	100	100	100
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्ष	**ECD-5**	**ECD-5**	**ECD-5**	**ECD-5**	**ECD-5**	**ECD-5**
४	वार्षिकरूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्नेविद्यालयको सङ्ख्या	0	0	16	16	16	16
५	खाने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	5	5	8	11	14	16
6	नर्सिङ् सेवा तथा सुबिधा पुगेको विद्यालय सङ्ख्या	0	0	16	16	16	16

४.४.५ प्रमुख कृयाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५)वर्ष(					भौतिक लक्ष्य १०) वर्ष(	कैफियत
			1	2	3	4	5		
१	विद्यालय दिवा खाजा कर्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन	पटक/ केन्द्र/ प्रदेश को आवश्यक्ता अनुसार	0		1		1	2	
२	एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मि	संख्या	0	1	1	1	1	10	

CamScanner

३	User manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
४	स्थानिय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	संख्या सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
६	स्थानिय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	निरन्तर	16	16	16	16	16	16	
७	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण	निरन्तर	16	16	16	16	16	16	
८	अभिभावक आमा समूह	सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	

४.५ विद्यालय सुरक्षा विपद्न्युनिकरण तथा उत्थानशिलता (परिस्तिथिजन्य शिक्षा)

परिचय

विपद को अबस्थामा परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिकालगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरि शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणाअन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालिन अवस्थामा क्षति कम हुने गरि तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकालिनल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ ।

आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएपछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय घोषणा तथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु विभिन्न राष्ट्रहरूले आआफ्नो नीति-, कानुन तथा योजनाहरूमा परिस्थितिजन्य शिक्षा)आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षालाई समावेश गर्ने गरेका छन् । विशेषत :लामो द्वन्दको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव, २०७२ को विनाशकारी भुकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड १९-लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको

CamScanner

शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस शिक्षा क्षेत्रको योजना मा यस पालिकाले आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमक प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ।

यस खण्डमा मूलत तीन :प्रकारका आपतकालिन अवस्थाहरू समावेश गरिएको छ -

क) प्राकृतिक प्रकोप :भुकम्प, बाढीपहिरो, हावाहुरी, हिमपहिरो, आगलागी, चट्याङ, खडेरी, दुर्घटना, आदि।

ख) महामारी :झाडापाखाला, कालाज्वर, हैजा, भाइरल ज्वरो, डेङ्गु टाइफाइड ,, हेपाटाइटिस, बर्डफ्लू, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ठेउला, स्वाइनफ्लू , कोभिड आदि सरूवा रोगहरू।

ग) युद्ध, द्वन्द्व, विस्थापन आन्तरिक तथा :बाह्य युद्धएवम् द्वन्द्व तथा साम्प्रदायिक , धार्मिक, राजनीतिक आदि द्वन्द्व, युद्ध, शोषण, दुराचार तथा अन्य कारणले गरिबहरूको विस्थापन, आन्तरिक तथा बाह्य स्थानान्तरणका कारण बालबालिकाले शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुरक्षित राख्ने।

४.५.१ वर्तमान अवस्था

नेपाल संविधान २०७२ ले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरूका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितताका साथै बालबालिका माथि हुने विभेद, सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ। अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा निमावली २०७७,ले छात्रवृत्ति दिवाखाजा, सुविधा विहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षासहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ।

यस गाउँपालिकामा पनि विभिन्न समयमा विपद तथा संकट आइपर्दछन् यस्तो अवस्थामां शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन तथा विपद तथा संकटको घडिमां पनि विचलित नभइ सो को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्नु योजनाबद्ध रुपमा शिक्षा प्रदान गरिदै आएको छ जस्तै कोभिडका कारणबाट अस्त व्यस्त भएको शैक्षिक सत्र २०७७ लाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिको संयुक्त सहयोगमा फोन तथा टोल सिकाइ योजना बनाएर बालबालिकाको सिक्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरि सिकाइलाई निरन्तरता दिएको सर्वविदितै छ। स्थानिय पाठ्यक्रमको तल्लो कक्षा देखिनै विपद जोखिम न्युनीकरणका विषयवस्तु समावेश गरिएको तथा आवश्यक्ताको आधारमा सहयोग पनि गरिएको छ ।

परिस्थितिजन्य शिक्षाका चुनौतीहरू -

१. आपतकालिन अवस्थाको शिक्षालाई छुट्टै विधाको रूपमा सम्बोधन ।
२. प्रकोप र सोको जोखिमको विषयमा सावधानी अपनाउनु।
३. संकटको क्षेत्र पहिचान गर्नु।
४. क्षेत्र पहिचान गरि योजना निर्माण गर्नु।
५. योजना निर्माणको प्रक्रिया र सहभागिता।
६. योजनानुसाको बजेट बिनियोजन तथा कार्यान्वयन।

४.५.२ उद्देश्यहरू

१. सङ्कटको सम्भावित जोखिम पहिचान गरि शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्नु।

पकाहाँमैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहाँमैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

२. सुचना तथा संञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु ।

३. बजेट बिनियोजन तथा दक्ष जनशक्ति को व्यवस्थापन गर्नु।

४.५. ३ रणनीतिहरू

१. स्थानिय सरकारले संकटको पहिचान मूल्याङ्कन का आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आ आफ्ना-विद्यालयको योजना तयार गर्ने छन् ।

२. विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

३. विद्यार्थी, शिक्षक ,अभिभावकलाई प्रकोप रोकथाम , र पुन्रस्थापना का लागी क्षमता विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

४. विपद्मा सेवा प्रवाहको संयन्त्र विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।

५. विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम गरि यसप्रति सरोकारवाला लाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।

६. बजेट बिनियोजन तथा दक्ष जनशक्ति को व्यवस्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

४.५.४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुनिश्चितता भएको हुने ।

ख) नतिजा

१. विद्यालयमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारीको योजना तथा क्षमता विकास हुने ।

२. स्रोतको व्यवस्थापनसहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली सक्रिय हुने ।

३. महामारीको समयमा स्वास्थ्य मापदण्ड तथा उपचारसहित सिकाइ निरन्तरता हुने ।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	बालबालिकालाई आधारभूत जीवन-सिपसहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी अभिमखुीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	1	1	1	0	0	0

	गर्ने माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या						
२	हरित विद्यालय सङ्ख्या	0	0	5	4	३	4
३	जलवायुपरिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	0	0	5	4	३	4

४.५.५. प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य वर्ष ५					भौतिक लक्ष्य वर्ष १०	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	सुरक्षित शिक्षण सिकाइ सहजीकरण योजना	आवश्यक्ता अनुसार		1		1	1	6	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
२	क्षमता विकास	विद्यालय	16	16	16	16	16	16	गाउँपालिका
३	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
४	समुदायमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
५	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास	निरंन्तर	2	4	3	3	4	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह
६	User manual सहितको प्राथमिक उपचार बाकस	निरंन्तर	16.	16	16	16	16	16	संघ, प्रदेश र स्थानिय तह

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

परिचय

CamScanner

शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभुत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभुत तह तथा माध्यमिकका लागि प्रति विद्यार्थी १ वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफले तोकिएको छ। बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलेमैदान, शौचालयका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभुत संरचना हुन्। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ।

यस खण्डमा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरि आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

४.६. १ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा अन्तर्गतका कुल १८ वटा विद्यालयहरु मध्ये १६ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन। सामुदायिक विद्यालय तर्फ ३२ भवन रहेकोमा १९ वटा पक्की भवन छन र १३ वटा जस्ताछाना भएका सामुदायिक विद्यालयहरु रहेका छन। यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ जस मध्ये ७ वटा पक्की भवनको भौतिक अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ। सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु ४, छात्र शौचालय १६ वटा छन। खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय १६। पालिका भरिमा २ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, २ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ३ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र १६ वटा विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छनः

१. भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा स्थानिय तहको भूमिका।
२. पूर्वाधार विकासकालाई गुणस्तरिय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउनु।
३. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्नु।
४. आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु।
५. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री, अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु।
६. विद्यालयमा विद्यार्थी अनुपात अनुसार कक्षाकोठा नभएको।
७. मोडुलर किचेनको व्यवस्थापन नभएको।
८. किशोरीहरुको लागि आरामको व्यवस्था नभएको।
९. कुनै पनि विद्यालयमा सेमिनार हलको व्यवस्था नभएको।

४.६. २ उद्देश्य

१. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको आवश्यक मापदण्ड विकास र कार्यान्वयन गर्नु।

CamScanner

२. पूर्वाधारहरूलाई पारदर्शी एवं जवाफदेहीताका आधारमा बालमैत्री अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री बनाउनु ।

४.६. ३ रणनीतिहरू

१. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।
२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघसंस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागीत साझेदारी लैङ्गिकमैत्रीछ ।
३. विद्यालयहरू निर्माण गर्दा कक्षाकोठा, शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय , भान्सा वा खाजा घरलगायत सबैको योजना समावेश गरि डिजाईन लैङ्गिकमैत्रीछ ।
४. प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्था गरि स्तरोन्नती लैङ्गिकमैत्रीछ ।
५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि लैङ्गिकमैत्री छ ।
६. पूर्वाधार विकासकालागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार लैङ्गिकमैत्रीछ ।
७. आंसिक रुपमा क्षति भएका विद्यालका संरचनाको मर्मत सम्भार लैङ्गिकमैत्रीछ ।
८. विद्यालय भवनको अवस्था विश्लेषण गरि प्राथमिकताको अधारमा श्रोतको व्यवस्थापन लैङ्गिकमैत्री छ ।

४.६. ४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

सबै विद्यार्थीहरुलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने ।

ख) नतिजा

१. माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको १० वर्षे गुरु योजना तयार हुने ।
२. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा मापदण्ड विकास लैङ्गिकमैत्रीछ ।
३. पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारीको विन्याससहित कार्यान्वयन प्रारूप विकास हुने ।
४. पालिकाका सबै विद्यालयहरुमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।
५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार हुने ।
६. विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने ।
७. सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेराबारा र प्रवेश गेट निर्माण भएको हुने ।

glthf

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१	भुकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	१	१	३	५	१०	१६
२	नयाँ निर्माण गर्नु कार्यन्वयन कक्षाकोठा सङ्ख्या	४	४	10	10	15	10

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

३	सवलीकरण गर्नु कार्यन्वयन कक्षाकोठा सङ्ख्या	35		10	5	10	5
४	नयाँ निर्माण गर्नु कार्यन्वयन शौचालय सङ्ख्या	25	5	5	5	5	5
५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नु कार्यन्वयन विद्यालय सङ्ख्या	5	1	2	2		

४.६.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

यस गाउँपालिकाले कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य यस तालिकामा दिएको छ।

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ बर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक	5	10	12	20	15	52	100
२	पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि १० वर्षे गुरु योजना तयार	पटक	10	15	20	20	35	100	100
३	अपाङ्गमैत्री ,बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण	संख्या	3	4	5	2	2	16	16
४	पूर्वाधार विकासको लागि स्रोत र जिम्मेवारी	निरन्तर	3	4	5	2	2	16	16
५	विद्यालयको मर्मत सम्भार	निरन्तर	3	4	5	2	2	16	16
६	प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवन	आवश्यक	0	1	1	1	1	4	8

४.७ विद्यालयमा सुचना तथा संचार प्रविधि

परिचय

सुचना प्रविधि भन्नाले ध्वनी, तस्विर, अक्षर तथ्यांकको रुपमा सुचना हरुलाई विद्युतीय यन्त्रहरु कम्प्युटर तथा दुरसञ्चारको प्रविधिको प्रयोग गरि भण्डारण, सम्पादन, सम्प्रेषण संग्रह र प्रवाहलाई चिनिन्छ। २१ औ शताव्दीको युग सुचना र प्रविधिको युगमा परिभाषित भइसकेको छ। अबको शिक्षा विश्वव्यापिकरण, प्रतिस्पर्धात्मक तथा आधुनिकताले भरिपूर्ण हुन जरुरी छ। विश्वका शक्तिशाली राष्ट्रहरु विश्व बजारमा आफ्नो मानव संसाधनलाई कसरी सुरक्षित राख्ने र आफ्नो प्रविधिलाई कसरी विश्व बजारसामू अग्रपंक्तिमा पुर्याउने भन्ने होडमा रहेका छन।

हालको कोभिड–१९ को विषम परिस्थितिमा सुचना प्रविधिको महत्व अझ बढेको छ। नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयले मिति २०७७-२-१८ मा जारी गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजीकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड–१९ वा यस्तै प्रकारको विपद् वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्नु कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन, अफलाइन, परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षा लगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन अध्यापन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ। यस निर्देशिकाले पनि सुचना प्रविधिलाई विशेष जोड दिएको छ। वैकल्पिक प्रणालीबाट सिकाइ गर्नु सुचना प्रविधिको अहम भूमिका रहेको होला।

शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ को ४८ मा सुचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षा प्रणालीको अंगको रुपमा एकीकृत गर्दै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थामा प्रविधिको पूर्वाधार विकास गर्ने र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सुचना प्रविधिमैत्री बनाउने नीति ल्याइएको छ।

शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभुत पहुँच पुँयाइ डिजिटलले भिन्नता कम गर्ने, सुचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरि सिकाइ हुने गर्ने, सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुँयाउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिनु पर्दछ।

४.७.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाले आ.ब. २०८०-०८१ मा २ वटा विद्यालयलाई इन्टरनेट जडानको लागि रकम निकासा भएको छ भने । हाल मल्टिमिडिया समेतको सुविधा भएका १ स्मार्ट वोर्ड भएको विद्यालय छन । यसपालिकामा १० वटा विद्यालयमा विद्युतको पहुँच छ भने, कम्प्युटर प्रयोगशाला तथा इन्टरनेट सुविधा भएंका विद्यालयहरु क्रमशः१४ वटा रहेका छन । यस पालिकामा ५ वटा विद्यालयका १५ जना शिक्षक कर्मचारीले शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोग गरेका छन् भने प्राय अधिकांश शिक्षकहरु प्रविधिको पहुँच भन्दा टाढा रहेको देखिन्छ ।

शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ ।

१.सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार गर्नु।

२.विस्तार गरिएका ई(पुस्तकालयलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वियन गर्नु।

३.शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि एकीकृत प्रणालीको विकास गर्नु।

४.प्रविधिसम्बन्धी उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि क्षमता विकास गर्नु।

५.सबै विद्यालयलाई सहज हुने गरि शैक्षिक व्यवस्थापन सुचना प्रणाली तथा लेखा प्रणाली व्यवस्थित गर्नु।

६.एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्नु।

CamScanner

७.स्थानिय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन गर्नु सरोकारवालाको सक्रियाता बढाउने।

८. बालमैत्री तथा अपाँगतामैत्री साधन तथा प्रविधिको व्यवस्थापन गर्ने ।

४.७.२ उद्देश्यहरू

१. विद्यालय शिक्षालाई प्रभावकारी, गुणस्तरिय र सान्दर्भिक बनाउन सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्ने ।

२. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।

३. विद्यालयको व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने ।

४.७.३ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार गरि उपकरणको प्रवन्ध लैङ्गिकमैत्री ।

२. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरि स्वयम् सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभुत सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य लैङ्गिकमैत्रीछ ।

३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि अन्तरक्रियात्मक डिजिटलल सामग्री विकास गरिनेछ ।

४. सबै विद्यालयहरूमा सि.सि क्यामरा तथा विद्युत्तीय हाजिरी जडान .लैङ्गिकमैत्रीछ ।

५. सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्दतिको विकास लैङ्गिकमैत्री छ।

६. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलगायत सबैमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।

७. विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क पद्धतिलाई पेपर लेस बनाउने ।

८. एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई मासिक रुपमा अद्यावधिक लैङ्गिकमैत्री छ ।

९. विद्युत्तीय पुस्तकालय लाई वार्षिक रुपमा अद्यावधिक लैङ्गिकमैत्री छ ।

१०.सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास लैङ्गिकमैत्री छ ।

४.७.४ नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

समुदाय तथा विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री बातावरण निर्माण भइ विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा हुने ल्याइ सुशासन प्रवर्धन हुने ।

ख.) नतिजा

१. शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि अगुवा विद्यालय विकास गरि एक पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन डिजिटल ल्याव स्थापना र सञ्चालन हुने ।

२. विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भई सबैको पहुँच पुग्ने ।

३. स्थानिय स्तरमा अडियो भिडियो सहितको अनलाइन तथा अफलाइन कक्षा सञ्चालन का लागि प्रत्येक विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभ हुने ।

४. विद्यालयको तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस हुने ।

५. प्रत्येक वडामा एक फ्रि वाई-फाइ चौतारी निर्माण गर्ने ।

CamScanner

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय मधेश प्रदेश २०७४

६. शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरि स्वयम्सेवक शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि आधारभुत सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको सीप अनिवार्य लैङ्गिक मैत्री छ।

७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने।

८. सुचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालयको सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटरलगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
३	मुख्य विषयमा डिजिटलले पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	All	All
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नेविद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4		
५	विधुतिय पहुच पुगेको विद्यालय सङ्ख्या	4	4	4	4	16	16

४.७.५ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

यस पालिकाले कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र वार्षिक लक्ष्य यस तालिकामा दिएको छ

CamScanner

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५)वर्ष(					भौतिक लक्ष्य १०) वर्ष(	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार	संख्या	०	6	8	6	10	30	
२	पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन ,डिजिटल ल्याव स्थापना	संख्या	0	0	1	1	2	8	
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	संख्या	०	6	8	6	10	30	
४	ईपुस्तका-लय आद्यावधिक र विस्तार	संख्या	0	1	2	3	6	12	
५	विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभको पहुच व्यक्तिगत तर्फ)	प्रतिशत	60	65	70	75	80	100	
६	तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस	प्रतिशत	0	10	15	30	50	100 प्रतिशत	
७	फ्रि वाईफाई चौतारी-	संख्या	0	10	15	30	50	100 प्रतिशत	
८	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	निरन्तर	16	16	16	16	16	निरन्तर	
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	निरन्तर	16	16	16	16	16	निरन्तर	
१०	सुचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन	सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	
११	IEMIS व्यवस्थापन	सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	

१२	विद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालय सँख्या	सबै विद्यालय	16	16	16	16	16	16	

परिच्छेद ५: योजनाको नतिजा खाका (अन्य उपक्षेत्र)

परिचय

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका ले निर्माण गरेको शिक्षा क्षेत्रको योजनाले लिएको दूरदृष्टि, दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरूका आधारमा योजनाको प्रभाव वा गन्तव्य पहिचान गरेको छ। यस योजनामा गन्तव्यमा पुग्नका लागि आवश्यक उपलब्धि तथा यसका सुचकहरु निर्धारण गरि पहिलो पाँच वर्षका लागि प्रत्येक वर्षको नतिजा आकलन गरिएको छ भने दश वर्षमा हुने नतिजाको पनि प्रक्षेपण गरिएको छ। नतिजा खाकामा उपलब्धि, उपलब्धि सुचकहरु तथा तिनको सङ्ख्यात्मक मान, सुचना प्राप्त हुने स्रोत तथा जिम्मेवारी समेत उल्लेख गरिएको छ।

नतिजा खाका आवधिक योजनाको उपलब्धि मापन गर्ने सङ्ख्यात्मक साधन हो। जसबाट योजनाका समग्र तथा उपक्षेत्रगत उपलब्धि मापन गर्नु सकिन्छ। यसले वार्षिक योजना निर्माणका लागि आधार सिर्जना गर्नुका साथै अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्धारण गर्नु सहयोग गर्दछ। यसबाट योजनाका अपेक्षित उपलब्धिका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त भई नतिजा प्राप्तिलाई सहयोग पुग्दछ। नतिजा खाकाले विद्यालय तथा समस्त विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई नतिजाप्रति जवाफदेही बनाउन सहयोग गर्दछ।

यस परिच्छेदमा योजनाको समग्र खाकाअन्तर्गत अपेक्षित प्रभावको आँकलन, उपलब्धिहरू तथा उपलब्धिका सुचकहरु समावेश गरिएको छ। त्यसै गरि यसमा मुख्य कार्यसम्पादन सुचकहरु तथा कार्यक्रम नतिजा ढाँचा पनि प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ योजनाको समग्र नतिजा खाका

यस शिक्षा क्षेत्रको योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजा खाका अन्तर्गत देशको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यसको प्रभाव वा गन्तव्य उल्लेख गरिएको छ। त्यसै गरि योजनाको तत्कालीन , मध्यकालिन र दिर्घकालिन तथा उपलब्धि हरू उल्लेख गरिएको छ भने उपलब्धिका नतिजाका सुचकहरु तथा नतिजा सत्यापनका स्रोत तथा तरिकाहरू पनि उल्लेख गरिएको छ। यस पछिका दुई तालिकामा नतिजाका प्रमुख सुचकहरुका मुख्य कार्यसम्पादन सुचकहरु र कार्यक्रम नतिजा सुचकहरु समावेश गरिएको छ।

तत्कालीन उपलब्धि

तालिका ५ ,१ योजनाको समग्र नतिजा.नतिजा खाका अपेक्षित प्रभाव तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	निशुल्क तथा अनिवार्य आधारभुत शिक्षाको पूर्ण कार्यान्वयन	प्रमुख कार्य सम्पादन सुचकहरु, कार्यक्रम नतिजा सुचकहरु	एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणाली,
२	पोषणयुक्त दिवा खाजा		
३	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन		
४	स्थानिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन		
५	निरक्षरहरुको विवरण संकलन		
६	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास		

CamScanner

७	विद्यालयको मर्मत सम्भार		• वार्षिक स्थिति, अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन, • वार्षिक परिक्षाको नतिजा विश्लेषण
८	ईपुस्तका-लय अद्यावधिक र विस्तार		

मध्यकालीन उपलब्धि

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	स्नातक तहको अध्ययन	• प्रमुख कार्य सम्पादन सुचकहरु, • कार्यक्रम नतिजा सुचकहरु	• एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणाली, • वार्षिक स्थिति, अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन, • वार्षिक परिक्षाको नतिजा विश्लेषण
२	प्राविधिक धारको स्तर उन्नती		
३	स्वयम् सेवक शिक्षक तयारी		
४	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास		
५	वर्गीय आधारमा छात्रवृत्ति वितरण		
६	आवासीय विद्यालय मार्फत छात्रवृत्ति		
७	User Manual सहितको प्राथमिक उपचार बाकस		
८	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास		

दीर्घकालीन उपलब्धि

क्र.सं.	उपलब्धि	नतिजा सूचक	स्रोत तथा तरिका
१	सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरिय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गरिने।	• प्रमुख कार्य सम्पादन सुचकहरु	• एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणाली • वार्षिक स्थिति प्रतिवेदन • वार्षिक अनुगमन प्रतिवेदन
२	अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभुत शिक्षामा प्रविधियुक्त पहुँच , सहभागिता र गुणस्तरिय अभिवृद्धि हुने।		
३	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरीयमा हुने।		
४	सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार सहितको उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर हुने।		

५	विद्यालय तहमा रहेको आधारभुत तहको स्थानिय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानिय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान ,सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार गर्नु सहयोग हुने।	• कार्यक्रम नतिजा सुचकहरु	• विभिन्न तहमा वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन • वार्षिक परिक्षाको नतिजा विष्लेषण
६	प्रविधिमैत्रीक्षमतावान् र सक्षम , शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा हुने।		
७	सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त हुने।		
८	विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरिय शिक्षा निश्चित हुने।		
९	विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा हुने, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रति सचेत हुने।		
१०	आर्थिक अभावका कारणले कुनैपनि बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित नहुने।		
११	हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरिने।		
१२	सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर हुने।		
१३	समुदाय तथा विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री वातावरण निर्माण भई विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा हुने ल्याइ सुशासन प्रवर्धन हुने।		
१४	शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास हुने।		
१५	प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरु सम्बोधन गरि अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने।		

CamScanner

५.२ प्रमुख कार्य सम्पदान सुचकहरु (Key Performance Indicators-KPIs)

क्र.स.	सुचकहरु	आधार वर्ष	2081/082	2082/083	2083/084	2084/085	2085/086	nIo	
									2089/090
१. प्रारम्भिक बाल बिकाश तथा शिक्षा									
१.१	कुल भर्नादर	54.3	54.3	59.13	64.39	70.12	76.36		१००
१.२	चार बर्षका बालबालिकाहरुको भर्ना अनुपात	42.2	42.2	46.41	51.05	56.16	61.77		१००
१.३	ECED केन्द्र/ कक्षाहरूमा अध्ययनरत बालबालिकाहरू मध्येसिकाई सामग्रीको Set प्राप्त गर्ने सङ्ख्या	31.9	31.9	36.80	42.45	48.96	56.48		१००
१.४	**ECED** मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये अपाङ्गता भएका बालबालिकाको प्रतिशत	०	०	०	०	०	०		१००
१५	कक्षा १ का नवप्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालबिकाश तथा शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको प्रतिशत	141.3	141.3	142.65	144.07	145.50	146.95		१००
२. आधारभुत शिक्षा									
२.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर GER	56.9	56.9	61.37	66.25	71.51	77.18		
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेशदर NER	27.5	27.5	30.30	33.33	36.66	40.32		
२.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर	120.7	120.7	119.55	118.38	117.23	116.09		

२.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर	94.5	94.5	95.06	95.65	96.23	96.83		
२.५	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर	100.8	100.8	100.76	100.76	100.76	100.76		
२.६	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	82.2	82.2	83.94	85.72	87.54	89.40		
२.७	कक्षा १-८ खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचकांक	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30		
२.८	कक्षा ८ मा टिकाउ दर	9.3	9.3	9.58	9.87	10.16	10.47		
२.९	आधारभुत शिक्षाको तह पुरा गर्ने दर	2.1	2.1	2.17	2.24	2.31	2.38		
२.१०	५-१२ बर्ष उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	5.3	5.3	4.92	4.58	4.24	3.89	१	०
३. माध्यमिक शिक्षा									
३.१	कुल भर्नादर कक्षा ९-१०	67.7	67.7	71.21	74.89	78.75	82.81		
३.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९-१०	39.6	39.6	42.58	45.84	49.35	53.12		
३.३	कुल भर्नादर कक्षा ९-१२	40.1	40.1	45.52	51.70	58.71	66.68		
३.४	खुद भर्नादर कक्षा ९-१२	21.4	21.4	25.69	30.79	36.91	44.25		
३.५	कुल भर्नादर कक्षा ११ -१२	16.8	16.8	18.43	20.26	22.27	24.48		
३.६	खुद भर्नादर कक्षा ११ -१२	6.1	6.1	8.53	11.83	16.41	22.76		
३.७	कक्षा १० सम्म को टिकाउ दर	5.5	5.5	5.69	5.89	6.09	6.30		
३.८	कक्षा १२ सम्म को टिकाउ दर	67.7	67.7						

पकहामैनपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पकहामैनपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल
२०७३

३.९	कक्षा ९ -१२ मा खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचकांक	०.९७	०.९७	०.९७	०.९७	०.९७	०.९७	१.	१.
४. प्राथमिकता प्राप्त न्युनतम सक्षमता (PMEC) पुरा गरेका विद्यालय प्रतिशत									
४.१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र	0.0	65.9	69.40	73.09	76.98	81.07	६०	९०
४.२	आधारभुत विद्यालय	0.0						७०	९५
४.३	माध्यमिक विद्यालय	0.0						६०	९०
५	**पालिकाको बजेटमा शिक्षा क्षेत्रको बजेटको प्रतिशत**							१७	२०

५.३ कार्यक्रम नतिजा खाका (Program Result Framework-PRF)

तालिका ७ ३.प्रमुख कार्य सम्पादन सुचकहरु

क्र.सं.	नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष 2081	लक्ष्य					081/82 देखि 085/086 सम्म	086/087 देखि 090/091 सम्म	कैफियत
				081/082	082/083	083/084	084/085	085/086			
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा										
1.1	सहजै देखिने भर्नादर	प्रतिशत	59.13	59.13	64.39	70.12	76.36	83.16		107.40	
१२.	४ वर्ष उमेरका बालबालिकाको भर्ना	प्रतिशत	46.41	46.41	51.05	56.16	61.77			90.44	
१३.	कक्षा १ मा बालविकासको अनुभव सहित भर्ना हुने बालवालिका.	प्रतिशत	141.3	141.3.	142.65	144.07	145.50	146.95	141.3.	१००	-
१४.	प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्यूनतम् मापदण्ड निर्देशिका अनुसार मापदण्ड पुरा भएका केद्र	प्रतिशत	०	5	5	5	5	5	25	75	
१५.	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था	प्रतिशत	100	-	-	-	-	-	100	100	
१६.	बाल विकास केन्द्रमा पोषण कर्नर स्थापना	प्रतिशत	०	10	10	10	10	10	50	100	

१७.	बालविकास सहजकर्ताका लागि मन्टेश्वरीमा आधारित ३० दिने प्र.अ. हरुलाई	संख्या	०	5	5	5	5	8	28	10	
१८.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण	पटक	०	०	1	०	०	०	1	2	
१९.	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा एकजना सुसारे को व्यवस्थापन (सहायक कर्मचारी)	सख्या	०	5	5	5	5	8	28	10	
२.	**आधारभुत शिक्षा**										
२१.	कक्षा १ मा कुल भर्नादर	प्रतिशत	67.7	67.7	71.21	74.89	78.75	**82.81**		100	Flash report 2024
२२.	कक्षा १ मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	39.6	39.6	42.58	45.84	49.35	**53.12**	100	100	
२३.	कक्षा १ ५ मा-कुलभर्नादर	प्रतिशत	120.7	120.7	119.55	118.38	117.23	116.09		100	
२४.	कक्षा १ ५ मा-खुदभर्नादर	प्रतिशत	94.5	94.5	95.06	95.65	96.23	96.83	100	100	
२५.	कक्षा १ ८ मा-कुल भर्नादर	प्रतिशत	100.8	100.8	100.76	100.76	100.76	100.76		110	
२६.	कक्षा १ ८ मा-खुदभर्नादर	प्रतिशत	82.2	82.2	83.94	85.72	87.54	89.40		100	
२७.	आधारभुत तहमा विद्यालय बाहिरका रहेका बालबालिकाहरु (कक्षा १ – ८)	प्रतिशत	22.4	19.84	17.23	14.53	11.75	0	0	0	

२८.	आधारभुत तहमा खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (कक्षा १ – ८)	प्रतिशत	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	1	1	
२९.	कक्षा १५मा कक्षा दोहोऱ्याउने दर-	प्रतिशत									Remaining.
२१.०	कक्षा १५ मा कक्षा छाड्ने दर-	प्रतिशत									Remaining
२१.१	आधारभुत तहको कक्षा ८ सम्म टिकाउ दर	प्रतिशत	9.3	9.3	**9.58**	**9.87**	**10.16**	**10.47**			
२१.२	आधारभुत तह पुरा गर्ने दर	प्रतिशत	2.1	2.1	**2.17**	**2.24**	**2.31**	**2.38**			
२१.३	विषयगत रुपमा थप शिक्षक दरबन्दी	प्रतिशत	0	10	10	10	10	10	50	100	
२१.४	आधारभुतहमा न्यूनतम सिकाइ पूर्वाधार भएका विद्यालय	प्रतिशत	०	2	3	3	3	4	15	16	
२१.५	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने विद्यार्थी कक्षा १-६	प्रतिशत	100	100	100	100	100	100	100	100	
२१.६	प्रोत्साहन र छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी कक्षा १-५	प्रतिशत	60	65	70	75	83	85	90	100	
२१.७	पाठ्यपुस्तक उपलब्ध हुने विद्यार्थी	प्रतिशत	100	100	100	100	100	100	100	100	

पकाहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकाहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

२१.८	स्थानिय पाठ्यक्रम २०७८ को कार्यान्वयन	संख्या	०	०	16	16	16	16	16	16	
२१.९	सुचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	प्रतिशत	2	4	4	5	6	7	37	74	
२२.०	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	प्रतिशत	4	5	6	7	8	10	40	80	
२२.१	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	संख्या	0	1	1	1	1	1	5	10	
३.	**माध्यमिक शिक्षा -कक्षा ९)१२(**										
३१.	कक्षा ९ १० मा-कुलभर्नादर	प्रतिशत	67.7	67.7	71.21	74.89	78.75				
३२.	कक्षा ९ १० मा-खुदभर्नादर	प्रतिशत	39.6	39.6	42.58	45.84	49.35				
३३.	कक्षा ११ १२ मा-कुलभर्नादर	प्रतिशत	40.1	40.1	45.52	51.70	58.71				
३४.	कक्षा ११ १२ मा-खुदभर्नादर	प्रतिशत	21.4	21.4	25.69	30.79	36.91				
३५.	कक्षा ९ १२ मा-कुल भर्नादर	प्रतिशत	16.8	16.8	18.43	20.26	22.27				
३६.	कक्षा ९ १२ मा-खुदभर्नादर	प्रतिशत	6.1	6.1	8.53	11.83	16.41				

३७.	माध्यमिक तहको कक्षा १० सम्म टिकाउ दर	प्रतिशत	5.5	5.5	5.69	5.89	6.09				
३८.	माध्यमिक तहको लैङ्गिक समता सूचक -१२	प्रतिशत	1.09	1.08	1.08	1.07	**1.06**	1.06	1	1	
३९.	माध्यमिक तहमा न्यूनतम सिकाइ पूर्वाधार भएका विद्यालय	प्रतिशत	०	०	3	4	3	3	13	26	
३९.	विषयगत रुपमा थप शिक्षक दरबन्दी	प्रतिशत	०	10	5	6	6	8	35	85	
३९.१	प्राविधिक धारका विद्यलेय	संख्या	1	0	0	0	0	0	1	1	
३९.२	प्राविधिक धारका विषय क्षेत्र थप	संख्या	०	१	०	०	०	०	१	२	
३९.३	नमुना विद्यालय	संख्या	0	0	0	0	0	0	0	0	
३९.४	सुचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	प्रतिशत	5	6	6	7	10	14	48	96	
३९.५	क्षमतामा आधारित प्रव्यवस्थापन .अ.	प्रतिशत	10	5	5	10	10	10	50	100	
३९.६	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	प्रतिशत	5	10	10	10	10	10	55	100	

४ पाठ्यक्रम र .मुल्याङ्कन

४१.	स्थानिय पाठ्यक्रम परीक्षण कक्षा 5-1	विद्यालय	0	5	0	0	0	0	5		
४२.	स्थानिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन कक्षा 5-1	विद्यालय	!^	-	-	-	-	-	-	-	;a}
४३.	स्थानिय पाठ्यक्रम परीक्षण कक्षा 8-6	विद्यालय		0	2	0	0	0	2		
४४.	स्थानिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन कक्षा 8-6	विद्यालय	-	-	-	-	-	-	-	-	;a}
४५.	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण	संख्या	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
४६.	स्थानिय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण	संख्या	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
४७.	कार्य सञ्चयिका फाइलको प्रयोग	प्रतिशत	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
४८.	स्थानिय पाठ्यक्रमलाई मातृभाषा वा स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	संख्या	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
४९.	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिंकालाई मातृभाषा वा स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	संख्या	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
४१.	सुचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिमा आधारित डिजिटलले सामग्री	प्रतिशत	3	5	7	9	11	15	50	100	

४१.१	मूल्याङ्कन प्रक्रिया तथा साधान विकास, परिक्षण र कार्यान्वयन	प्रतिशत	5	5	10	10	15	15	60	90	
४१.२	प्रविधिक धार तर्फको कार्यक्रमको प्रभावकारिताको अध्ययन	पटक	-	-	-	-	-	-	-	-	cfj:ostf cg';f/
५शिक्षक व्यवस्थापन र विकास .											
५१.	स्वयंसेवक शिक्षक तयारी	प्रतिशत	0	10	10	10	10	10	50	100	
५२.	शिक्षक तयारी	प्रतिशत	0	10	10	10	10	10	50	100	
५३.	नव नियुक्त शिक्षकलाई सेवा प्रवेश प्र.अ. हरुलाई सञ्चालन	पटक	1	1	1	1	1	1	5	10	
५४.	शिक्षण सिकाइ नियमित गर्नु मापदण्ड विकास	प्रतिशत	0	0	10	15	0	0	25	50	
५५.	क्षमता विकास प्र.अ. हरुलाई	संख्या	1	1	1	1	1	1	5	10	
५६.	छोटो अवधिको पुनताजगी प्र.अ. हरुलाई सञ्चालन गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	1	5	10	
५७.	बाल विकास सहजकर्ताको लागि ३० कार्यदिने मन्टेश्वरी प्र.अ. हरुलाई	पटक	1	1	1	1	1	1	5	10	
५८.	पेशागत शैक्षिक अवलोकन	संख्या	1	1	1	1	1	1	5	10	
५९.	विद्यालयमा छुट्टै प्र .अ.पदको व्यवस्था	विद्यालय	1	1	1	1	1	1	5	10	
६अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ .											
६१.	६ +वर्षको साक्षरता दर	प्रतिशत									

६२.	१५ ४५-वर्षको साक्षरता दर	प्रतिशत									
६३.	१५ +वर्षको साक्षरता दर	प्रतिशत									
६४.	निरक्षरहरुको विवरण संकलेन		1	0	0	0	1	०	2	4	
६५.	साक्षर पकहाँमैनपुर गाउँपालिका	पटक	1	0	0	0	1	०	2	4	
६६.	स्थानिय माग र आवश्यकताका आधारमा को स् .को स्थापना र सञ्चालन	पटक	1	0	0	0	1	०	2	4	
६७.	सामुदायिक पुस्तकालयलाई सामुदायिक केन्द्रसँग आवद्ध गर्ने	पटक	1	0	0	0	1	०	2	4	
६८.	साक्षरता केन्द्रमा मा .सुचना प्रविधिको विकास गर्ने	संख्या	1	0	0	0	1	०	2	4	
६९.	साक्षरता कक्षा संञ्चालन	पटक	0	1	1	2	2	1	7	14	
६१.०	परिचालकको क्षमता विकास	पटक	0	0	1	0	0	1	2	4	
७.	**शैक्षिक समता र समावेशीकरण**										
७१.	विषेश विद्यालय संञ्चालन	संख्या	०	०	०	1	0	0	1	1	
७२.	वर्गीय आधारमा छात्रवृत्ति वितरण	प्रतिशत	०	०	०	10	10	10	30	50	
७३.	आवासीय विद्यालय मार्फत छात्रवृत्ति	विद्यालय	०	०	1	-	-	-	1	2	
७४.	लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्ग मैत्री तथा बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माण	संख्या	1	1	1	1	1	5	8	16	

८. दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम											
८१.	विद्यालय दिवा खाजा कर्यविधि २०७७, अद्याबधिक र परिमार्जन	पटक	0	1	०	०	1	०	2	3	
८२.	एक विद्यालय एक स्वास्थकर्मि	विद्यालय	1	0	0	1	1	1	4	8	
८३.	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या	2	4	4	4	4	2	20	40	
८४.	स्थानिय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	विद्यालय	०	०	०	16	०	०	16	16	
८५.	स्थानिय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	प्रतिशत	0	10	10	10	10	10	50	90	
८६.	अभिभावक आमा समूह गठन र परिचालन	प्रतिशत	5	10	10	20	30	15	90	100	
छात्रवृत्ति											
९१.	छात्रवृत्ति छनोट र वितरण कार्यविधि विकास	पटक	0	0	1	0	0	0	1	2	
९२.	छात्रवृत्ति र दिवा खाजा व्यवस्थापन समिति गठन	संख्या	1	1	1	1	1	1	5	10	
९३.	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	1	1	1	1	1	1	5	10	
परिस्थितिजन्य शिक्षा											
१०.१	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार	प्रतिशत	1	2	2	5	10	12	20	72	
१०.२	समुदायमा सुचना तथा सन्चार प्रविधिको विस्तार	प्रतिशत	20	20	20	20	10	10	100	100	

CamScanner

१०.३	विद्यालयमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास	प्रतिशत	20	20	20	20	10	10	100	100	
विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास											
११.१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक	0	1	0	1	0	1	3	6	
११.२	पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि १० वर्षे गुरु योजना तयार	पटक	0	1	0	1	0	1	3	6	
११.३	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक संरचना	प्रतिशत	3	4	5	5	5	5	27	54	
११.४	शौचालय पानी र सरसफाइ	प्रतिशत	50	60	65	70	75	80	85	100	
सुचना प्रविधि											
१२.१	प्रविधिसम्बन्धी आधारभुत संरचना विस्तार	प्रतिशत	20	5	5	5	5	5	45	80	
१२.२	पूर्णकालीन ICT शिक्षक व्यवस्थापन , डिजिटल ल्याव स्थापना	पटक	0	1	0	1	0	1	3	6	
१२.३	ईपुस्तका-लय अद्यावधिक र विस्तार	प्रतिशत	20	5	5	5	5	5	45	70	
१२.४	विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोन का साथै पेनड्राइभको पहुँच	प्रतिशत	25	5	5	5	8	7	55	75	

१२.५	तथ्याङ्क पद्धति पूर्ण पेपर लेस	प्रतिशत	2	5	10	15	15	25	72	100	
१२.६	फ्रि वाईफाई चौतारी-	वडा	1	1	1	1	1	1	5	5	

पकहामैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकहामैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, नेपाल २०७३

CamScanner

परिच्छेद ६: सुशासन तथा व्यवस्थापन

परिचय

शिक्षा पद्धतिमा निणर्य तथा कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्धलाई जनाउँदछ । शासकीय प्रवन्धमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन्। विद्यालय क्षेत्रको यो योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रवन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले तथा कुशलतापूर्वक कार्यान्वियन गरि बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा हुने गर्नु आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूले सहभागिता तथा सहमतिमा निणर्य गर्नु तथा निणर्य कार्यान्वियन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही भई पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ। शिक्षामा स्थानिय सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिका अनुसार सुशासन कायम गर्नु यी सबैको योगदान रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना सहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप, संवैधानिक प्रावधान अनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्यमान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपाल संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानिय तह गरि तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूची सहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । यस सन्दर्भमा संविधानमा संघीय एकाइहरूका लागि एकल र साझा अधिकार तथा दायित्वको रूपमा विषयहरू प्रस्तुत भएका सन्दर्भमा एकल अधिकार मूल रूपमा प्रभावी भई साझा अधिकार परिपूरक वा सम्पूरक भएर आउँछ भन्ने विषयलाई ध्यान दिनका साथै शिक्षामा विशिष्टीकृत प्रकृतिका कार्यको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विशेष प्रबन्धको आवश्यकतालाई पनि विचार गर्नु पर्दछ । त्यसै गरि योजना कार्यान्वियन तथा व्यवस्थापनमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजाप्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व जस्ता पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ । यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरि शिक्षा क्षेत्रमा यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वियनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नुका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजनाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.१ शिक्षाको व्यबस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

बदलिदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता हुने गरिएमा शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय सरचनाअनुसार स्थानिय सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा

भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत बिचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरि सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभुत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि गुणस्तरियमा हुने, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार; प्रकोप तथा महामारीको अवस्थामा सिकाइ र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धन सहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्ने प्रयास गरिएको छ भने त्यसका लागि आवश्यक कार्यन्वयन जनशक्ति तथा क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । यस खण्डमा सुशासन प्रवर्धन गरि शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरि यस विद्यालय क्षेत्रको योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ। पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरि सुशासन प्रवर्धन गर्नुका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको लागि तयार गरिएको छ।

६.१.१. वर्तमान अवस्था

शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि हाल संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय तहमा विभागीय रुपमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तरिय परीक्षण केन्द्र रहेका छ्न्। त्यसैगरि स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग क्रियाशील रहेका छन्। यसैगरि प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय मार्फत शिक्षा, शिक्षा विकास निर्देशनालय र प्रत्येक प्रदेशमा शिक्षा प्र.अ. हरुलाई केन्द्र रहेका छन् भने स्थानिय तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, प्रत्येक पालिकामा शिक्षा शाखाको व्यवस्था रहेको छ । पालिका स्तरमा स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनले तोकिए बमोजिमको २३ ओटा कार्यहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन्।

६.१.२ उद्देश्य

यस गाउँपालिकाको योजनामा सुशासन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संरचना र क्षमता विकाससम्बन्धी उद्देश्यहरू निम्नअनुसार रहेका छन्ः

१ विद्यार्थीको सिकाइ .उपलब्धि को न्यून नतिजा सम्बोधन को लागी स्थानिय तहमा गुणस्तरिय अभिवृद्धि गर्नु संरचना र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।

२ .विद्यालय शिक्षा क्षेत्र का शैक्षिक गतिविधिहरुको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि संयन्त्र र संस्थागत व्यवस्था गर्ने।

३ समता तथा .समावेशितालाई प्रोत्साहन गरि शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्ने।

४ .विद्यालयमा जनशक्ति, संरचना र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

६.१.३ रणनीतिहरू

: विद्यार्थीको सिकाइ .उपलब्धिको न्यून नतिजा सम्बोधनको लागी स्थानिय तहमा गुणस्तरिय अभिवृद्धि गर्नु भौतिक तथा सांगठानिक संरचनाको हुने गर्ने र पर्याप्त र प्र.अ. हरुलाई प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्थापनमा जोड दिने।

२ .विद्यालय शिक्षाक्षेत्रका शैक्षिक गतिविधिहरुको समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको प्रत्याभूतिका लागि नीतिगत र प्रणालीगत संयन्त्रको विकास र कार्यान्वयन गर्ने र संस्थागत व्यवस्थाका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति, वित्त व्यवस्थापन र नीति नियम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने।

३समता तथा समावेशिता .लाई प्रोत्साहन गर्नका लागी आवश्यक कार्यन्वयन नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरि कार्यन्वयनमा ल्याउने र शिक्षामा सुशासन व्यवस्था गर्नुका लागि पारदर्शिता, जवाफदेहीता, नियमको पालना, कुशल नेतृत्व तथा सुचनां सम्प्रेषणका लागि पद्धतिको विकास गरि कार्यान्वयन गर्नु जोड दिने ।

४ .विद्यालय का दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापनका लागी पेशागत योग्यता र दक्षताको लागी व्यवस्था गर्नुका साथै भौतिक तथा सांगठानिक संरचनाको निर्माण गर्ने र संयन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्नुमा जोड दिने ।

६.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुने ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. स्थानिय तहको शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि संयन्त्र, संरचना र जनशक्ति तयार हुने ।

२. स्थानिय सरकार, शिक्षाको शासकीय स्वरुप र विद्यालयको जिम्मेवारी, भूमिका, कर्तव्य, दायित्व र अधिकार सुनिश्चित हुने ।

३. शैक्षिक निकाय र जनशक्तिको दक्षता प्रवर्धन गर्ने संयन्त्र निर्माण हुने र उक्त संयन्त्रले क्षमता हुने गर्ने ।

४. शिक्षा सेवा प्रवाह सहभागिता मूलक, कार्यसम्पादनमुखी, शिक्षार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतमूलक तथा समावेशिताको सिद्धान्तमा कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक र प्रभावकारी हुने ।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
							16
१	माध्यमिक विद्यालयमा नेतृत्व तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई प्राप्त प्रधानाध्यापक सङ्ख्या	16	16	16	16	16	

२	आधारभूत तहको विद्यालयमा नेतृत्वविकास तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी प्र.अ. हरुलाई प्राप्त प्रधानाध्यापक सङ्ख्या	All					
३	लेखा परीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	16	16	16	16	16	16
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति भएका विद्यालय सङ्ख्या	16	16	16	16	16	16
५	प्रचलित कानुनमा व्यवस्था भएबमोजिम प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्य नियुक्त गर्ने माध्यमिक विद्यालय सङ्ख्या	16	16	16	16	16	16

६.१.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५)वर्ष(					भौतिक लक्ष्य 10)वर्ष(	कैफियत
			1	2	3	4	5		
१	आवश्यक कानूनी प्रवन्ध र मापदण्ड विकास	पटक	0	0	1	0	0	2	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश

२	सुचना प्रणाली हुने तथा सुदृढीकरण	पटक	2	2	2	2	2	16	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश
३	प्र.अ.लाई कार्यसम्पादन करारगरि जिम्मेवार बनाउने	पटक	0	16	16	16	16	16	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश
५	शिक्षक तथा विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने	पटक	1	1	1	1	1	10	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश
६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी संयन्त्र विकास	स्थानिय तह (सबै वडा) पटक	1	2	2	2	2	15	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश
७	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपत तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वय संयन्त्रको विकास	स्थानिय तह (सबै वडा) पटक	2	2	2	2	2	17	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश
८	शिक्षासम्बन्धी कार्यको लागि स्थानिय तहको जनशक्ति तथा संरचनाको क्षमता विकास गर्ने	पटक	2	2	2	2	2	17	स्थानिय तह , संघ ,प्रदेश

६.२ स्थानिय शिक्षा योजान कार्यान्वनको प्रबन्ध

परिचय

कुनै पनि योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निमित्त व्यवस्थित, नीतिगत, प्रणालीगत र वैज्ञानिक प्रबन्धको खाँचो पर्दछ। योजना निर्माण, संगठन, नियन्त्रण, निर्देशन, नेतृत्व प्रदान जस्ता तत्वहरुले योजना प्रबन्धको खाँचो पर्दछ। यसै गरि शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयन गर्नु पनि उल्लेखित कार्यान्वयनको प्रबन्धमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन्।

तत्वहरुले प्रभाव पार्दछन् । शिक्षा क्षेत्रको योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध प्रभावकारी भएमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्नु सकिन्छ ।

अपेक्षित नतिजा तथा उपलब्धि हासिल गर्नु कार्यान्वयनको उपयुक्त व्यवस्था हुनु आवश्यक छ। योजना कार्यान्वयन प्रबन्धमा सङ्गठन, निर्देशन्, नियन्त्रण, संयन्त्र, जनशक्ति, नीति नियम ,कानुन तथा मापदण्ड सहितको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व रहन्छन् । नेपाल संघीय व्यवस्था अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानिय तहको संरचना तयार भई स्थानिय तहमा केही कानुनी प्रबन्ध सहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ । त्यसैले कार्यान्वयन प्रबन्ध र सम्पादनका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास हुनु जरुरत छ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा दीगोपन, कार्यकुशलता, प्रभावकारितामा ध्यान दिनु पर्दछ । कार्यान्वयन प्रबन्धको समग्र पक्षलाई समावेश गरि स्थानिय तह र विद्यालय अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धको प्रक्रिया इङ्गित गरिएको छ ।

६.२.१ वर्तमान अवस्था

मुलुक संघीय संरचनाको ढाँचामा रुपान्तरण भएसँगै नयाँ चिराबाट योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध गर्नु कार्यन्वयन कानूनी व्यवस्था छ । शिक्षा क्षेत्रमा पनि यसै अनुसार संरचनात्मक रुपान्तरण गरि कार्यन्वयन हुन्छ। संघमा रहेको शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना तर्जुमा, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य विषयगत मन्त्रालय, विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दछ । स्थानिय तहमा शिक्षा शाखा रहेको छ । . विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनुका साथै शिक्षक मध्ये एक जनालाई प्रधानाध्यापक नियुक्त गरि विद्यालय सञ्चालनको जिम्मेवारी दिइएको छ ।

स्थानिय तहमा कार्यसम्पादन गर्नुका लागि परिवर्तन गरिएको उल्लिखित सङ्गठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन विद्यालय शिक्षामा सुशासन कामय गरि कुशल व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त नदेखिएको सन्दर्भलाई विचार गर्दा यस योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि वर्तमान प्रबन्धमा परिमार्जन तथा हुने आवश्यक देखिएको छ । हालको संरचनामा देखिएका केही

समस्या तथा चुनौतीहरू निम्न अनुसार छन् -

१. स्थानिय शिक्षक सहायता पद्धति विकास गर्नु ।
२. शिक्षक प्र.अ. हरुलाईको क्षमता विस्तार गर्नु ।
३. स्थानिय तहमा जनशक्ति अभावले विद्यालयका लागि सहयोग तथा अनुगमन, प्रणाली व्यवस्थित गर्नु र सङ्गठन तथा दरवन्दी पुनरावलोकन गर्नु ।
४. विद्यालय शिक्षाका सन्दर्भमा स्थानिय तहको भूमिका तथा कार्य विवरण स्पष्ट गर्नु कार्यन्वयन ।
५. संघ, प्रदेश र स्थानिय तहको बजेटलाई एकीकृत गरि स्थानिय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्नु ।
६. संघ, प्रदेश तथा स्थानिय तहहरूवीच समन्वय र सहकार्य सुदृढ गर्ने ।

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

योजनाको कार्यान्वयनको मुख्य थलो विद्यालय भएकाले विद्यालयमा कार्यान्वयनको उपयुक्त प्रवन्धका साथै स्थानिय तहले विद्यालयको क्रियाकलापहरुमा नियमित अनुगमन तथा कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुसार सहयोग, समन्वय र सहकारी गर्नु पर्दछ। स्थानिय तहमा शिक्षा क्षेत्रको समग्र योजना कार्यान्वयन प्रक्रियाका लागि निम्न लिखित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

CamScanner

पकाहाँमैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पर्सा पकाहाँमैनपुर, मधेश प्रदेश

:स्थानिय तह

१. पकाहाँ मैनपुर गाउँपालिकाले संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरि वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने।

२. पकाहाँ मैनपुर गाउँपालिकाले, शिक्षा शाखामा कर्मचारी व्यवस्थापन गरि शिक्षा शाखाको क्षमता विकास गरि कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार समितिहरू निर्माण गर्ने।

३. पकाहाँ मैनपुर गाउँपालिकाले कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरि विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने छन ।

४. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार यस पालिकाले कानुन, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने।

५. पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले एकीकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरि थप हुनेमा प्रयोग गर्ने, योजना निर्माणको आधारका रूपमा प्रयोग गर्ने र संघीय तथा प्रदेशमा समेत आवश्यक विवरण सहजै प्राप्त हुने सुनिश्चितता गर्ने।

६. पकहाँ मैनपुर गाउँपालिकाले शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा आदान प्रदानका लागि पालिका स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चाल गर्ने।

विद्यालय

१.विद्यालयल विद्यालय हुने योजना तयार गरि सालवसाली अद्यावधिक गर्ने।

२.संघ, प्रदेश, स्थानिय तह र विद्यालयको आफ्नै आम्दानीबाट प्राप्त बजेट समावेश गरि निर्धारित वार्षिक कार्यक्रमलाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कार्यान्वयन गर्ने।

३.व्यवस्थापन तथा निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरि उत्तरदायी बनाइने।

४. विद्यालयल वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, अभिलेखीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चितता सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरि लागू गर्ने।

५. विद्यालयले अभिभावक र सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्नु अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र विद्यालय शुसान तथा सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने।

६. स्थानिय सरकारका सम्बन्धित इकाइहरू, समुदाय र गैरसरकारी संस्थाको सहकार्यमा बालबालिकाका लागि पौष्टिक आहार, सरसफाइ र विपत्तिको व्यवस्थापन समबन्धी सीप प्रदान गर्नु क्रियाशील संरचना तयार गर्ने।

७. विद्यालयले विद्यार्थीलाई विषयगत सिकाइ, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामुदायिक कार्यमा सहभागिताका लागि आवश्यक जिम्मेवारी तथा कार्ययोजना तयार गर्ने।

समुदायिक सिकाइ केन्द्र

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने।

१. वित्तीय व्यवस्थापनका आधारमा व्यवस्थापन समितिले वार्षिक योजना निर्माण गरि कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने।

२. विषयगत स्थानिय तहका इकाइहरू, समुदाय, गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक संस्थासँग आवश्यकता अनुसार सहकार्य गरि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।

६.२.२ उद्देश्य

योजना प्रभाबकारी कार्यान्विनका लागि पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले निम्न उद्देश्य लिएको छ।

१ शिक्षा योजनाको प्रभाबकारी कार्यन्वयन सुनिश्चित गर्नु

६.२.३ रणनीति

माथीका उद्धेश्य हासिल गर्नु स्थानिय तहले निम्न रणनितिहरु लिनेछन।

१. संघिय तथा प्रदेश तहवाट वित्तिय हस्तान्तरण मार्फत ससर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफनै श्रोत को बजेट समेत संकलन गरि वार्षिक शिक्षाको बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने।

२. कार्यक्रम कार्यान्वियनका लागी आवश्यक्ता अनुसार कानुन , कार्यविधि तथा निर्देशिका तयार गर्ने

३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरि विद्यालयमा कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वियन हुने सुनिश्चिताका साथै समस्या समाधानका लागी आवश्यक निति, निर्देशन तथा समन्वय गर्ने।

४. एकिकृत शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन मार्फत नियमित रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वय तथा त्यसका लागी नतिजाको विवरण तयार गर्ने , त्यसको समिक्षा गरि थप हुने तथा प्रयोग गर्ने।

५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय हुने योजना विकास तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

६. विद्यालय हुने योजना निर्माण तथा अध्यावधिक गर्ने।

७. विद्यालय व्यावस्थापनलाई सशक्तिकृत गरि निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागी प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरि उत्तरदारी बनाउने।

८. वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद प्रकृया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षक कक्षा कोठामा समय तथा कार्य सुनिश्चितता सम्बन्धि आवश्यक मापदण्ड तयार गरि लागु गर्ने

९.अभिभावक तथा सरोकारवालासँग अन्तरकृया तथा सहकार्य गर्नु अभिभावक भेला, तथा बैठक आयोजना गर्ने र सामाजिक परिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने।

१०. सामुदायिक सिकाई केन्द्र मार्फत सबै उमेर समुहका सिकारुका लागी साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्फिक शिक्षा तथा आय आर्जन शिप विकासका कार्यक्रम संचालन गर्दै आजिवन सिकाई केन्द्रका रुपमा समेत कार्य गर्ने।

६.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य उपलब्धिहरु

शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्व यनको सुनिशिताता भएको हुनेछ

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य नतिजा यस प्रकार छन।

CamScanner

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ।

क्र.स	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष					भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	विद्यालय	16	16	16	16	16		
२	विद्यालय सधुार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	विद्यालय	16	16	16	16	16		
३	एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सृद्धिधिकरण	विद्यालय	16	16	16	16	16		

परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि शिक्षाको भूमिका अहम हुन्छ। सभ्य समाज र समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि व्यक्ति, समुदाय र सरकारले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ। दक्ष, सीपयुक्त र गुणस्तरिय मानव संसाधनको विकास गर्नु नै शिक्षामा लगानी गरिएको हो। शिक्षामा लैङ्गिकमैत्री लगानीले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ।

राष्ट्रिय आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकार र समुदायबाट विगत केही दशकदेखि शिक्षा क्षेत्रमा लगानीलाई विस्तार गरिएको छ। शिक्षामा गरिने लगानीले समाजको आकांक्षा, आवश्यकता, मान्यता र दीगो विकासको लक्ष्यका लागि कार्य गर्नु पर्दछ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालनको मूल जिम्मेवारी स्थानिय तहको भए तापनि शिक्षा साझा सूचीको विषय रहेकोले शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानिय तहका साथै समुदाय र नीजिक्षेत्रको समेत साझेदारी आवश्यकता पर्दछ।

शिक्षामा आवश्यक कार्यन्वयन स्रोत पहिचान गरि तिनलाई एकीकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्धका लागि ध्यान दिनु कार्यन्वयन महत्वपूर्ण पक्ष हुन । शिक्षामा आवश्यक कार्यन्वयन वित्तीय स्रोत जुटाउने, स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग गर्ने भन्ने विषयमा ध्यान पुग्दछ।

यस सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना कार्यान्वयनका लागि लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरि यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरिएको छ। पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रस्तुत गरि स्रोतको आकलन तथा लगानीका क्षेत्र र लागीत अनुमान गरिएको छ।

७.१ वर्तमान अवस्था

वर्तमान आ.व. २०८०र २०८१ को कुल बजेट मध्ये रु १७ प्रतिशत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा परियोजना अन्तर्गतको बजेट विनियोजन गरेको छ। शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रूपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरूमा सहमति देखिन्छ। सबैको धारणा लगानी बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने प्रयासको महत्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ । नेपालका सबैजसो राजनीतिक दलको राष्ट्रिय तहको चुनावी घोषणापत्रमा कुल राष्ट्रिय बजेटको कम्तीमा २० प्रतिशत शिक्षामा लगानी गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ।

शिक्षामा राज्यको लगानीको अवस्था

नेपाल वि. सं. २०४९/५० मा शिक्षामा राज्यको लगानी कुल राष्ट्रिय बजेटको करिब ८.५ प्रतिशत मात्र रहेकोमा सबैको लागि शिक्षा अभियान (सन् १९९० को दशक) सँगै आ.व. २०६७/६८ मा आइपुग्दा यो प्रतिशत १७.१ पुगेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग शिक्षा क्षेत्रको बजेट तुलना गर्दा वि सं. २०५५ देखि २०७५ सम्मको अवधिमा नेपाल सरकारको शिक्षामा लगानी कुल गार्हस्थ उत्पादनको औसत ३.७ प्रतिशत रहेको थियो । विगत एक दशक अवधिमा सरकारबाट कुल राष्ट्रिय बजेटको औसत १३.२ प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी भएको पाइन्छ । हाल २०८०/०८१ मा कुल बजेटको ११.२६ प्रतिशत शिक्षामा विनियोजन गरिएको छ । विपद् तथा

आपतकालिन समयमा सिकाइ निरन्तरता र कोभिड १९ बाट भएको सिकाइ क्षतिको पुर्ति गर्नु पनि नेपाल सरकारले बजेट उपलब्ध गराएको छ । नेपाल शिक्षाको लगानीमा वैदेशिक सहायताको पनि महत्त्वपूर्ण अंश रहेको छ नेपाल शिक्षाको लगानीमा वैदेशिक सहायताको पनि महत्त्वपूर्ण अंश रहेको छ । विगत ५ वर्षमा शिक्षा क्षेत्रको बजेट तथा उक्त बजेटमा वैदेशिक सहाय्रताको अवस्था हेर्दा कुल शिक्षा बजेटको औसत १०.६८ प्रतिशत वैदेशिक सहायताको रहेको छ।विगत ५ वर्षको शिक्षा क्षेत्रको बजेट देहायअनुसार रहेको छ ।

विगत पाँच वर्षमा शिक्षा बजेटको स्वरूप (बजेट रु करोडमा)

आ.व.	शिक्षा बजेट	बैदेशिक सहायता रकम	बैदेशिक सहायता प्रतिशत	वार्षिक बजेट बृद्धि प्रतिशत	शिक्षा बजेटमा गार्हस्थ उत्पादनको प्रतिशत	कुल संघीय बजेटमा शिक्षा बजेटको अंश	कुल स्थानिय बजेटमा शिक्षा वजेटको अंश
२०७६/०७७	१६३७६	१७४६	१०.६६	२१.७४	4.4	१०.६	
२०७७/०७८	१७११७	२४५१	१४.२८	४.८६	4.3	११.७	
२०७८/०७९	=======	======					
२०७९/०८०	१०.९४	======				१०.९४	
२०८०/०८१	२४१००	7914	32.83			११.२६	

स्रोतः अर्थ मन्त्रालय (सम्बन्धित आ.व.को बजेट पुस्तिका)

शिक्षामा निजी लगानी

नेपाल निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित संस्थागत विद्यालयमा पढ्ने विद्यार्थी सङ्ख्या कुल विद्यार्थी सङ्ख्याको २५ प्रतिशतभन्दा बढी रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा ५० प्रतिशत भन्दा बढी बालबालिका निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित विद्यालयमा रहेका छन् । निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित शिक्षण संस्थामा सरकारी लगानी प्रत्यक्ष रूपमा नभए पनि प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय कार्यमा सहयोग तथा सहजीकरण र नियमनका पक्षमा सरकारको भूमिका रहेको छ ।

नेपाल प्रति विद्यार्थी लगानीको तुलनात्मक अवस्था

शिक्षाको तह	प्रति विद्यार्थी लगानी रु.		कैफियत
	सार्वजनिक	नीजि	
	३६०२	१७,३३६	
बालविकास शिक्षा	११,५३६	२०,२५४	
प्राथमिक तह (१–५)	११,२५१	१९,९८४	
आधारभुत तह (६–८)	१०,६८१	३१,६९६	
माध्यमिक तह (९–१०)			

माध्यमिक तह (११–१२)	१६,५५६	३५,७५२	

स्रोत: NCE Nepal (Cited from UNESCO/ILEP and MOE,2018)

उल्लिखित जानकारी तथा विश्लेषणको आधारमा देहाय बमोजिमका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ -

१. शिक्षासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश, स्थापित मूल्य र मान्यता, संवैधानिक प्रत्याभूति, राज्यले अख्तियार गरेका नीतिलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्नु विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा लगनी वृद्धि र दीगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।

२. संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानिय तह विचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र बित्तीय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरि तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीको लागि जिम्मेवार बनाउने।

३. संवैधानिक मार्गदर्शन तथा नीति अनुरूप निजी क्षेत्रबाट शिक्षामा गरिने लगानीको व्यवस्थापन र स्वरूप निर्धारण गरि सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायक रूपमा विकास गर्ने।

४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विद्यार्थी अनुपात बनाउने सरकारको प्रतिवद्धता कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक कार्यन्वयन वित्तीय स्रोत पहिचान र परिचालन पद्धति सुनिश्चित गर्ने।

५. वैदेशिक सहायतता प्राप्ति, परिचालन, घट्दै गएको वैदेशिक सहायतालाई बढाउन र त्यसको दीगोपना सुनिश्चित गर्ने।

६. आधुनिक प्रविधि विशेष गरि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्नु आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने।

७. शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रहरू: प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभुत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सरकारी लगानीको संरचना (प्राथमिकता र प्रतिशत) निर्धारण गर्ने।

८. विद्यार्थीको सिकाइ तथा कुशलतामा केन्द्रित भई गुणस्तरिय अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक कार्यन्वयन गरि लगानी गर्नु स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।

९. शिक्षामा समता तथा समावेशिता हुने गरि आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहिन, विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरिय सिकाइ सुनिश्चित गर्नु पर्याप्त लगानी प्राप्त गर्ने।

१०. गैरसरकारी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण र प्रोत्साहन गर्ने।

CamScanner

११. वित्तीय व्यवस्थापनक कार्यकुशल बउनाउन व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको क्षमता विकास गर्ने।

१२. वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सरलीकृत गरि वित्तीय सुशासन कायम गर्नु।

७.२ उद्देश्य

योजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका प्रमुख उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन् –

१.योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु।

२.विद्यालय शिक्षासम्बन्धी पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु।

३. उपलब्ध सम्भावित स्रोतका आधारमा पहिचान गरिएका कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धाण गरि कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु।

४.खर्चको प्रक्रिया, तीनै तहका सरकारको भूमिका र दायित्व स्पष्ट गर्नु।

५.लगानीको उपयोगको अवस्था जानकारी लिने विधि र प्रक्रिया उपयुक्त (प्रतिवेदन पद्धति) प्रस्तुत गर्नु र जवाफदेहिता स्पष्ट गर्नु।

७.३ रणनीतिहरू

योजनाको वित्तीय व्यवस्थांसम्बन्धी रणनीतिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् -

१. विद्यालय शिक्षाको लागि कानूनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरू बिचको लागीत साझेदारीमा हुनेछ। यसका लागि कम्तीमा संघीय सरकारको शिक्षा क्षेत्रको लगानीको अनुपातमा प्रदेश तथा स्थानिय सरकारले आआफ्नो स्रोतबाट थप लगानी हुने अपेक्षा लैङ्गिकमैत्री।

२. शिक्षामा सरकारी अनुदान खर्चको जिम्मेवारी स्थानिय तहको भएकोले आफ्नो तह भित्रको लेक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागिता एवम् गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्नु स्थानिय तहलाई जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने।

३. सरकारबाट प्रदान गरिने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख एकाइ विद्यालय भएकाले लेक्षित गुणस्तरिय सुनिश्चित गर्ने जवाफदेहिता विद्यालयको हुनेछ।

४. शिक्षामा सार्वजनिक लगानी वृद्धि गरि कुल गार्हस्थ उत्पादनको ७ प्रतिशत र तिनै तहका सरकारबाट कुल बजेटको वार्षिक रूपमा २० प्रतिशत पुऱ्याइने छ।

५. नेपाल वैदेशिक सहायता नीतिअनुरुप शिक्षाको बजेटमा हुने न्यूनता पुरा गर्नुका लागि निश्चित लक्ष्य हासिल गर्नु बाह्य स्रोतको परिचालेन लैङ्गिकमैत्रीछ।

६. सार्वजनिक सेवा ,सामाजिक दायित्त्व वा सेवामूलेक व्यवसायका रूपमा विकास लैङ्गिकमैत्रीछ।

७. मापदण्डका आधारमा शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गरिने छ भने निजी क्षेत्रले सार्वजनिक सेवा ,सामाजिक दायित्त्व वा सेवामूलेक व्यवसायका रूपमा रहने गरि विद्यालय शिक्षा सञ्चालन गर्नु व्यवस्था लैङ्गिकमैत्रीछ।

८. अवस्था र आवश्यकताका आधारमा समानीकरण,

CamScanner

९. समपुरक, शसर्त र विशेष अनुदानको अवलेम्वन र उपयोग लैङ्गिकमैत्रीछ।
१०. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलेम्वन लैङ्गिकमैत्रीछ।
११. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा हुने गरि त्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सबले बनाइनेछ।

७.४ प्रमुख उपलब्धि

- शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्ततर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भइको हुने।
- वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ बएको हुने छ।

७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) सङ्घीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकालापमा प्रप्त हुने अनुमानित बजेट,रु हजारमा

क्र.स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र\विषय	आर्थिक वर्ष					पाँच वर्ष को जम्मा	१० वर्ष को जम्मा
		२०८१\०८२	२०८२\०८३	२०८३\०८४	२०८४\०८५	२०८५\०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	3895	4284	4712	5183	5701	18074	90370
२	आधारभुत शिक्षा	34471	37918	41709	45879	50466	210443	1052215
३	माध्यमिक शिक्षा	6711	7382	8121	8933	9826	40973	204865

(ख) प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हु ने अनु मानित बजेट रु हजारमा

क्र.स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र\विषय	आर्थिक वर्ष					पाँच वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१\०८२	२०८२\०८३	२०८३\०८४	२०८४\०८५	२०८५\०८६		

CamScanner

१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	4795	5284	5812	6183	6701	28775	56750
२	आधारभुत शिक्षा	1345	1567	2577	3545	4575	13609	26890
३	माध्यमिक शिक्षा	2450	3055	3575	4575	5579	19234	40578
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक प्र.अ. हरुलाई	0	5045	4555	7545	1255	18400	40450

(ग) स्थानिय तहबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापका लागि प्राप्त हु ने अनु मानित बजेट

क्र. स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र\विषय	आर्थिक वर्ष					पाँच वर्ष को जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१\०८२	२०८२\०८३	२०८३\०८४	२०८४\०८५	२०८५\०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	2070	2277	2505	2755	3031	12638	63190
२	आधारभुत शिक्षा	6666	7332	8065	8872	9760	40695	233475
३	माध्यमिक शिक्षा	4402	4842	5327	5859	6445	21075	105375
४	प्राविधिक शिक्षा तथा	420	430	475	522	575	2422	12110

पकाहामैनपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
पकाहामैनपुर, मधेश प्रदेश

	व्यावसायिक प्र.अ. हरुलाई							

(घ) अन्य संघसंस्थाबाट शिक्षा क्षेत्रअन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त हुने उपक्षेत्र\विषय	आर्थिक वर्ष , प्रति हजारमा					पाँच वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१\०८२	२०८२\०८३	२०८३\०८४	२०८४\०८५	२०८५\०८६		
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	3131	3131	3131	3131	3131	15655	78275
२	आधारभुत शिक्षा	1795	1795	1795	1795	1795	8975	44875
३	माध्यमिक शिक्षा	1425	1425	1425	1425	1425	7125	35625

७.६ योजनाको वर्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया

क्र.सं.	उपक्षेत्र	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/८४	२०८४/८५	५ वर्षको जम्मा
१	बाले विकास र शिक्षा	8893.510205	6826.414369	7158.002618	7499.857997	7891.980505	38269.76569
२	आधारभुत शिक्षा	99555.87449	83594.79353	79642.21527	75124.13945	75812.33303	413729.3558
३	माध्यमिक शिक्षा	9937.343019	9633.252933	10111.99011	9720.700754	10192.11848	49595.4053
४	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	55764.8	63782.2	60282.2	39230	27730	246789.2

पकहाँमैनपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पकहाँमैनपुर, पर्सा मधेश प्रदेश, २०७३

५	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	271483.2663	271402.175	271503.0105	271439.435	271543.65	1357371.537
६	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन. सिकाइ	13026	16876	37026	26876	17026	110830
७	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	9937.343019	9633.252933	10111.99011	9720.700754	10192.11848	49595.4053
९	छात्रवृत्ति						
१0	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास	7880	7880	9440	11000	8976	45176
११	शिक्षामा सुचना र प्रविधि						
१२	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	21712	24592	48322	48672	48322	191620
जम्मा रु. हजारमा		**498190**	**494220**	**533597**	**499282**	**477686**	**2502976**

अनुमान पहिलो पाँच वर्षमा लागि जम्मा नेपाली रुपैया 2502977 हजारमा आवश्यक देखिन्छ जस्मा शिक्षक , कर्मचारी तथा सहजकर्ताकोकुपनि पारिश्रमिक जोडिएको छैनै◌ ।

७.७ योजना कार्यान्वयनका लागि वर्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन यस पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाले योजना कार्यान्वयन गर्नु वार्षिक रूपमा तय भएका योजना तथा कार्यक्रमलाई वार्षिकरूपमा सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानिय तहको नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा वार्षिकरूपमा स्रोत

CamScanner

सनिशितताका आधारमा वार्षिक रणनीति तथा कार्यान्वयन योजना निर्माण गरि कार्यान्वन गरिदै लानेछ । त्यसका लागि योजना, रणनीति तथा कार्यक्रमलाई अद्यावधिक गरि कार्यान्वयन हुने तथा स्रोत सनिश्चित भएका सो आर्थिक वर्षमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रमलाई समावेश गरिदै लेगिनेछ । योजना निर्माणका लागि पाचँ वर्षे बजेट सहितको वार्षिक योजनामा उल्लिखित क्रियाकलापलाई केन्द्रित भई वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरि कार्यान्वयन तथा रणनीति तयार लैङ्गिकमैत्री छ । वार्षिक रणनीति योजना निर्माण गर्दा योजनाको ढाचालाई आधार मानी तयार लैङ्गिकमैत्री छ ।

परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

परिचय

शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोत साधनको विनियोजन,वितरण,लगानीको प्रवाह,कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया,शैक्षिक क्रियाकलापहरू कार्य तालिका अनुसार कार्यान्वयन, लेक्षित प्रतिफले प्राप्ति जस्ता विषयका बारेमा नियमित वा आवधिक रूपमा निगरानी,निरीक्षण, पुनर्निरीक्षण,पर्यवेक्षण एवम् जाँचबुझ गर्ने गराउने कार्य अनुगमन हो। यसले कार्यक्रमको प्रगति र वर्तमान स्थितिको बारेमा जानकारी गराउँदछ।

शैक्षिक कार्यक्रमहरूको औचित्यता,सान्दर्भिकता,उपयुक्तता,दक्षता र प्रभावकारिताको सन्दर्भमा व्यवस्थित र उद्देश्यपूर्ण ढङ्गले जाँचबुझ तथा लेखाजोखा गरि मूल्य प्रदान गर्नु मूल्याङ्कन हो। मूल्याङ्कन प्रतिफले र प्रभावसँग बढी केन्द्रित हुन्छ। अनुगमन सामान्यतः कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा मात्र गरिन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालनका चरणका साथै कार्यक्रम सम्पन्न भए पश्चात् पनि गरिन्छ। अनुगमन र मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई पारदर्शी, नतिजामुखी, जवाफदेही र उत्तरदायीपूर्ण बनाउन सहयोग गर्दछन्।

८.१ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य संघीय तहमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र लगायतका निकायहरूबाट, प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालेयबाट, जिल्ला स्तरमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइबाट र स्थानिय स्तरमा स्थानिय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ। दीगो विकासको शिक्षासम्बन्धी लक्ष्य नं ४ कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको कार्य ढाँचा, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति, कार्यक्रम तथा बजेटका लक्ष्य मापनका लागि विकास गरिएका सूचक, पकहाँमैनपुर गाउँपालिकाका शिक्षा सम्बन्धि नीति, योजना तथा कार्यक्रमका आधारमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने गरिएको छ।वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयद्वारा तयार गरिएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा वार्षिक कार्यक्रमको अनुगमनसम्बन्धी प्रबन्ध गरिएको छ। विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा पूर्वाधार सम्बन्धी मुख्य सुचना प्राप्तिको आधारको रूपमा शैक्षिक व्यवस्थापन सुचना प्रणाली लाई लिइएको छ। विद्यार्थीको शैक्षिक उपलेब्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक तथा भाषिक पृष्ठभूमि लगायतको विषयमा पनि तथ्याङ्क सङ्कलेनको कार्य शुरू गरिएको छ।

विद्यालय र पालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा शैक्षिक योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा समीक्षाको लागि शैक्षिक व्यवस्थापन सुचना प्रणालीको उपयोग गरिएको छ। यसका लागि हाल प्रयोगमा रहेको शैक्षिक सुचना प्रणालीमा हुने गरि एकीकृत सुचना प्रणालीका माध्यमबाट स्थानिय सरकारले आवश्यक सुचना प्राप्त गर्नु सक्ने बनाउनु आवश्यक छ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका नतिजाका आधारमा कार्यक्रममा हुने गर्ने परिपाटीलाई व्यवस्थित गर्नु जनि उत्तिकै आवश्यक छ। उल्लिखित विश्लेषणका आधारमा प्रमुख यस योजनामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी निम्नलिखित चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ।

१. शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि स्थानिय मापदण्डको विकास गरि मापनयोग्य सुचकहरुको निर्धारण र निर्माण गर्ने दक्ष जनशक्ति तथा अनुगमन कर्ताको विकास गर्नु।

२. अनुगमनलाई योजनाबद्ध, नियमित र एकरूपता कायम गरि पर्याप्त साधन स्रोतको प्रबन्ध गर्नु।

३. अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको उपयोग गर्ने पद्धति विकास र अनुगमनको प्रतिवेदन व्यवस्थित गर्नु।

४. शासकीय संरचना फेरिएसँगै विद्यालय निरीक्षण र सुपरीवेक्षणको काम संगठित गर्नु।

५. तीनै तहका सरकारबिच अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहकार्य र समन्वय गरि एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्नु।

६. सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुनश्चितता गर्दै यसमा सुचना तथा प्रविधिको उपयोगमा व्यापकता दिनु।

७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निष्पक्ष, भरपर्दो र विश्वासनीय बनाउनु।

८.२ उद्देश्य

१. प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली विकास गर्नु।

२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामुखी बनाउनु।

३. योजना कार्यान्वियनका क्रममा देखिएका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरि अपेक्षित उपलव्धि हासिल गर्नु।

४. योजनाको प्रारम्भदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गर्नु सहयोग गर्नु।

८.३ रणनीति

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको संयन्त्र निर्माण गरि उपयोग गर्ने।

२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग र सञ्जालीकरण गर्ने।

३. शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरि आवश्यक सूचकसहित स्वचालित बनाउने ।

४. स्थानिय सुचकहरुलाई राष्ट्रिय सुचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने।

५. शिक्षाका सबै कार्यक्रम, योजना, परियोजनाहरुको अनुगमन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वेभसाइटमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने।

६. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण र विद्यालय कार्य सम्पादन परीक्षणलाई व्यवस्थित र नियमित गरिने

७. सहभागितामूलक र नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वियन गरिने।

८. शैक्षिक योजना तथा कार्यान्वयनहरुको नियमित, आवधिक, मध्यावाधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली कायम गर्ने ।

९. सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउन कार्य स्थलेमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण र प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने।

८.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा उपलब्धि

उपलब्धि

१.अनगुमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास भएको हुनेछ।

CamScanner

२. नतिजामा आधारित अनगुमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयन हुनेछ।

३. योजना कार्यान्व यनका चरणमा आएका समस्या तथा चनुौतीलाई सम्बोधन गरि अपेक्षित उपलब्धि हासिल भएको हुनेछ।

प्रमुख नतिजा

१. अनगुमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संथागत सरचना तथा क्षमता विकास भएको हुनेछ

२. नतिजामा आधारित अनगुमन प्रणाली स्थापित भई योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्व यन भएको हुनेछ

८.५ प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)
			२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	जम्मा	
१	स्थानिय तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अनुगमन निर्देशिका, सुचकहरु र साधनहरुको विकास र अध्यावधिकरण गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
२	शैक्षिक तथ्यांक व्यवस्थापन, प्रतिबेदन तयारी र प्रबोधिकरण गर्ने साथै वार्षिक कार्यक्रमहरूको स्थिती प्रतिबेदन तयार गर्ने	पटक	1	1	1	1	1	5	10
३	विद्यालयहरुमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक, आर्थिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरूको सम्पादन सम्बन्धी सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने	हरेक विद्यालय	16	16	16	16	16		

४	विद्यालयको कार्यसम्पादन लेखापरीक्षण र सोको सुझावहरूको आधारमा स्थानिय तहको शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजनाको गुणस्तरिय वृद्धि गर्ने	हरेक विद्यालय	16	16	16	16	16		
५	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरू बापत प्राप्त आय र सोको खर्च तथा व्ययसम्बन्धी आर्थिक लेखापरीक्षण गर्ने	हरेक विद्यालय	16	16	16	16	16		
६	स्थानिय तहका शैक्षिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गरि गुणस्तरिय अभिबृधि गर्ने कार्यक्रमहरूलाई स्थानिय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा राख्न स्थनीय तहका र वाह्य बिशेषज्ञहरूको संयुक्त सहभागितामा बिभिन्न Issues मा आधारित अनुसन्धान कार्यहरू वार्षिक कम्तिमा १ समस्यामा	1	1	1	1	1	5	10	
७	स्थनीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनाको वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम मूल्यांकन गर्ने	वार्षिक कम्तिमा १ पटक	1	1	1	1	5	10	
८	स्थानिय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको	पटक	1	1	1	1	5	10	

	क्षमता अभिबृधि गर्ने (जस्मा:- २/१ महिने लामोअवधिको ता को लागी, शैक्षिक नीतिनियम/, योजना, कार्यक्रम, अनुगमन, मुल्यांकन र अन्य बिषय क्षेत्रमा वार्षिक रूपमा अभिमुखीकरण, आदि)								
९	स्थानिय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृधि गर्नु शैक्षिक योग्यता अभिबृधि कार्यक्रम गर्ने	पटक	1	1	1	1	5	10	
१०	अनुगमन तथा मुल्यांकन संयन्त्र निर्माण	पटक(हरेक विद्यालयमा १/१ पटक	1	1	1	1	5	10	
११	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सुचकहरु तयार तथा अध्यावधिक गर्ने	पटक(हरेक विद्यालयमा १/१ पटक	1	1	1	1	5	10	
१२	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने	पटक(हरेक विद्यालयमा १/१ पटक	1	1	1	1	5	10	

१३	कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी	पटक	1	1	1	1	5	10	

" धन्याबाद "